DAMAGE BOOK

THE BOOK WAS DRENCHED

TEXT FLY WITHIN THE BOOK ONLY

ಸಣ್ಣ ಕತೆಗಳು

ಶ್ರೀನಿವಾಸ

ಸಣ್ಣ ಕತೆಗಳು

ಶ್ರೀನಿವಾಸ

ಸತ್ಯಶೋಧನ
ಬೆಂಗ.

ಬೆಲೆ ೮ ಆಣೆ

ಬೆಂಗಳೂರು ಸಿಟಿ :

ಬೆಂಗಳೂರು ಪ್ರೆಸ್, ಮೈಸೂರು ರೋಡ್

೧೯೩೦

ಎರಡನೆಯ ಮುದ್ರಣ

ಮೊದಲನೆಯ ಮುದ್ರಣದ ಮುನ್ನುಡಿ

ಈ ಸಣ್ಣ ಪುಸ್ತಕದಲ್ಲಿರುವ ನಾಲ್ಕು ಕತೆಗಳಲ್ಲಿ ಮೊದಲನೆಯದು ಕೆಲವು ವರ್ಷಗಳ ಹಿಂದೆ ಮೈಸೂರಿನ ಮಧುರವಾಣೀ ಪತ್ರಿಕೆಯಲ್ಲಿ ಪ್ರಕಟವಾಯಿತು. ಎರಡನೆಯದೂ ಕೊನೆಯದೂ ಪ್ರಬುದ್ಧ ಕರ್ಣಾಟಕ ಪತ್ರಿಕೆಯ ಎರಡು ಸಂಚಿಕೆಗಳಲ್ಲಿ ಅಚ್ಚಾದವು; ಮೂರನೆಯದು ಜಯ ಕರ್ಣಾಟಕದಲ್ಲಿ ಕೆಲವು ತಿಂಗಳ ಹಿಂದೆ ಅಚ್ಚಾಯಿತು.

ನನ್ನ ಕತೆಗಳಿಗೆ ತಮ್ಮ ಪತ್ರಿಕೆಗಳ ಉದಾರಾಶ್ರಯವನ್ನು ಸಂತೋಷದಿಂದ ಕೊಟ್ಟುದಕ್ಕಾಗಿ ಪ್ರಬುದ್ಧ ಕರ್ಣಾಟಕದ ಮತ್ತು ಜಯ ಕರ್ಣಾಟಕದ ಸಂಪಾದಕರಿಗೆ ಈ ಮೂಲಕ ವಂದನೆಗಳನ್ನು ಸೂಚಿಸುತ್ತೇನೆ.

ಮಧುರವಾಣಿಯ ಸಂಪಾದಕರಾಗಿದ್ದ ನನ್ನ ಪ್ರಿಯಮಿತ್ರರಾದ ದಿವಂಗತ ಹನುಮಾನರವರನ್ನು ಈಗ ನಾನು ಯಾವ ವಂದನೆಗಳಿಂದಲೂ ಸಂತೋಷಗೊಳಿಸುವಂತಿಲ್ಲ. ಅವರು ಚಿಕ್ಕ ವಯಸ್ಸಿನಲ್ಲೇ ತೀರಿಹೋದರು. ಅವರು ಮಾತೃಭಾಷೆಗೆ ಮಾಡಿದ ಸೇವೆಯು ಕನ್ನಡಿಗರ ಮನಸ್ಸಿನಲ್ಲಿ ಬಹುಕಾಲ ನಿಲ್ಲತಕ್ಕದ್ದಾಗಿದೆ. ಅವರು ಗತಿಸಿದ್ದರಿಂದ ಅವರ ಮಿತ್ರರಿಗೆ ಉಂಟಾದ ಯಾತನೆಯು ಈ ಭರವಸೆಯಿಂದ ಸ್ವಲ್ಪ ಸಮಾಧಾನಕ್ಕೆ ಬರಬೇಕಾಗಿದೆ.

"ಕೆಲವು ಸಣ್ಣ ಕತೆಗಳನ್ನು" ಪ್ರಕಟಿಸಿದ ಎಂ. ಸುಬ್ಬರಾಯರೂ ನನ್ನ ಚಿಕ್ಕಂದಿನ ಸ್ನೇಹಿತರು. ಅವರೂ ಈಚೆಗೆ ತೀರಿಹೋದರು. ಲಾಭವನ್ನೇ ಮುಖ್ಯವೆಂದೆಣಿಸದೆ ಸಾಹಿತ್ಯ ಗ್ರಂಥಗಳ ಪ್ರಕಟನೆಗೆ ಕೈಹಾಕಿದ ಇವರ ಭಾಷಾಭಕ್ತಿಯೂ ಸರ್ವಥಾ ಸ್ತೋತ್ರಾರ್ಹವಾದದ್ದು. ಇವರ ಹೆಸರೂ ನಮ್ಮ ನಾಡಿನ ಜನರ ಮನಸ್ಸಿನಲ್ಲಿ ಬಹುಕಾಲ ನಿಲ್ಲಲೆಂದು ಕೋರುತ್ತೇನೆ.

ತಾನು ಹೀಗೆ ಕರೆದುಕೊಂಡ ಭಾಷಾಸೇವಕರಂಥ ಇತರ ಸೇವಕರನ್ನು ಭಗವಂತನು ಕನ್ನಡಮಾತೆಗೆ ಸರ್ವದಾ ನೀಡಲಿ.

"ಕೆಲವು ಸಣ್ಣ ಕತೆಗಳ" ವಿಷಯದಲ್ಲಿಯೂ ಅದರಿಂದೀಚೆಗೆ ನಾನು ಪ್ರಕಟಿಸಿದ ಪುಸ್ತಕಗಳ ವಿಷಯದಲ್ಲಿಯೂ ನಮ್ಮ ನಾಡಿನ ಜನರು ಅತಿಶಯವಾದ ಆದರವನ್ನು ತೋರಿರುವರು. ಈ ಪುಸ್ತಕಗಳು ಕನ್ನಡ ನಾಡಿನ ನಾಲ್ಕು ಕಡೆಯಿಂದ ನನಗೆ ಸ್ನೇಹಿತರನ್ನು ತಂದವು. ಇದು ಎಲ್ಲಾ ಗ್ರಂಥಕರ್ತರಿಗೂ ಉತ್ತೇಜಕವಾದ ವಿಷಯ. ಕನ್ನಡ ಸಾಹಿತ್ಯದ ಉಚ್ಚ ಸಂಪ್ರದಾಯಕ್ಕೆ ತಕ್ಕುವಾದ ಗ್ರಂಥಗಳನ್ನು ರಚಿಸುವ ಶಕ್ತಿಯನ್ನು ಸಂಪಾದಿಸುವುದಕ್ಕೆ ಗ್ರಂಥಕರ್ತರೂ ಅವರು ತಮ್ಮ ಕಾರ್ಯದಲ್ಲಿ ಜಯಶೀಲರಾಗುವಂತೆ ಅವರನ್ನು ಹುರಿಗೊಳಿಸುವುದಕ್ಕೆ ಕನ್ನಡ ನಾಡಿನ ನಮ್ಮ ಜನರೂ ಸರ್ವದಾ ಯತ್ನಮಾಡಲೆಂದು ನಾನು ಹಾರೈಸುತ್ತೇನೆ. ನನ್ನ ಪುಸ್ತಕಗಳ ವಿಷಯದಲ್ಲಿ ನಮ್ಮ ಜನರು ತೋರಿರುವ ಆದರಕ್ಕೆ ನಾನು ಬಹಳ ಕೃತಜ್ಞನಾಗಿರುತ್ತೇನೆ.

ಮಧುಗಿರಿ,
ರುಧಿರೋದ್ಗಾರಿ ಸಂ|| ರಥಸಪ್ತಮಿ.

ಶ್ರೀನಿವಾಸ.

ಎರಡನೆಯ ಮುದ್ರಣದ ಮುನ್ನುಡಿ

ಮೊದಲನೆಯ ಮುದ್ರಣದ ಪ್ರತಿಗಳು ಮುಗಿದು ಹೋದದ್ದರಿಂದ ಈಗ ಈ ಪುಸ್ತಕವನ್ನು ಪುನಃ ಮುದ್ರಿಸಿದೆ.

ಬೆಂಗಳೂರು, ಪ್ರಮೋದೂತ ಸಂ||
ಭಾದ್ರಪದ ಶುದ್ಧ ದಶಮಿ.

ಶ್ರೀನಿವಾಸ.

ವಿಷಯ ಸೂಚಿಕೆ

ಶ್ರೀನಿವಾಸ ರಚಿತ

ಕೆಲವು ಸಣ್ಣ ಕತೆಗಳು
ಬಿನ್ನಹ (ಗೀತೆಗಳು)
ಶಾಂತಾ (ಸಣ್ಣ ದೃಶ್ಯ)
ಸಾವಿತ್ರಿ (,,)
ಸಣ್ಣ ಕತೆಗಳು
ಸಾಹಿತ್ಯ (ಉಪನ್ಯಾಸ)
ಅರುಣ (ಪದ್ಯಗಳು)
ವಿಮರ್ಶೆ ೧ (ಲೇಖನಗಳು)
ಉಷಾ (ಸಣ್ಣ ದೃಶ್ಯ)
ಸುಬ್ಬಣ್ಣ (ಒಂದು ಕತೆ)
ತಾಳೀಕೋಟೆ (ಒಂದು ಪ್ರಕರಣ)
ವಿಮರ್ಶೆ ೨ (ಲೇಖನಗಳು)
ನಾಲ್ಕು ಸಣ್ಣ ಕತೆಗಳು
ಕನ್ನಡದ ಸೇವೆ (ಒಂದು ಭಾಷಣ)
ಮಂಜುಳಾ (ಸಾಮಾಜಿಕ ನಾಟಕ)
ತಾವರೆ (ಪದ್ಯಗಳು)

ಈ ಪುಸ್ತಕಗಳು ದೊರೆಯುವ ಸ್ಥಳಗಳು :—

ಕರ್ಣಾಟಕ ಸಾಹಿತ್ಯ ಪ್ರಕಟನ ಮಂದಿರ, ಬೆಂಗಳೂರು
ಎಂ. ಎಸ್. ರಾವ್ ಕಂಪೆನಿ, ದೊಡ್ಡಪೇಟೆ, ಬೆಂಗಳೂರು
ಕರ್ಣಾಟಕ ಸಂಘ, ಸೆಂಟ್ರಲ್ ಕಾಲೇಜು, ಬೆಂಗಳೂರು
ದಿ ಪ್ರೋಗ್ರೆಸ್ ಬುಕ್ ಸ್ಟಾಲ್, ಮೈಸೂರು
ಶ್ರೀ ಶಂಕರ ಕರ್ನಾಟಕ ಪುಸ್ತಕ ಭಾಂಡಾರ, ಧಾರವಾಡ

ಸಣ್ಣ ಕತೆಗಳು

ಇಲ್ಲಿಯ ತೀರ್ಪು

ನಮ್ಮ ತಾತಂದಿರು ಕೋರ್ಟ್ನೀಸಾಹೇಬನ ಬಳಿ ಜೋಡೀಶಾಲು ಶಿರಸ್ತೆಯ ಕೆಲಸದಲ್ಲಿದ್ದರು. ಈಚೆಗೆ ನಮ್ಮ ಮನೆಯಲ್ಲಿರುವ ಹಳೆಯ ದಪ್ತರಗಳನ್ನೆಲ್ಲಾ ಪರಿಶೋಧಿಸಿ ಕೆಲಸಕ್ಕೆ ಬಾರದ ಕಾಗದಗಳನ್ನು ಹರಿದು ಹಾಕೋಣವೆಂದು ಎಲ್ಲವನ್ನೂ ಕೊಡವಿದೆನು. ಈ ದಪ್ತರಗಳಲ್ಲಿ ಕೆಲವು ನಮ್ಮ ತಾತಂದರ ಕಾಲದ ಕಾಗದಪತ್ರಗಳು. ಇವುಗಳಲ್ಲಿ ಕೋರ್ಟ್ನೀ ಸಾಹೇಬನು ಬರೆದ ಒಂದು ಡಯರಿಯ ಕೊಂಚ ಭಾಗವು ಸಿಕ್ಕಿತು. ಕೋರ್ಟ್ನೀಸಾಹೇಬನನ್ನು ನಾನು ನೋಡಿದ್ದೆನು. ಅವನು ನನಗೆ ಒಂದೆರಡುಸಲ ತಿಂಡಿಯನ್ನು ಕೊಟ್ಟದ್ದೂ ಜ್ಞಾಪಕವಿದೆ. ಆತನು ಬಹಳ ಒಳ್ಳೆಯ ಮನುಷ್ಯ. ಡಯರಿಯಲ್ಲಿ ಏನಿರುವುದೋ ಎಂದು ನಡುವೆ ಎತ್ತಿ ಕೆಲವು ಪುಟಗಳನ್ನು ಓದಿದೆನು. ಒಂದು ದಿನದ ವಿಚಾರ ವನ್ನು ಸ್ವಲ್ಪ ಓದುವುದರಲ್ಲಿ ತೀರಾ ಓದೋಣವೆಂದು ಆಸೆಹುಟ್ಟಿದ್ದರಿಂದ ಓದುತ್ತಾ ಕುಳಿತೆನು. ಅದು ಅಷ್ಟೇನೂ ಉದ್ದವಾಗಿಯೂ ಇರಲಿಲ್ಲ. ಕೂತಹಾಗೆಯೇ ಓದಿಮುಗಿಸಿದೆನು. ವಿಷಯವು ನನಗೆ ಸ್ವಾರಸ್ಯವಾಗಿ ಕಂಡುಬಂದದ್ದರಿಂದ ಇತರರಿಗೂ ಸ್ವಾರಸ್ಯವಾಗಿರಬಹುದೆಂದು ಅದನ್ನು ಇಲ್ಲಿ ಬರೆಯುತ್ತೇನೆ. ಅದು ಡಯರಿಯಲ್ಲಿರುವುದು ಇಂಗ್ಲೀಷಿನಲ್ಲಿ. ಕೋರ್ಟ್ನೀಸಾಹೇಬನು ಕನ್ನಡವನ್ನು ಚೆನ್ನಾಗಿ ಮಾತನಾಡಬಲ್ಲನು, ಬರೆಯಲೂ ಬಲ್ಲನು; ಈ ಡಯರಿಯಲ್ಲಿ ಅಲ್ಲಲ್ಲಿ ಕೆಲವು ಭಾಗವು ಕನ್ನಡ ದಲ್ಲಿದೆ. ಆದರೆ, ಜಾಗ್ರತೆಯಾಗಿಯೂ ಸುಲಭವಾಗಿಯೂ ಬರೆಯುವ ಉದ್ದೇಶದಿಂದಲೂ ಭಾವವನ್ನು ಸುಲಭವಾಗಿ ವ್ಯಕ್ತಪಡಿಸುವ ಉದ್ದೇಶ ದಿಂದಲೂ ಇರಬೇಕು, ಹೆಚ್ಚು ಭಾಗವನ್ನು ಇಂಗ್ಲೀಷಿನಲ್ಲಿ ಬರೆದಿದಾನೆ. ನಾನು ಇಲ್ಲಿ ಕೊಡುವುದು ಒಂದು ದಿನದ ಡಯರಿಯ ತರ್ಜುಮೆಯನ್ನು. ಭಾಷೆಯು ಸ್ವಲ್ಪ ತರ್ಜುಮೆಯ ಭಾಷೆಯಾದರೂ ಆತನ ಸ್ವಭಾವವನ್ನು

ಸೂಚಿಸುವಂತೆ ಇರಲೆಂದು ಪ್ರಯತ್ನಪೂರ್ವಕ ಬರೆದಿದೇನೆ. ಭಾಷೆ ಹೇಗಿದ್ದರೂ ವಿಷಯವು ಪ್ರಾಯಶಃ ರುಚಿಸಬಹುದು.

''ಈ ದಿನ ನಾನು ಒಂದು ಕೇಸನ್ನು ವಿಚಾರಿಸಿ ತೀರ್ಪುಕೊಟ್ಟೆನು. ಕೇಸಿನಲ್ಲಿ ಫಿರ್ಯಾದಿ ಆರ್ಥರ್ ಹೆನ್ರೀಸಾಹೇಬರು. ಅಪರಾಧಿಗಳು ಒಡ್ಡರ ತಿಮ್ಮಾಬೋಯಿ ರಾಮಾಬೋಯಿ. ಆರ್ಥರ್ ಹೆನ್ರಿಯುವರೂ ಅಪರಾಧಿ ಎಂದೇ ಹೇಳಬೇಕು. ಆದರೆ ನಾನು ಶಿಕ್ಷೆ ಕೊಡಬಹುದಾದರೆ ತಿಮ್ಮಾ ಬೋಯಿ ರಾಮಾಬೋಯಿಗಳಿಗೇ ಹೊರತು ಹೆನ್ರಿಯುವರಿಗೆ ಅಲ್ಲ. ಹೆನ್ರಿಯುವರ ಧರ್ಮಜ್ಞಾನದ ಮಹಿಮೆಯಿಂದ ಅವರಿಗೆ ಇಂದೋ ಮುಂದಕ್ಕೋ ಉಂಟಾಗಬಹುದಾದ ಪಶ್ಚಾತ್ತಾಪವು ಮಾತ್ರ ಅವರಿಗೆ ಇಲ್ಲಿ ಆಗಬಹುದಾದ ಶಿಕ್ಷೆ. ಕೆಲವು ಪದಾರ್ಥಗಳನ್ನು ಕಳೆದು ಕೊಂಡಿದಾರೆ, ಅದೂ ಅವರಿಗೆ ಶಿಕ್ಷೆಯೆಂದೇ ಹೇಳಬೇಕು. ಇದಲ್ಲದೆ ನಮ್ಮ ತಪ್ಪು ಸರಿಗಳನ್ನು ಎಂದೂ ನೋಡುತ್ತಿರುವ ಭಗವಂತನು ಮುಂದಕ್ಕೆ—ಅವರು ಎಲ್ಲರಿಗೂ ಹೇಳುವಂತೆ—ಅವರಿಗೆ ಯಾವ ಶಿಕ್ಷೆ ಅವಶ್ಯಕವೆಂದು ಕೊಡುವನೋ ಅದು. ಈ ದಿನ ಅಪರಾಧಿಗಳು ತಿಮ್ಮಾ ಬೋಯಿ ರಾಮುಬೋಯಿ ಮಾತ್ರ.

''ಬೋಯಿಗಳಿಬ್ಬರೂ ಈ ಚಂದ್ರಪುರ ಡಿವೀಜನ್ನಿನ ಗೂಂಬಿ ತಾಲ್ಲೂಕಿನ ರಾಮುಪುರದ ನಿವಾಸಿಗಳು. ರಾಮುಪುರವು ಸಣ್ಣ ಹಳ್ಳಿ. ಅದರಲ್ಲಿ ಐವತ್ತು ಅರವತ್ತು ಮನೆಗಳಿರಬಹುದು. ಸುಮಾರು ಮೂವತ್ತು ಮನೆಗಳವರು ರೈತರು. ಮಿಕ್ಕವರು ಕೆಲವರು ತಿಗಳರು, ಕೆಲವರು ಒಡ್ಡರು. ಊರು ನೋಡುವುದಕ್ಕೆ ಸಣ್ಣದಾದರೂ ವಸತಿಯಾದ ಸ್ಥಳವಾದ್ದರಿಂದ ಜನ ಹೋಗುವುದೂ ಬರುವುದೂ ಸ್ವಲ್ಪ ಹೆಚ್ಚು. ಊರಿಗೆ ಸ್ವಲ್ಪದೂರದಲ್ಲಿರುವ ರಾಮುದೇವರ ದೇವಾಲಯಕ್ಕೆ ಹರಕೆಗಳನ್ನು ತೀರಿಸುವುದಕ್ಕೂ ಯಾತ್ರಾರ್ಥವಾಗಿಯೂ ಕೆಲವು ಜನರು ಹೋಗುತ್ತ ಬರುತ್ತ ಇರುವರು. ಊರಿನಲ್ಲಿ ಒಡ್ಡರ ಮನೆ ಹತ್ತು ಹದಿನೈದು ಇರಬಹುದು. ಅವರೂ ಕೂಡ ಒಕ್ಕಲಿಗರಂತೆಯೇ ಜಮೀನು ಗಳನ್ನು ಮಾಡಿಕೊಂಡು ಕುಡಿಯದೆ ಇದ್ದಾಗ ಯೋಗ್ಯರಾಗಿ ನಡೆದು ಕೊಳ್ಳುತ್ತಾರೆ. ಪ್ರಾಯಶಃ ಅವರ ಗೊಡವೆಗೆ ಹೋಗದೇ ಇದ್ದವರಿಗೆ

ಅವರು ಸರಿಯಾಗಿರತಕ್ಕ ಮನುಷ್ಯರೇ. ಧರ್ಮವು ಬಹಳ ಅನನು ಕೂಲಕ್ಕೆ ಕಾರಣವಾಗದಂತಿದ್ದರೆ ಧರ್ಮವನ್ನನುಸರಿಸಿಯೇ ನಡೆ ಯುವರು. ಮಳೆ ಬೆಳೆ ಸರಿಯಾಗಿತ್ತೆನ್ನಿ—ಕದಿಯುಹೋಗರು; ಎದುರಿಗೆ ಒಂದಿಷ್ಟು ರಾಗಿಯನ್ನು ಕಂಡರೆ, ಯಾರೂ ನೋಡದಿದ್ದರೂ ಅದನ್ನು ಹೊತ್ತುಕೊಂಡುಹೋಗರು. ಮುಖ್ಯ ಧರ್ಮವು ವಿಶೇಷ ಅನನುಕೂಲಕ್ಕೆ ಹಾದಿಯಲ್ಲದಿದ್ದರೆ ಧರ್ಮವನ್ನೇ ಅನುಸರಿಸುವರು. ನಮ್ಮಂತಹವರ ಧರ್ಮವನ್ನಲ್ಲದಿರಬಹುದು,—ಅವರಿಗೆ ತಿಳಿದ ಧರ್ಮವನ್ನು.

"ಅವರಿಗೆ ತಿಳಿದದ್ದೆಂಬ ಈ ಧರ್ಮದಲ್ಲಿ ಮೇಲೆಹೇಳಿದ ರಾಮ ದೇವರ ದೇವಾಲಯದ ವಿಗ್ರಹದಲ್ಲಿ ಅವರು ಇಟ್ಟುಕೊಂಡಿರುವ ಭಕ್ತಿಯು ಒಂದು ಅಂಶ. ನಮಗೆ ನಮ್ಮಂಥವರಿಗೆ ಯಾವ ಮಾತನ್ನು ಕೊಟ್ಟಾದರೂ ಕೆಡಿಸಲು ಹೇಸದ ಈ ಬೋಯಿಗಳು ರಾಮದೇವರಿಗೆ ಕೊಡುತ್ತೇವೆಂದು ಹರಸಿಕೊಂಡ ಮೂರು ಕಾಸನ್ನಾದರೂ ಸಲ್ಲಿಸದೆ ಇರರು. ನಮಗೆ ಹತ್ತುರೂಪಾಯನ್ನು ಬೇಕಾದರೂ ಮೋಸಮಾಡು ವರು. ದೇವರಿಗೆ ಸೇರಬೇಕಾದ ಕಾಣಿಕೆಯನ್ನು ತಪ್ಪದೆ ಅವನಿಗೆ ಕೊಡುವರು. ಇವರು ತಮ್ಮ ತಮ್ಮಲ್ಲೂ ಹಾಗೆಯೇ. ಇತರ ಜಾತಿ ಯವರಿಗೆ ಮೋಸಮಾಡುವರು, ತೊಂದರೆಕೊಡುವರು, ಮಾತು ಕೊಟ್ಟು ತಪ್ಪುವರು; ತಮ್ಮ ತಮ್ಮಲ್ಲಿ ಸರಿಯಾಗಿ ನಡೆದುಕೊಳ್ಳುವರು. ಅವರ ಮನಸ್ಸಿನ ಅಂತರಾಳದಲ್ಲ ದೇವರು ತಮ್ಮ ಜಾತಿಯವನೆಂದು ತಿಳಿದೇನಾದರೂ ಅವನಿಗೆ ಮೋಸಮಾಡದೆ ಇರುವರೇನೋ ಹೇಳಲಾಗು ವುದಿಲ್ಲ. ಇದು ಇವರಿಗೇ ಅಲ್ಲದೆ ನಮ್ಮವರಿಗೂ ಸ್ವಭಾವವೆಂದು ತೋರುತ್ತದೆ. ನಮ್ಮ ದೇಶೀಯರು ಕೆಲವರು ಈ ಸೀಮೆಗೆ ಬಂದು ಇಲ್ಲಿಯ ಜನಗಳಿಗೆ ಯಾವ ತೊಂದರೆಯನ್ನು ಕೊಡಲೂ ಹಿಂದೆಗೆಯು ವುದಿಲ್ಲ. ಅವರ ಕಷ್ಟಸುಖವನ್ನು ಯೋಚನೆಮಾಡದೆ ಕೆಲಸಗಳನ್ನು ನಡೆಯಿಸುವರು. ಆದರೆ ತಮ್ಮ ತಮ್ಮಲ್ಲಿ ಮಾತ್ರ ನಾನು ಕಂಡಹಾಗೆ ಯಾವಾಗಲೂ ಸರಿಯಾಗಿ ನಡೆದುಕೊಳ್ಳುವರು. ಆದ್ದರಿಂದ ಈ ಸ್ವಜಾತಿ ಪ್ರೇಮವು ಈ ಬೋಯಿಗಳಲ್ಲಿ ಅಸಾಧಾರಣವಾದ ತಪ್ಪೆಂದು ಹೇಳಲಾಗು

ವುದಿಲ್ಲ. ತಪ್ಪೋ ಆಗಲಿ ಸರಿಯೋ ಆಗಲಿ ಈ ಗುಣವೂ ಮೇಲೆ ನಾನು ಹೇಳಿರುವ ಇತರ ಗುಣಗಳೂ ಈ ಜನಕ್ಕೆ ಸಾಮಾನ್ಯವಾದವುಗಳು. ಮೊತ್ತದಲ್ಲಿ ಈ ಒಡ್ಡರು ಯಾವುದೋ ಒಂದು ಧರ್ಮವನ್ನೂ ನೀತಿಯನ್ನೂ ಒಂದು ರೀತಿಯ ಅಕೃತ್ರಿಮವಾದ ಭಕ್ತಿಯಿಂದಲೂ ಶ್ರದ್ಧೆಯಿಂದಲೂ ಅನುಸರಿಸುತ್ತಾ, ಇದ್ದದ್ದರಲ್ಲಿ ಅನುಕೂಲವಾಗಿರುವಾಗ ತಕ್ಕಮಟ್ಟಿಗೆ ಜನಸಮುದಾಯದಲ್ಲಿ ಒಳ್ಳೆಯ ಕೆಲಸವನ್ನು ಮಾಡುತ್ತಾ ಯೋಗ್ಯರಾದ ಪ್ರಜೆಗಳಾಗಿರುತ್ತಾರೆ.

"ನಮ್ಮಲ್ಲಿ ಅನೇಕರಿಗೆ ಈ ಧರ್ಮವು ತತ್ತ್ವರಹಿತವಾದುದೆಂದೂ ಉದ್ಧಾರಕಶಕ್ತಿಯಿಲ್ಲದುದೆಂದೂ ತೋರಬಹುದು. ಸಂಸ್ಕೃತವಾದ ನಮ್ಮ ಬುದ್ಧಿಗೆ ಕ್ಲಿಷ್ಟವಾದ ತತ್ತ್ವಗಳೇ ಸಮ್ಮತ; ಸುಲಭವಾದ ತತ್ತ್ವಗಳಿಂದ ನಾವು ಜಿತರಾಗುವುದಿಲ್ಲ. ಇದು ನಾಗರಿಕತೆಯ ಹೃದಯ. ಕೆಲವುವೇಳೆ ಇದು ಒಂದು ದೋಷವೋ ಗುಣವೋ ಎಂದು ನಾನು ಸಂದೇಹಪಟ್ಟಿದೇನೆ. ಒರಟು ಜನರೆನ್ನುವರ ಮನಸ್ಸು ವಸಂತದ ಕೋಗಿಲೆಯ ಕೂಗಿಗೆ ನಲಿಯುವುದು; ಅದು ಕೇವಲ ಒಂದು ಸ್ವರ ಮಾತ್ರ. ನಮ್ಮ ಮನಸ್ಸು ನಲಿಯಲು *ಬೀಟ್ಹೊವನಿನ ಸಿಂಫನಿಗಳೂ ಸಾಲವು. ಆದರೂ ನಾವು ಸಂಸ್ಕೃತರು, ನಮ್ಮದೇ ನಾಗರಿಕತೆ. ನಾವು ರಾಮಾಬೋಯಿಯ ತಿಳಿವನ್ನು ನೋಡಿ,—ಇದು ಮಾನವನನ್ನು ಉದ್ಧಾರ ಮಾಡಬಲ್ಲ ತಿಳಿವಲ್ಲ, ಇವನನ್ನು ನಮ್ಮಂತೆಯೇ ಮಾಡಬೇಕು.— ಎನ್ನುವೆವು. ಆರ್ಥರ್ ಹೆನ್ರೀಸಾಹೇಬರ ಮತವು ಇದೇ. ಇವರು ರಾಮಾಬೋಯಿಯನ್ನೂ ಮತ್ತು ಅವನಂತಹ ಒರಟು ಜನರನ್ನೂ ಅವರ ಈ ತೆರದ ಅಜ್ಞಾನದಿಂದ ಉಳಿಸಿ ಅವರಿಗೆ ಸುಜ್ಞಾನವನ್ನು ಕೊಡಲಿಕ್ಕಾಗಿ ಇಂಗ್ಲೆಂಡಿನಿಂದ ಇಲ್ಲಿಗೆ ಬಂದಿದಾರೆ. ಬಹಳಮಟ್ಟಿಗೆ ಒಳ್ಳೆಯ ಕೆಲಸವನ್ನು ಮಾಡಿದಾರೆ. ಆದರೆ ಮಾಡುವುದರಲ್ಲಿ ಸ್ವಲ್ಪ ಸರಿಯಾದ ಮಾರ್ಗವನ್ನು ಬಿಟ್ಟದ್ದರಿಂದಲೋ, ಇಲ್ಲ ಸರಿಯಾಗಿದ್ದರೂ ಸಜ್ಜನರಿಗೆ ಆಗಾಗ ತೊಂದರೆಗಳು ಬರಬೇಕಾಗಿರುವುದರಿಂದಲೋ, ಅವರ ಬೋಧನೆಯ ಫಲವಾಗಿ—ಹೀಗೆ ಹೇಳಬಹುದು—ರಾಮಾ

* ಸುಪ್ರಖ್ಯಾತನಾದ ಒಬ್ಬ ಪಾಶ್ಚಾತ್ಯ ಗಾಯಕನ ಹೆಸರು. ಸಿಂಫನಿ—ಕೃತಿ.

ಬೋಯಿಯೂ ತಿಮ್ಮಾಬೋಯಿಯೂ ಈ ದಿನ ನನ್ನ ಕೋರ್ಟಿನ ಮುಂದೆ ತಪ್ಪಿತಸ್ಥರಾಗಿದಾರೆ; ಆರ್ಥರ್ ಹೆನ್ರಿಯವರು ನಷ್ಟಪಟ್ಟು ಫಿರ್ಯಾದಿ ಯಾಗಿ ನಿಂತಿದಾರೆ.

''ರಾಮದೇವರ ದೇವಾಲಯವನ್ನು ಕುರಿತು ನಾನು ಮೊದಲೇ ಹೇಳಿ ದೇನೆಯಷ್ಟೆ. ನಾನು ಈ ದೇವಾಲಯವನ್ನು ಬಹಳ ಸಲ ನೋಡಿದೇನೆ. ರಾಮಪುರವು ಸಣ್ಣ ಹಳ್ಳಿಯಾದರೂ ಬಹಳ ಸುಂದರವಾದ ಊರು. ಗೂಂಬಿಗೆ ಮೂರು ಮೈಲು ದೂರದ ಸುಮಾರಿನಲ್ಲಿ ನೈರುತ್ಯ ದಿಕ್ಕಿನಲ್ಲಿ ಇದೆ. ಗೂಂಬಯಿಂದ ಅಲ್ಲಿಗೆ ಹೋಗಲು ರಸ್ತೆಯಿದೆ. ನಮ್ಮ ಕವಿಶಾ ಷನರುಗಳ ಪ್ರಯತ್ನದಿಂದಲೂ ಈ ಸೀಮೆಯ ಜನರ ಧರ್ಮಬುದ್ಧಿ ಯಿಂದಲೂ ಬೆಳೆಯಿಸಲ್ಪಟ್ಟ ಮಹತ್ತರವಾದ ಉಷ್ಣವಲಯದ ಮರಗಳು ರಸ್ತೆಯ ಎರಡು ಕಡೆಯೂ ಸಾಲುಸಾಲಾಗಿ ನಿಂತಿವೆ. ರಾಮಪುರವನ್ನು ಸೇರುವುದಕ್ಕೆ ಮೊದಲು ರಸ್ತೆಯು ಒಂದು ಕೆರೆಯ ಕಟ್ಟೆಯ ಮೇಲೆ ಹೋಗುತ್ತದೆ. ಕೆರೆಯು ರಾಮಪುರದ ಕೆರೆ. ಊರೊಳಕ್ಕೆ ಬಂದು ಸೇರಿದಮೇಲೆ ರಸ್ತೆಯು ಎಲ್ಲಿಯೋ ಮಾಯವಾಗುವುದು. ಊರ ಮುಂದೆ ತುಂಬ ತುಂಬ ದೊಡ್ಡ ಮರಗಳು: ಆಲದವು ನೇರಳೆಯವು ಹೂವರಸೆಯವು; ಇವೆಲ್ಲಕ್ಕೂ ಸೂಕ್ಷ್ಮವಾದ ಅರಳಿಯವು; ಗುಂಪಾಗಿ ಊರಬಾಗಿಲ ಬಳಿ ನಿಂತಿರುವುವು. ಅವುಗಳ ಅಂದವನ್ನು ಹೇಳಲಾಗದು. ಉದಯದಲ್ಲಿಯ ಹೊಂಬಣ್ಣದ ರಶ್ಮಿಯಿಂದ ಸೊಗಯಿಸುವಾಗ ಈ ಉನ್ನತ ವೃಕ್ಷಗಳನ್ನು ನೋಡಿದ್ದಾದರೆ ಸೌಮ್ಯವಾಗಿಯೂ ಗಂಭೀರ ವಾಗಿಯೂ ನಿಂತಿರುವ ಆ ಆಲದಮರಕ್ಕೂ, ಬಂತೋ ಇಲ್ಲವೋ ಎಂಬಂತೆ ಮೃದುವಾಗಿ ಬೀಸುವ ತಂಗಾಳಿಯ ಸೂಕ್ಷ್ಮ ಚಲನವನ್ನು ತಾನೂ ಹಿಡಿದು ತನ್ನ ಎಲೆಗಳನ್ನು ಮಿತವಾಗಿ ನಯವಾಗಿ ಅಲುಗಾಡಿ ಸುವ ಆ ಅರಳಿಯಮರಕ್ಕೂ ಮನಸೋಲದವರಿರಲಾರರು. ಊರೊ ಳಗೆ ಹೋದರೆ ಅಲ್ಲಲ್ಲಿ ಮನೆಗಳು ಬೊಟ್ಟಿಕ್ಕಿದಹಾಗೆ ಇವೆ. ನಮ್ಮ ಊರುಗಳಲ್ಲಿರುವಂತೆ ಕೋಲು ಕೋಲಾದ ಅಸಹ್ಯವಾದ ರಸ್ತೆಗಳಿಲ್ಲ. ಮನೆಮನೆಯವರೂ ಅವರ ಮನೆಯ ಎದುರಿಗೆ ಕಸವನ್ನು ಗುಡಿಸಿ ಬೀದಿ ಯನ್ನು ಲಕ್ಷಣವಾಗಿ ಇರಿಸಿಕೊಂಡಿರುತ್ತಾರೆ. ಅಲ್ಲಲ್ಲಿ ರಂಗವಲ್ಲಿಯ

ನ್ನಿಕ್ಕುತಿರುವ ಸ್ತ್ರೀಯರು,—ಕೈಗಳಲ್ಲಿ ಕುಡುಗೋಲುಗಳನ್ನೋ ಇತರ ಆಯುಧಗಳನ್ನೋ ಹಿಡಿದುಕೊಂಡು ಕೆಲಸಕ್ಕೆ ಹೊರಟಿರುವ ರೈತರು, —ದನಕರುಗಳು,—ಮುಂದಕ್ಕೆ ಹೋದರೆ ಹೊಲಗಳು, ತೋಟಗಳು— ಒಂದೆರಡು ಫರ್ಲಾಂಗು ದೂರದಲ್ಲಿ ನದಿ. ನದಿಯು ದೂರದಿಂದ ಸುತ್ತಿ ಸುತ್ತಿ ಹರಿದುಬರುವ ದಾರಿಯು ಊರ ಹಿಂಭಾಗದಿಂದಲೇ ಕಾಣುವುದು. ಊರಿನ ಅರ್ಧ ಮೈಲು ದೂರದಲ್ಲಿ ಪಶ್ಚಿಮದಿಕ್ಕಿನಿಂದ ತಿಳಿಯದೆ ದಾರಿತಪ್ಪಿ ಬಂದ ಸಣ್ಣದೊಂದು ಗುಡ್ಡ. ಅದಕ್ಕೆ ರಾಮದೇವರ ಗುಡ್ಡವೆಂದು ಹೆಸರು. ನದಿಯು ಗುಡ್ಡವನ್ನು ಮೂರುಪಾಲು ಸುತ್ತಿಕೊಂಡು ಬರುತ್ತದೆ. ಊರಿನಿಂದ ಗುಡ್ಡಕ್ಕೆ ಹೋಗಬೇಕಾದರೆ, ಹೊಲಗಳಲ್ಲಿ ಬಿದ್ದಿರುವ ಒಂದು ಬಂಡಿಯ ಜಾಡಿನಲ್ಲಿ ಹೋಗಬೇಕು. ನಾನು ಅನೇಕಾವೃತ್ತಿ ನನ್ನ ಕುದುರೆಯ ಮೇಲೆ ಕುಳಿತು ಈ ಗುಡ್ಡದ ಬಳಿ ಹೋಗಿ ಕುದುರೆಯನ್ನು ಮರಕ್ಕೆ ಕಟ್ಟಿಹಾಕಿ ಒಂದು ಗಂಟೆ ಎರಡು ಗಂಟೆ ಹೊತ್ತು ಹೊತ್ತೇ ತಿಳಿಯದೆ ಗುಡ್ಡದಮೇಲೆ ಕಾಲವನ್ನು ಕಳೆದಿದ್ದೇನೆ. ಗುಡ್ಡದ ಸುತ್ತ ಎಲ್ಲಿ ನೋಡಿದರೂ ತೋಪುಗಳು. ಪೂರ್ವದಿಂದ ಇದ್ದು ಈಗ ಶಿಥಿಲವಾಗಿರುವ ಕಲ್ಲುಮೆಟ್ಟಿಲುಗಳ ಮೇಲೆ ಏರಿ ಗುಡ್ಡದ ತುದಿಯನ್ನು ಸೇರಬಹುದು. ಸೇರಿ ನೋಡಿದರೆ ಕಾಣುವ ಆ ಚಿತ್ರಸರಣಿಯ ವಿವಿಧ ಸೌಂದರ್ಯವನ್ನು ವರ್ಣಿಸುವುದು ಸಾಧ್ಯವಲ್ಲ. ಇಲ್ಲಿ ಅಲ್ಲಿ, ಅಲ್ಲಿ ಅಲ್ಲಿ, ಸಣ್ಣಸಣ್ಣ ಗುಡ್ಡಗಳು. ನಡುನಡುವೆ ಹಚ್ಚಗೆ ಹೊಲಗದ್ದೆಗಳು. ಗುಡ್ಡಗಳ ತಳದಲ್ಲಿಯೂ ಮೇಲೂ ತೋಪುಗಳು, ದೊಡ್ಡ ದೊಡ್ಡ ಮರಗಳು,—ಎಲ್ಲಾ ಕಡೆಯೂ ಪ್ರಕೃತಿಮಾತೆಯ ಸೌಮ್ಯಾಕಾರವನ್ನು ಅನುಕರಿಸಿ ಶಾಂತರಾಗಿ ತಮ್ಮ ತಮ್ಮ ಕೆಲಸಗಳಲ್ಲಿ ನಿರತರಾಗಿರುವ ಜನರು,—ಸಮೃದ್ಧಿಯಾಗಿ ಸಿಕ್ಕುವ ಮೇವನ್ನು ಆತುರವಿಲ್ಲದೆ ಸಾವಧಾನವಾಗಿ ಮೇಯುತ್ತ ತೃಪ್ತವಾಗಿರುವ ದನಕರುಗಳು,— ಈ ಜೀವರಾಶಿ ಹೇಗೋ ಹಾಗೆಯೇ ತಾನೂ ಜೀವವುಳ್ಳದ್ದು ಎಂಬಂತೆ ತೋರುತ್ತ ಎಲ್ಲವನ್ನೂ ವಿಚಾರಿಸಿಕೊಂಡು ಬರುವಂತಿರುವ ಆ ಸಾವಕಾಶವಾಗಿ ಹರಿಯುವ ನದಿ,—ತೋಪುಗಳಲ್ಲಿ ಅಲ್ಲಲ್ಲಿ ಸೇರಿ ಸಂತೋಷದಿಂದ ಧ್ವನಿಮಾಡುತ್ತಿರುವ ಹಕ್ಕಿಗಳು,—ಇವೆಲ್ಲವನ್ನೂ ತನ್ನ ತೇಜಸ್ಸಿ

ನಿಂದ ಹೊದಿಸಿ ಎಲ್ಲವನ್ನೂ ಶೀಲಯುಕ್ತವನ್ನಾಗಿ ಮಾಡಿರುವ ಆ ಸೂರ್ಯರಶ್ಮಿ,—ಇವೆಲ್ಲವನ್ನೂ ಗುಡ್ಡದ ಮೇಲಿನಿಂದ ನೋಡಿ,—ಗುಡ್ಡವೂ ಈ ಸೌಂದರ್ಯದಲ್ಲಿ ಲೀನವಾಗಿರುವುದನ್ನೂ, ಅದರ ಮೇಲಿರುವ ತಾನೂ ಈ ಶಾಂತಿಸಾಗರದಲ್ಲಿ ಮುಳುಗಿರುವೆನೆಂಬುದನ್ನೂ ತಿಳಿದವನ ಮನಸ್ಸಿಗೆ ವರ್ಣಿಸಲಾಗದ ಆನಂದವುಂಟಾಗುವುದು. ಈ ಗುಡ್ಡದ ಮೇಲೆ ನಿಂತು ಈ ಆನಂದವನ್ನು ಅನುಭವಿಸಿ ನಾನು ಅನೇಕ ವೇಳೆ,—ಈ ಹಿಂದುಗಳು ಬಹಳ ಬುದ್ಧಿವಂತರು; ಮಾನವನ ಹೃದಯದ ಯಾವ ಆಕಾಂಕ್ಷೆಗಳಿಂದ ಮತವೆಂಬುದೊಂದು ಅವನಿಗೆ ಬೇಕಾಗುವುದೋ ಆ ಆಕಾಂಕ್ಷೆಗಳನ್ನು ಅರಿತು ತಿಳಿದು ಅವುಗಳ ಪರಿತೃಪ್ತಿಗೆ ಅವಶ್ಯಕವಾದ ಗುಣಗಳನ್ನುಳ್ಳ ಸ್ಥಳಗಳನ್ನೇ ಹುಡುಕಿ ಹುಡುಕಿ ದೇವಾಲಯಗಳನ್ನು ಕಟ್ಟಿರುತ್ತಾರೆ; ಇವರ ಸೌಂದರ್ಯಗ್ರಹಣ ಬುದ್ಧಿಯು ಎಣೆಯಿಲ್ಲದುದು;—ಎಂದುಕೊಂಡಿದೇನೆ. ಇನ್ನೊಂದೊಂದು ವೇಳೆ,—ಈ ಗುಡ್ಡಕ್ಕೆ ಬಂದು, ದೇವದೇವನ ದರ್ಶನಕ್ಕೆ ಸುತ್ತಲೂ ಕಣ್ಣುತಿರುಗಿಸುವುದನ್ನು ಬಿಟ್ಟು, ಇಲ್ಲಿ ಒಂದು ಮಂಟಪವನ್ನು ಕಟ್ಟಿ, ಅದರಲ್ಲಿ ಒಂದು ವಿಗ್ರಹವನ್ನು ಇಟ್ಟು, ಅದನ್ನು ನೋಡಿ, ದೇವರು ದೇವರು ಎನ್ನುವರಲ್ಲಾ? ಇವರಿಗೆ ದೇವರನ್ನು ಎಲ್ಲಿ ನೋಡಬೇಕೆನ್ನುವುದು ತಿಳಿಯದು; ಇಂತಹ ಸ್ಥಳದಲ್ಲೂ ಇವರಿಗೆ ವಿಗ್ರಹ ಬೇಕೆ?—ಎಂದುಕೊಂಡಿದೇನೆ. ಒಂದೆರಡು ಗಂಟೆ ಇದ್ದು ಆಮೇಲೆ ಊರಿಗೆ ಬರಬೇಕಲ್ಲಾ ಎಂದು ಮನಸ್ಸಿಲ್ಲದೆ ಹಿಂದಿರುಗಿ ಬಂದಿದೇನೆ. ಈ ಗುಡ್ಡವನ್ನು ನದಿಯು ಮೂರುಕಡೆಯೂ ಸುತ್ತಿ ಕೊನೆಗೆ ಮೆಲ್ಲನೆ ಹೊರಟುಹೋಗುವುದನ್ನು ನೋಡಿದರೆ, ಈ ಸುಂದರವಾದ ಗುಡ್ಡದ ಮೇಲೆ ಹತ್ತುವುದಕ್ಕೆ ಎಲ್ಲಾದರೂ ದಾರಿ ಇದೆಯೋ ಎಂದು ಮೂರುಕಡೆಯೂ ಹುಡುಕಿ ನೋಡಿ ಆಮೇಲೆ ಏನಿದ್ದರೂ ನಾನು ಬೇರೆ ಹತ್ತುವುದಕ್ಕಾಗುವುದಿಲ್ಲ ಎಂದು ವ್ಯಸನದಿಂದಲೋ, ಇಲ್ಲವೆ ಇದು ಎಷ್ಟು ಒಳ್ಳೆಯ ಸ್ಥಳವಾದರೂ ನಾನು ಇರಬೇಕಾದದ್ದು ಈ ಗುಡ್ಡದ ಮೇಲಲ್ಲ ನಾನು ಸಾಗರವನ್ನು ಸೇರಬೇಕು ಎಂದು ಕರ್ತವ್ಯವನ್ನು ನೆನೆದುಕೊಂಡೋ, ಅದು ಮುಂದಕ್ಕೆ ಹರಿಯುತ್ತಿದೆ ಎಂದು ನನಗೆ ತೋರಿದೆ.

"ಈ ಗುಡ್ಡದಮೇಲಣ ರಾಮದೇವರ ದೇವಾಲಯವನ್ನೇ ರಾಮಾಬೋಯಿಯೂ ಅವನ ಜನರೂ ಬಹಳ ನಂಬಿಕೆಯಿಂದ ನಂಬಿಕೊಂಡಿದ್ದರು. ಅವರು ಈ ದೇವರ ಸಾಮರ್ಥ್ಯವನ್ನು ಕುರಿತು ಇಟ್ಟು ಕೊಂಡಿರುವ ಅಭಿಪ್ರಾಯವು ನಮಗೆ ಯಾವ ದೇವರಲ್ಲೂ ಇರಲಾರದು. ಈ ದೇವರು ಸಾಮಾನ್ಯವಾಗಿ ಒಳ್ಳೆಯವನೇ. ಆದರೆ ಕೆಟ್ಟದ್ದನ್ನು ಮಾಡಬೇಕೆಂದರೆ ಬಹು ತಕರಾರಿನ ದೇವರು. ನ್ಯಾಯವಾಗಿರುವವರಿಗೆ ಅವನಿಂದ ಸಹಾಯವೇ ಹೊರತು ಬೇರೆಯಿಲ್ಲ. ತಪ್ಪುಮಾಡಿದವರಿಗೆ ಕೆಟ್ಟದನ್ನು ಮಾಡುವನು. ತಪ್ಪುಮಾಡಿದವರಿಗಾದರೂ ಕಾಣಿಕೆಯನ್ನು ಒಪ್ಪಿಸಿದರೆ ಪರಿಹಾರವುಂಟು. ತಲೆನೋವು ಮೂಗುನೋವು ಯಾವ ಕಾಯಿಲೆ ಬಂದರೂ ಹೋಗಿ ಹರಕೆಮಾಡಿಕೊಂಡು ನಿರಕಾದ ಕಾಣಿಕೆಯನ್ನು ಒಪ್ಪಿಸಿದರೆ ರೋಗವು ವಾಸಿಯಾಗುವುದು. ಯಾವನಾದರೂ ಗುಂಪಿನವರಿಗೆ ವಿರೋಧವಾದ ಕೆಲಸವನ್ನು ಎಷ್ಟೇ ರಹಸ್ಯವಾಗಿ ಮಾಡಿದರೂ ಆ ದೇವರೆದುರಿಗೆ ಬಂದುನಿಂತರೆ ಅವನು ನಿಜವನ್ನು ನುಡಿಯುವಂತೆ ಮಾಡುವನಂತೆ. ಹೀಗೆ ರಾಮದೇವರು ಆ ಒಡ್ಡರ ಪೈಕಿ ಒಬ್ಬ ಪ್ರಬಲನಾದ ನಾಯಕನು ಹೇಗೆ ಇರಬಹುದಾಗಿತ್ತೋ ಹಾಗೆ ಪ್ರಬಲನಾದ ದೇವರಾಗಿದ್ದನು. ಯಾವ ನಾಯಕನಾದರೂ ಸ್ವಲ್ಪ ಹೆಚ್ಚುಕಡಿಮೆಯಾದ ಸ್ವಭಾವವನ್ನು ತೋರಿಸಬಹುದಾಗಿತ್ತು, ಈ ದೇವರ ಸ್ವಭಾವವು ಎಂದಿಗೂ ಒಂದೇ !

"ಹೀಗೆ ಒಡ್ಡರೆಲ್ಲ ಈ ದೇವರಲ್ಲಿ ಭಕ್ತಿಯುಳ್ಳವರಾಗಿದ್ದರು. ದೇವರಿಗೆ ಹೆದರಿ ಯಾವುದೋ ಒಂದು ರೀತಿಯಲ್ಲಿ ನ್ಯಾಯವಾಗಿರುತ್ತಿದ್ದರು. ಪ್ರಾಯಶಃ ಕೋರ್ಟು ಕಚೇರಿಗೆ ಎಂದೂ ಹೋದವರಲ್ಲ. ಅದರಲ್ಲೂ ಅಪರಾಧಿಗಳಾಗಿ ಕೋರ್ಟಿಗೆ ಬಂದದ್ದಿಲ್ಲ. ಇಂದು ಬಂದರು. ಫಿರ್ಯಾದು ಮಾಡಿರುವವರು. ಇವರಿಗೆ ಜ್ಞಾನವನ್ನುಂಟುಮಾಡಬೇಕೆಂದು ಇಲ್ಲಿಗೆ ಬಂದಿರುವ ಆರ್ಥರ್ ಹೆನ್ರೀಸಾಹೇಬರು.

"ಫಿರ್ಯಾದಿನ ಸಮಾಚಾರವೇನೆಂದು ಆರ್ಥರ್ ಹೆನ್ರೀಸಾಹೇಬರು ಹೇಳಿದ್ದನ್ನು ಬರೆಯುತ್ತೇನೆ :—

"ಆರ್ಥರ್ ಹೆನ್ರೀಸಾಹೇಬರು ರಾಮಾಬೋಯಿ ತಿಮ್ಮಾಬೋಯಿ ಇವರನ್ನು ಬಹಳ ದಿನದಿಂದ ಬಲ್ಲರು. ಅವರು ರಾಮಪುರದಲ್ಲಿ ಆಗಾಗ ಉಪದೇಶಕ್ಕೆಂದುಹೋಗಿ ಉಪನ್ಯಾಸಗಳನ್ನು ಕೊಡುವಾಗ ಇವರೂ ಇತರರೂ ಬಂದು ಕೇಳುತ್ತಿದ್ದರು. ಮೊದಮೊದಲು ರಾಮಾಬೋಯಿ ತಿಮ್ಮಾಬೋಯಿ ಇಬ್ಬರೂ ಸ್ವಲ್ಪ ತಂಟೆಮಾಡುತ್ತಿದ್ದರು. ರಾಮದೇವರೇ ಹೆಚ್ಚು ಎಂದು ಒಂದೆರಡುಸಲ ಗಲಾಟೆಮಾಡಿದರು. ಆದರೆ ಇತರ ಒಡ್ಡರೂ ಕೆಲವರು ದೊಡ್ಡವರೂ,—ಅವರು ಹೇಳುವುದನ್ನು ಹೇಳಲಿ, ನಿಮಗೇನು ಸುಮ್ಮನೆ ಇರಿ, ಇಷ್ಟವಿದ್ದರೆ ಕೇಳಿ ಇಲ್ಲದೇ ಇದ್ದರೆ ಬಿಡಿ, —ಎಂದು ಹೇಳಿದ್ದರಮೇಲೆ ಸುಮ್ಮನೆ ಇರುತ್ತಿದ್ದರು. ಕೊಂಚದಿನದ ಮೇಲೆ ರಾಮದೇವರಲ್ಲಿ ನಂಬಿಕೆ ಇಲ್ಲವೆಂದು ಆ ದೇವಾಲಯಕ್ಕೆ ಹೋಗು ವುದನ್ನು ಬಿಟ್ಟುಬಿಟ್ಟಿದ್ದರು. ಇದನ್ನು ನೋಡಿ ಹೆನ್ರಿಯವರು ಇವರಿಬ್ಬ ರನ್ನು ಕೊಂಚದಿನದಲ್ಲಿಯೇ ಕ್ರೀಸ್ತಮತಕ್ಕೆ ಸೇರಿಸಿಕೊಳ್ಳಲು ಸಾಧ್ಯ ವಾದೀತೆಂದು ತಿಳಿದುಕೊಂಡು ಬಹಳ ಸಂತೋಷದಲ್ಲಿದ್ದರು. ಆದರೆ ಅಷ್ಟ ರಲ್ಲೇ ಎಲ್ಲಾ ವಿಪರೀತಕ್ಕಿಟ್ಟುಕೊಂಡಿತು. ಒಂದು ದಿನ ಇವರಿಬ್ಬರೂ ಗೂಂಬೆಯ ಬಳಿ ಹೆನ್ರೀಸಾಹೇಬರ ಮನೆಗೆ ಬಂದಿದ್ದವರು ಸಾಯಂಕಾಲ ಊರಿಗೆ ಹೋಗುತ್ತೇವೆಂದು ಹೇಳಿ, ಹೋಗದೆ ಅಲ್ಲೇ ನುಳಿದಾಡುತ್ತಿದ್ದು ರಾತ್ರಿ ಹೆನ್ರೀಸಾಹೇಬರ ಮನೆಯ ಪಕ್ಕದಲ್ಲಿರುವ ಚರ್ಚಿನಲ್ಲಿ ಇಳಿಯ ಬಿದ್ದು ಅಲ್ಲಿದ್ದ ದೇವರಿಗೆ ಸೇರಿದ ಕೆಲವು ಬೆಳ್ಳಿಯ ಸಾಮಾನುಗಳನ್ನೂ ಅವುಗಳ ಜತೆಗೆ ಇಟ್ಟಿದ್ದ ಸಾಹೇಬರಿಗೆ ಸೇರಿದ ಇನ್ನಷ್ಟು ಬೆಳ್ಳಿಯ ಸಾಮಾನನ್ನೂ ಕದ್ದುಕೊಂಡು ಹೊರಟುಹೋದರು. ಮಾರನೆಯ ದಿನ ಸಾಹೇಬರು ಸಾಮಾನು ಕಳವಾಗಿರುವುದನ್ನು ಕಂಡು ಪೋಲೀಸಿನವರಿಗೆ ಫಿರ್ಯಾದು ಮಾಡಿದರು. ಪೋಲೀಸಿನವರು ಅಲ್ಲಿ ಇಲ್ಲಿ ಹುಡುಕುವುದರಲ್ಲಿ ಸಾಮಾನು ರಾಮಾಬೋಯಿಯ ಮನೆಯಲ್ಲಿ ಕೊಂಚವೂ ತಿಮ್ಮಾ ಬೋಯಿಯ ಮನೆಯಲ್ಲಿ ಕೊಂಚವೂ ಸಿಕ್ಕಿತು. ಅವರು ಅವರಿಬ್ಬರನ್ನೂ ಹಿಡಿದು ವಿಚಾರಣೆ ಮಾಡಿ ಕೋರ್ಟಿಗೆ ತಂದಿದ್ದರು. ಹೆನ್ರೀಸಾಹೇಬರಿಗೆ ಅವರಮೇಲೆ ಫಿರ್ಯಾದು ಮಾಡಬೇಕೆಂಬ ಆತುರವೇನೂ ಇಲ್ಲ. ಆದರೆ ಈ ವಿಚಾರದಲ್ಲಿ ಪೋಲೀಸಿನವರ ಇಷ್ಟದಂತೆಯೇ ಹೊರತು ಅವರ ಇಷ್ಟದಂತೆ

ಬೋಯಿಗಳನ್ನು ಬಿಡುವುದಕ್ಕೆ ಆಗಲಿ ಹಿಡಿಯುವುದಕ್ಕೆ ಆಗಲಿ ಅವರಿಗೆ ಅಧಿಕಾರವಿಲ್ಲ. ಅಲ್ಲದೆ ಬೋಯಿಗಳು ಕೂಡ ತಾವು ಮಾಡಿದ ತಪ್ಪಿಗೆ ಪಶ್ಚಾತ್ತಾಪವೇನನ್ನೂ ತೋರಲಿಲ್ಲ. ಪಕ್ಕಾ ದುಷ್ಟರಂತೆ ನಡೆದುಕೊಳ್ಳುತ್ತಿದ್ದರು. ಹೆನ್ರೀಸಾಹೇಬರು ಅವರ ವಿಚಾರದಲ್ಲಿ ನಿರೀಕ್ಷಿಸಿದ್ದ ಆತ್ಮಸಂಸ್ಕಾರವು ಇನ್ನೂ ಹತ್ತಿರ ಬಂದಿರಲಿಲ್ಲ. ಆದ್ದರಿಂದ ಅವರು ಮಾಡಿದ ತಪ್ಪಿಗೆ ಸ್ವಲ್ಪ ಶಿಕ್ಷೆಯಾದರೆ ಪ್ರಾಯಶಃ ಅವರಿಗೆ ಬುದ್ಧಿಬಂದೀತೆಂದು ನಂಬಿದ್ದರು. ಆದರಿಂದಲೇ ಅವರು ಕೋರ್ಟಿಗೂ ಬಂದು ಇಷ್ಟು ಸಾಕ್ಷ್ಯವನ್ನು ಹೇಳಲು ಒಪ್ಪಿದರು.—

"ಹೆನ್ರಿಯವರು ಸಾಕ್ಷ್ಯವನ್ನು ಹೇಳುತ್ತಿದ್ದಾಗ ನಾನು ರಾಮಾಬೋಯಿ ತಿಮ್ಮಾಬೋಯಿಗಳ ಕಡೆ ನೋಡುತ್ತಿದ್ದೆನು. ಇಬ್ಬರೂ ಎರಡು ವಿಗ್ರಹಗಳಂತೆ ನಿಶ್ಚಲರಾಗಿ ನಿಂತಿದ್ದರು. ಈ ಪೂರ್ವದೇಶದ ಜನರೆಲ್ಲ ಹೀಗೆಯೇ ಎಂದು ಹೇಳಬಹುದು. ಅದು ಮೌಢ್ಯವೋ ಇಲ್ಲವೆ ಧೈರ್ಯವೋ ನಾನು ಹೇಳಲಾರೆ, ಯಾಕೆಂದರ ಕೇವಲ ಮೌಢ್ಯವೂ ಕೇವಲ ಧೈರ್ಯವೂ ಆಪತ್ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಏಕರೀತಿಯಾಗಿ ನಡೆದುಕೊಳ್ಳುವುವು. ಇವರನ್ನು ನೋಡಿದರೆ ನನಗೆ ಹಿಂದೆ ಒಂದು ದಿನ ಏಥೆನ್ಸ್ ನಗರದಲ್ಲಿ ಸಾವು ಸನ್ನಿಹಿತವಾಗಿರುವುದೆಂದು ತಿಳಿದಿದ್ದರೂ ಧೈರ್ಯವಾಗಿ ನಿಂತಿದ್ದ ಸಾಕ್ರಟೀಸನ ನೆನಪು ಬಂದಿತು. ಹಾಗೆ ಹೇಳಬಾರದು—ಪೈಲೇಟನ* ಮುಂದೆ ದಂಡನೆಯನ್ನು ಎದುರುನೋಡುತ್ತ ಶಾಂತನಾಗಿ ನಿಂತಿದ್ದ ನಮ್ಮ ದೇವದೇವನ ಜ್ಞಾಪಕವೂ ಬಂದಿತು. ಇಬ್ಬರೂ ಸುಮ್ಮನೆ ನಿಂತಿದ್ದರು. ನನಗೆ ಅಯ್ಯೋ ಎನಿಸಿತು. ಆಮೇಲೆ ತಮ್ಮ ಮತವನ್ನು ಬಿಟ್ಟು ಕ್ರಿಸ್ತಮತಕ್ಕೆ ಬರಬೇಕೆನ್ನುವಷ್ಟು ತಿಳಿವು ಉಂಟಾಗಿದ್ದರೆ ಇವರು ಕಳವನ್ನು ಏಕೆಮಾಡಿದರು ಎಂದು ಯೋಚಿಸಿದೆನು. ಯೋಚಿಸುತ್ತಿದ್ದು ಹೆನ್ರೀಸಾಹೇಬರು ಹೇಳುವ ಮಾತನ್ನು ಮುಗಿಸಿದಮೇಲೆ,—

"'ಇವರು ಕ್ರಿಸ್ತಮತಕ್ಕೆ ಸೇರುವೆವೆಂದು ಹೇಳುತಿದ್ದರೇನು ?' ಎಂದೆನು.

---

* ಯೇಸೂಕ್ರಿಸ್ತನಿಗೆ ಶಿಕ್ಷೆಯನ್ನು ವಿಧಿಸಿದ ರೋಮನ್ ನ್ಯಾಯಾಧಿಕಾರಿ.

" 'ಇಲ್ಲ.'

" 'ಸೇರುವವರೆಂದು ಹೇಗೆ ತಿಳಿದುಕೊಂಡಿರಿ?'

" 'ಆ ದೇವರಲ್ಲಿ ನಂಬಿಕೆ ತಪ್ಪಿದ್ದರಲ್ಲಿ ಇವರೇ ಎಲ್ಲರಿಗಿಂತಲೂ ಮುಂದಾಗಿದ್ದವರು. ಇವರು ಹೆಚ್ಚಾಗಿ ನಂಬಿಕೆಯನ್ನು ಬಿಟ್ಟಿದ್ದರು. ಅದು ಇವರು ಹೇಳುತ್ತಿದ್ದ ಮಾತಿನಲ್ಲೆಲ್ಲಾ ತಿಳಿಯುತಿತ್ತು. ಮಿಕ್ಕವರು ದೇವಾಲಯಕ್ಕೆ ಸುಮ್ಮನೆಯಾದರೂ ಹೋಗುವರು. ಇವರು ಹೋಗುವ ದಿಲ್ಲವೆಂದು ಒಂದೆರಡುದಿನ ಹಠಮಾಡಿದರು.'

" 'ಸರಿ' ಎಂದು ನಾನು ರಾಮಾಬೋಯಿ ತಿಮ್ಮಾಬೋಯಿ ಗಳನ್ನು ಕುರಿತು 'ಅಯ್ಯಾ ನಿಮ್ಮಕಡೆ ಯಾರನ್ನಾದರೂ ವಕೀಲರನ್ನು ಕರೆತರುವುದಿಲ್ಲವೆ?' ಎಂದೆನು.

"ರಾಮಾಬೋಯಿ 'ಇನ್ನು ಅದೇಕೆ ಸ್ವಾಮಿ. ತಪ್ಪುಮಾಡಿ-ದ್ದಾಗಿಹೋಯಿತು. ಇನ್ನು ವಕೀಲರೇಕೆ?' ಎಂದನು.

"ನಾನು 'ನೀನು ಏನನ್ನೂ ಒಪ್ಪಿಕೊಳ್ಳಬೇಕಾದದ್ದಿಲ್ಲ. ಅವರು ಹೇಳಿರುವುದು ಸರಿಯಲ್ಲ ಎಂದು ಬೇಕಾದರೆ ರುಜುವಾತು ಮಾಡ ಬಹುದು' ಎಂದೆನು.

"ರಾಮಾಬೋಯಿ 'ಅವರೇನೂ ತಪ್ಪುಮಾತು ಆಡುವವರಲ್ಲ ಸ್ವಾಮಿ; ನಾವೂ ತಪ್ಪುಮಾತು ಆಡಿ ತಪ್ಪಿಸಿಕೊಳ್ಳುವುದಿಲ್ಲ. ಎಲ್ಲಾ ದರೂ ಉಂಟೆ ಸ್ವಾಮಿ' ಎಂದನು.

"ನಾನು 'ನಿನ್ನ ಮಾತು ನೀನು ಹೇಳಿಕೊ. ಅವನ ಮಾತು ನಿನಗೇಕೆ?' ಎಂದು ಹೇಳಿದೆನು.

"ತಿಮ್ಮಾಬೋಯಿ 'ಅವನು ಹೇಳಿದ್ದನ್ನೇ ನಾನೂ ಹೇಳುವುದು ಸ್ವಾಮಿ. ಇನ್ನು ಬೇರೆ ಏನೂ ಇಲ್ಲ.' ಎಂದನು.

"ನಾನು 'ಹಾಗಾದರೆ ತಾಳಿ, ಇಲ್ಲಿ ಬರೆದುಕೊಳ್ಳುತ್ತೇನೆ. ಆಮೇಲೆ ನೀವು ಹೇಳುವ ಮಾತನ್ನು ಹೇಳುವಿರಂತೆ.' ಎಂದು ಛಾರ್ಜನ್ನು ಬರೆದು ಅದನ್ನು ಅವರಿಗೆ ಓದಿ ಹೇಳಿ ನೀವು ಇದನ್ನು

ಒಪ್ಪುವಿರಾ' ಎಂದು ಕೇಳಲು ಅವರು ನಮ್ಮದು ತಪ್ಪಾಯಿತು ಎಂದರು; ಅದನ್ನು ಬರೆದುಕೊಂಡೆನು. ಆಮೇಲೆ 'ನೀವು ಕ್ರಿಸ್ತ ಮತಕ್ಕೆ ಸೇರ ಬೇಕೆಂದಿದ್ದವರು ಈ ಕಳ್ಳತನವನ್ನೇಕಯ್ಯ ಮಾಡಿದಿರಿ?' ಎಂದು ಕೇಳಿದೆನು.

''ರಾಮಾಬೋಯಿ 'ನಾವು ಜಾತಿಗೀತಿ ಕೆಡಬೇಕೆಂದಿರಲಿಲ್ಲ ಸ್ವಾಮಿ.' ಎಂದನು.

'' 'ನಿಮ್ಮ ದೇವರನ್ನು ಬಿಟ್ಟಿರಂತೆ.'

''ರಾಮಾಬೋಯಿ: 'ಏನೋ ಬಿಟ್ಟೆವು. ಈ ಸಾಹೇಬರು ಹೇಳಿ ದರು—ನಿಮ್ಮ ದೇವರಿಗೆ ದೀಪ ಹಚ್ಚದಿದ್ದರೆ ಕತ್ತಲಲ್ಲಿರುತ್ತಾನೆ, ಗುಡಿಯ ಕಸ ಗುಡಿಸದಿದ್ದರೆ ಅವನು ಕಸ ಗುಡಿಸಿಕೊಳ್ಳಲಾರ ಎಂದರು. ನಮ್ಮ ದೊಡ್ಡವರು, ಬೇಡ, ಹಾಗೆಲ್ಲಾ ಬಿಡಬಾರದು, ಎಂದರು. ನಾವು ಬಲವಂತಮಾಡಿ ಗುಡಿ ಮುಚ್ಚಿ ಬೀಗಹಾಕಿಬಿಟ್ಟೆವು. ಹತ್ತುದಿನದ ಮೇಲೆ ಹೋಗಿ ನೋಡಿದರೆ ಸಾಹೇಬರು ಹೇಳಿದಂತೆಯೇ ಆಗಿತ್ತು. ದೇವರಮೇಲೆ ಒಂದಿಷ್ಟು ಮಣ್ಣುಹೆಂಟೆ ಕಳಚಿ ಬಿದ್ದಿತ್ತು, ದೇವರು ಅದನ್ನು ಕೂಡ ತೆಗೆದುಹಾಕಿರಲಿಲ್ಲ. ಗುಡಿಯಿಂದ ಒಂದು ಪಾತ್ರೆ ಯನ್ನು ಕದ್ದೆವು, ಏನೂ ಆಗಲಿಲ್ಲ. ಅದರಮೇಲೆ ಈ ದೇವರಲ್ಲಿ ಸತ್ಯ ಸಾಲದು ಎಂತ ಎಂದುಕೊಂಡೆವು.'

'' 'ಆ ದೇವರಿಗೆ ಸತ್ಯ ಸಾಲದಿದ್ದರೆ ಈ ಗುಡಿಗೆ ಯಾಕೆ ಇಳಿಯ ಬಿದ್ದಿರಿ?'

'' 'ಇವರ ಗುಡಿಯಲ್ಲಿ ದೇವರೇ ಇಲ್ಲ ಸ್ವಾಮಿ. ದೇವರಿದ್ದೂ ಅಲ್ಲಿ ಹೀಗಾದರೆ ದೇವರಿಲ್ಲದ ಜಾಗದಲ್ಲಿ ಏನು ಹೆದರಿಕೆ ಎಂತ ನಾನೂ ಇವನೂ ಆ ಭಾನುವಾರ ಇಳಿಯಬಿದ್ದು ಇವರ ಗುಡಿಯಲ್ಲಿ ಸಾಮಾನು ತೆಗೆದುಕೊಂಡೆವು.'

'' 'ದೇವರು ತೊಂದರೆ ತಂದನಲ್ಲ?'

'' 'ಏನೂ ಇಲ್ಲ ಸ್ವಾಮಿ. ಸಾಹೇಬರು ಹಿಡಿದುಕೊಂಡರು, ದೇವರು ಏನುಮಾಡಿಯಾನು? ಆ ದೇವರೂ ಸತ್ಯ ಇಲ್ಲ, ಈ ದೇವರೂ

ಸತ್ಯ ಇಲ್ಲ. ಈ ದೇವರ ಸಾಮಾನು ಸಾಹೇಬರು ನೋಡಿಕೊಳ್ಳುತ್ತಾರೆ. ಆ ದೇವರ ಸಾಮಾನು ನಮ್ಮ ಯಜಮಾನ ನೋಡಿಕೊಳ್ಳುತ್ತಾನೆ. ಈಗ ನಾವು ಇಲ್ಲಿ ಆಗುವ ಶಿಕ್ಷೆ ಅನುಭವಿಸಿ ಬಂದಮೇಲೆ ನಮ್ಮ ದೇವರಿಗೆ ಅಪರಾಧದ ಕಾಣಿಕೆ ಕೊಡಬೇಕು. ನಮ್ಮ ಯಜಮಾನ ಗೊತ್ತು ಮಾಡಿದಾನೆ.'

"ನಾನು ಹೆನ್ರಿಯವರನ್ನು 'ಇವರಿಗೆ ರಾಮದೇವರಲ್ಲಿ ನಂಬಿಕೆ ತಪ್ಪುವಂತೆ ಮಾಡುವುದಕ್ಕೆ ನೀವು ಆ ದಾರಿಯನ್ನು ತೆಗೆದಿರೇನು?' ಎಂದು ಕೇಳಿದೆನು.

" 'ಹೌದು. ವಿಗ್ರಹದಲ್ಲಿ ಏನೂ ಇಲ್ಲ ಎನ್ನುವುದನ್ನು ತೋರಿಸುವುದಕ್ಕೆ ನಾನು ಹಾಗೆ ಹೇಳಿದೆ. ಇವರು ಹುಡುಗರು, ಕೆಲವರು ಮಾಡಿ ನೋಡಿದರು. ನಾನು ಹೇಳಿದ್ದು ನಿಜವಾಯಿತು. ಆದರೆ ಆಮೇಲೆ ಪಾತ್ರೆ ಕದ್ದದ್ದು ನನಗೆ ತಿಳಿಯದು. ಮುಂದಕ್ಕೆ ಈ ಯೋಚನೆಮಾಡಿಯಾರೆಂದು ನನಗೆ ತೋರಲೇ ಇಲ್ಲ.' ಎಂದು ಹೆನ್ರಿಯವರು ಹೇಳಿದರು.

"ನಾನು ರಾಮಾಬೋಯಿಯನ್ನೂ ತಿಮ್ಮಾಬೋಯಿಯನ್ನೂ ಕುರಿತು 'ನಿಮಗೆ ಜುಲ್ಮಾನೆ ಹಾಕಿದರೆ ಕೊಡುವಿರಾ?' ಎಂದೆನು.

" 'ನಮ್ಮಿಂದಾಗದು ಸ್ವಾಮಿ. ನಾವು ಬಡವರು. ಆಮೇಲೆ ನಮ್ಮ ದೇವರಿಗೆ ಕಾಣಿಕೆ ಕೊಡುವುದೇ ಸಾಕಾಗದೆ.'

" 'ಹಾಗಾದರೆ ಸಾದಾ ಸಜಾ ಹಾಕುತ್ತೇನೆ.'

" 'ಮಹಾಸ್ವಾಮಿ, ನಾವು ಒಂದುಕಡೆ ಸುಮ್ಮನೆ ಕೂತಿರಲಾರೆವು, ಕೆಲಸದ ಸಜಾ ಹಾಕಿ ಮಹಾಸ್ವಾಮಿ.'

"ಬಹಳ ಯೋಚನೆಮಾಡಿ ಬಹು ವ್ಯಸನದಿಂದ ಒಬ್ಬೊಬ್ಬನಿಗೂ ಹದಿನೈದುದಿನ ಕಠಿಣ ಸಜಾ ಹಾಕಿದೆನು.

"ಹೆನ್ರಿಯವರನ್ನು ಆಮೇಲೆ 'ಅಯ್ಯಾ ನೀವು ಇವರಿಗೆ ಆ ಬೆಳ್ಳಿ ಸಾಮಾನು ಇರುವ ಜಾಗವನ್ನು ಏಕೆ ತೋರಿಸಿದಿರಿ?' ಎಂದೆನು. ಅವರು 'ಮೊದಲು ಇವರು ಅಲ್ಲಿಗೆ ಬರುವಂತೆ ಮಾಡುವುದಕ್ಕೆ ಆ

ನಕಾಸೆ ಕೆಲಸದ ಸಾಮಾನನ್ನು ತೋರಿಸಿದೆನು. ಆಮೇಲೆ ಅವರಿಗೆ ಅದನ್ನು ನೋಡಲು ಆಸೆಯಿರುವುದೆಂದು ತಿಳಿದು ತೋರಿಸಿದೆನು. ಯಾವ ಕಾರಣದಿಂದಲಾದರೂ ಅವರು ಚರ್ಚಿಗೆ ಬಂದು ದೇವರ ಸುವಾರ್ತೆಯನ್ನು ಕೇಳಲಿ ಎಂದು ಹೀಗೆ ಮಾಡಿದೆನು. ಅದು ಹೀಗೆ ಕೊನೆಯಾಯಿತು.' ಎಂದರು.

"ನಾನು ಬೋಯಿಗಳಿಗೆ ಶಿಕ್ಷೆಯನ್ನು ಮಾಡಿದೆನು. ನಾನು ಇಲ್ಲಿ ಇನ್ನೇನನ್ನೂ ಮಾಡುವಹಾಗಿಲ್ಲ. ಆದರೆ ಈ ಕಳ್ಳತನದ ತಪ್ಪು ಅರ್ಧವಾದರೂ ಹೆನ್ರೀಸಾಹೇಬರದೆಂದು ನನಗೆ ಈಗಲೂ ತೋರುತ್ತಿದೆ. ಅದನ್ನು ದೇವದೇವನು ವಿಚಾರಿಸಿಕೊಳ್ಳಬೇಕು.

"ಈ ದಿನವೆಲ್ಲ ನನ್ನ ಮನಸ್ಸು ಬಹಳ ಕಳವಳಗೊಂಡಿದೆ. ಒಬ್ಬನು ಅಜ್ಞಾನದಲ್ಲಿ ದಾರಿತಪ್ಪಿ ಅಲೆಯುತ್ತಿರುವನು; ಇನ್ನೊಬ್ಬನು ಅವನಿಗೆ ದಾರಿ ತೋರಿಸುವೆನೆಂದು ಅವನನ್ನು ಹಳ್ಳದಲ್ಲಿ ತಳ್ಳುವನು; ಇನ್ನೊಬ್ಬನು ಈ ಹಳ್ಳದಲ್ಲಿ ಬಿದ್ದವನನ್ನು ಅದರಲ್ಲಿ ಬಿದ್ದ ತಪ್ಪಿಗೆ ದೊಣ್ಣೆಯಿಂದ ಹೊಡೆಯುವನು.—ಎಲ್ಲವೂ ಶುದ್ಧ ಅವಿವೇಕವಲ್ಲವೆ?

"ಹೌದು, ಅವಿವೇಕವೇ ಸರಿ. ಆದರೆ ಇದನ್ನೆಲ್ಲ ಬಲ್ಲವನು ದೊಡ್ಡವನು ಬೇರೊಬ್ಬನಿದ್ದಾನೆ. ನಾನು ಇಲ್ಲಿ ಮಾಡಿರುವ ನ್ಯಾಯವು ಸರಿಯಲ್ಲವೆಂದು ನಮಗೆ ತೋರಬಹುದು. ನಾನೇನು ಮಾಡಲಿ? ಅದು ಇಲ್ಲಿಯ ತೀರ್ಪು."

———

ಬಾದಷಹನ ದಂಡನೆ

ಮಾತಿಯ ಉಸಫ್‌ಖಾನರ ವ್ಯವಹಾರದಲ್ಲಿ ಬಾದಷಹನು ತೀರ್ಪನ್ನು ಕೊಟ್ಟಮೇಲೆ ಅವನ ಹೆಸರನ್ನು ಹೊಗಳದವರೇ ಇಲ್ಲ. ಮುಸಲ್ಮಾನರು ಕ್ರೀಸ್ತರು ಯೆಹೂದ್ಯರು ಎಲ್ಲರೂ ಷಾಹ ಅಬ್ಬಾಸ್ ಬಾದಷಹನೆಂದರೆ ಪ್ರಾಣವನ್ನು ಬಿಟ್ಟುಕೊಡುವರು. ಎಲ್ಲರಿಗೂ ಒಂದು ಧೈರ್ಯ: ಯಾವುದಾದರೂ ಕಾರಣದಿಂದ ದೊರೆಯ ಬಳಿಗೆ ದೂರು ತೆಗೆದುಕೊಂಡು ಹೋದರೆ ಅವನು ಹೇಗಾದರೂ ನ್ಯಾಯವನ್ನು ಕಂಡು ಹಿಡಿಯುವನು, ನಮಗೆ ಒಳ್ಳೆಯದಾಗುವುದು ಎಂದು. ಇದೇ ಅಲ್ಲದೆ ದುಷ್ಟರು ಬಹಳ ಭಯದಲ್ಲಿರುತ್ತಿದ್ದರು. ನೋಡುವುದಕ್ಕೆ ನಗುತ್ತ ವಿಶ್ವಾಸವಾಗಿ ಕಾಣುತ್ತಿದ್ದ ಮಾತ್ರಕ್ಕೆ ದೊರೆಯ ಮನಸ್ಸು ಹೀಗೆಯೇ ಎಂದು ಅವನ ಸೇವಕರು ಯಾರೂ ದೃಢವಾಗಿರುವುದಕ್ಕೆ ಸಾಧ್ಯವಿಲ್ಲ. ಎಲ್ಲರಿಗಿಂತಲೂ ಜಾಗ್ರತೆಯಾಗಿ ದೊಡ್ಡ ಅಧಿಕಾರಗಳಿಗೆ ಏರಿದ ಉಸಫ್ ಖಾನನಿಗೆ ಏನಾಯಿತು, ನಮ್ಮ ಪಾಡು ಏನೋ ಎಂದು ತಪ್ಪುಮಾಡಿದ ಎಲ್ಲರೂ ಹೆದರಿಕೆಯಲ್ಲಿರಬೇಕಾಗಿತ್ತು. ಹೀಗೆ ಬಹಳಮಟ್ಟಿಗೆ ಮೋಸವೂ ಅನ್ಯಾಯವೂ ಕಡಮೆಯಾಗುತ್ತ ಬಂದವು. ಇದನ್ನು ಮಂತ್ರಿಗಳೂ ಸೇವಕರೂ ಬಾದಷಹನಿಗೆ ಬೇರೆ ಬೇರೆ ರೀತಿಯಾಗಿ ಹೇಳುವರು. ಬಾದ ಷಹನು ಇದನ್ನು ಕೇಳಿ ಸಂತೋಷಪಡುವನು. ತನ್ನ ರಾಜ್ಯವು ಧರ್ಮದ ರಾಜ್ಯವಾಯಿತೆಂದು ನೆನೆದು ಉತ್ಸಾಹವನ್ನು ಅನುಭವಿ ಸುವನು.

ಬಾದಷಹನು ನೋಡಿದ್ದರಲ್ಲಿ ತನ್ನ ಬಳಿ ಬಂದ ಎಲ್ಲರೂ ರಾಜ್ಯದ ಒಳ್ಳೆಯ ಸ್ಥಿತಿಯನ್ನು ಕುರಿತು ಹೊಗಳಿದರೂ ಮಾತಿಯನು ಮಾತ್ರ ಏನೂ ಹೇಳುತ್ತಿರಲಿಲ್ಲವೆಂದು ಕಂಡಿತು. ಆ ವ್ಯವಹಾರದಲ್ಲಿ ಮೊದಲಿಂದಲೂ ಸರಿಯಾದ ಮಾತನ್ನೇ ಆಡಿ ಏನಾದರೂ ತನ್ನ ಮಾತೇ ಸರಿಯೆಂದು ಹಠಮಾಡಿದ್ದನಾದ್ದರಿಂದ ಮಾತಿಯನ ವಿಷಯದಲ್ಲಿ ಬಾದಷಹನಿಗೆ

ವಿಶೇಷ ಮರ್ಯಾದೆ. ಅಲ್ಲದೆ ಅವನು ತನ್ನ ಅಭಿಪ್ರಾಯವನ್ನು ಇದ್ದದ್ದನ್ನು ಇದ್ದಹಾಗೆ ಹೇಳುವನೆಂದು ಒಂದು ನಂಬಿಕೆ. ದೊರೆಯು ಆಗಾಗ ಮಾತಿಯನನ್ನು ತನ್ನ ಬಳಿಗೆ ಕರೆಯಿಸುವನು, ರಾಜ್ಯವು ಸುರಕ್ಷಿತವಾಗಿದೆಯೋ ಎಂದು ವಿಚಾರಿಸುವನು. ಇಂಥ ಸಮಯಗಳಲ್ಲಿ ಮಾತಿಯನು ಒಂದೇ ಮಾತಿನಲ್ಲಿ ಸ್ವಾಮಿಯ ರಾಜ್ಯವು ಸುರಕ್ಷಿತವೇ ಸರಿ ಎಂದು ಹೇಳಿ ಮಾತನ್ನು ನಿಲ್ಲಿಸುವನು. ದೊರೆಗೆ ಇದು ಸಾಲದು. ಆದರೂ ಇನ್ನು ಹೇಗೆ ಕೇಳುವುದು ಎಂದು ಸುಮ್ಮನೆ ಆಗುವನು. ಹೀಗೆಯೇ ನಡೆಯುತ್ತಿತ್ತು.

ಹೀಗಿರುವಲ್ಲಿ ಒಂದು ದಿನ ಬಾದಷಹನು ಅಂತಃಪುರದಲ್ಲಿ ತನ್ನ ಪಟ್ಟದರಾಣಿಯೊಂದಿಗೆ ಸ್ವಲ್ಪ ಹೊತ್ತು ಮಾತನಾಡುತ್ತಿದ್ದು, ಯಾರಾದರೂ ಬಂದಿದ್ದರೆ ಮಾತನಾಡುವುದಕ್ಕೆ ಹೋಗುವುದು ಇಲ್ಲದಿದ್ದರೆ ಅಲ್ಲೇ ಸ್ವಲ್ಪಹೊತ್ತು ಕುಳಿತಿರುವುದು ಎಂದು ಯೋಚಿಸಿ, "ಯಾರಾದರೂ ನೋಡಬೇಕಾದರೆ ಬರುವ ದಿನ, ಬೈಠಕಖಾನೆಯಲ್ಲಿ ಯಾರಾದರೂ ಕಾದಿದಾರೆಯೇ ವಿಚಾರಿಸು" ಎಂದು ಹೇಳಿಕಳುಹಿಸಿದನು. ಸೇವಕನು ಹೋಗಿ ನೋಡಿ "ಬೈಠಕಖಾನೆಯಲ್ಲಿ ವಜೀರರು ಕುಳಿತಿದ್ದಾರೆ, ಬಾಗಿಲ ಬಳಿ ಮಾತಿಯಾ ಕಾದಿದಾನೆ" ಎಂದನು. ವಜೀರನಂತೂ ಆಗಾಗ ಬರುತ್ತಲೇ ಇರುವನು. ಮಾತಿಯನು ಸಾವಕಾಶ್ಯವಾಗಿ ಹೇಳಿಕಳುಹಿಸಿದರೆ ಮಾತ್ರ ಬರುವನು, ತಾನಾಗಿ ಬರುವುದಿಲ್ಲ. ಏಕೆ ಬಂದನೋ ಎಂದು ಬಾದಷಹನು ಎದ್ದು ಬೈಠಕಖಾನೆಯ ಬಳಿಗೆ ಹೊರಟನು. ಬೈಠಕಖಾನೆಗೆ ಬರಲು ವಜೀರನು ಎದ್ದು ಬಗ್ಗಿ ಸಲಾಮು ಮಾಡಿದನು. ಮಾತಿಯನು ದೂರ ಹೋಗಿ ನಿಂತನು.

ಬಾದಷಹನು ವಜೀರನನ್ನು "ಕೆಲಸವೇನಿತ್ತು?" ಎಂದು ಕೇಳಿದನು.

ವಜೀರನು "ಭೇಟಿಗಾಗಿ ಬಂದೆ—ಮಹಾಸ್ವಾಮಿಯವರಿಗೆ ತೊಂದರೆಕೊಡಬೇಕಾದ ವಿಷಯವೇನೂ ಇಲ್ಲ" ಎಂದನು.

ಬಾದಷಹನು ಮಾತಿಯನನ್ನು "ಮಾತ್ಯಾ ಬನ್ನಿ" ಎಂದು ಕರೆದನು.

ಮಾತಿಯನು ಬಾಗಿಲ ಬಳಿ ಬಂದು ನಿಂತನು.

ಬಾದಷಹನು "ಏನಾದರೂ ಹೇಳುವ ವಿಷಯವಿತ್ತೋ?" ಎಂದು ಕೇಳಿದನು.

ಮಾತಿಯು "ಮಹಾಸ್ವಾಮಿಯವರ ದರ್ಶನಕ್ಕಾಗಿ ಬಂದೆ. ವಜೀರ ಸಾಹೇಬರನ್ನು ಕಾಯಿಸಿ ಹೇಳಿಕೊಳ್ಳಬೇಕಾದ ವಿಷಯವೇನೂ ಇಲ್ಲ."

ವಜೀರನು "ನನಗೆ ಅದರಿಂದೇನೂ ತೊಂದರೆ ಇಲ್ಲ. ಮಹಾಸ್ವಾಮಿಯವರಲ್ಲಿ ಹೇಳಬೇಕಾದ ಮಾತನ್ನು ಹೇಳಿ. ನನ್ನ ಕೆಲಸವೇನೂ ಇಲ್ಲ" ಎಂದನು.

ಮಾತಿಯನ ಅಭಿಪ್ರಾಯ "ಈ ವಜೀರನಿದ್ದರೆ ಧಾರಾಳವಾಗಿ ಮಾತನಾಡುವುದಕ್ಕಿಲ್ಲ. ಇವನಿಲ್ಲದಾಗ ಬರಬೇಕು" ಎಂದು—ವಜೀರನಿಗೆ ಇವನು ಬಾದಷಹನಿಗೆ ಏನು ಹೇಳುವನೋ ಅದನ್ನು ಸಾಧ್ಯವಾದರೆ ತಾನೂ ಕೇಳಬೇಕೆಂದು ಭಾವ. ಬಾದಷಹನು ಇಂಗಿತವನ್ನು ತಿಳಿದು ವಜೀರನಿಗೆ "ಏನೂ ಕೆಲಸವಿಲ್ಲದೆ ಇದ್ದರೆ ತಾವು ಹೊರಡಬಹುದು. ಮಾತಿಯನ ಮಾತು ಒಂದೆರಡು ಇದ್ದರೆ ಕೇಳಿ ನಾನು ಕಳುಹಿಸಿಬಿಡುತ್ತೇನೆ. ನನಗೂ ಈಗ ಯಾವುದಕ್ಕೂ ಮನಸ್ಸಿಲ್ಲ" ಎಂದನು.

ವಜೀರನು "ಅಪ್ಪಣೆ" ಎಂದು ಹೊರಟುಹೋದನು.

ಆಮೇಲೆ ಬಾದಷಹನು "ಮಾತಿಯಾ, ಹೇಳುವುದಕ್ಕೆ ಬಂದ ವಿಷಯವನ್ನು ಈಗ ಹೇಳಬಹುದು" ಎಂದನು.

ಮಾತಿಯನು "ಖಾವಂದ್, ಏನೋ ಹೇಳಬೇಕೆಂದು ಬಂದೆ; ಆದರೆ ಈಗ ತಮಗೆ ತೊಂದರೆಕೊಡುವುದೇ ಬಿಡುವುದೇ ತೋರಲಿಲ್ಲ. ಪುನಃ ಬಂದು ಯಾವಾಗಲಾದರೂ ಅರಿಕೆಮಾಡಿಕೊಳ್ಳುತ್ತೇನೆ."

"ವಿಷಯವೇನು? ನಿನ್ನ ಸ್ವಂತದ ವಿಷಯವೇನೂ ಅಲ್ಲವಲ್ಲ."

"ಅಲ್ಲ, ಮಹಾಸ್ವಾಮಿ, ಸೇವಕನಿಗೆ ಈಗ ಏನೂ ಬೇಕಾಗಿಲ್ಲ. ನಮ್ಮವರೊಬ್ಬರು ಸ್ವಲ್ಪ ತೊಂದರೆಗೆ ಸಿಕ್ಕಿದ್ದಾರೆ—ಅದರ ವಿಚಾರವಾಗಿ ಹೇಳಿಕೊಳ್ಳಬೇಕೆಂದು ಬಂದೆ."

"ನನ್ನ ಹತ್ತಿರವೇ ಬರಬೇಕಾದ ವಿಷಯವೇನು?"

"ನಾನೂ ಅದನ್ನು ಕುರಿತು ಬಹಳ ಯೋಚಿಸಿದೆ, ಮಹಾಸ್ವಾಮಿ. ಕೊನೆಗೆ ತಮ್ಮಲ್ಲಿ ಹೇಳಿಕೊಳ್ಳುವುದೇ ಸರಿ ಎಂದು ತೋರಿತು. ಮಹಾಸ್ವಾಮಿಯವರು ನನ್ನನ್ನು ಕಂಡಾಗಲೆಲ್ಲಾ ರಾಜ್ಯವು ಸೌಖ್ಯವೆ ಎಂದು ಕೇಳೋಣವಾಗುತ್ತದೆ. ನಾನು ಸೌಖ್ಯವೇ ಎಂದು ಹೇಳಿದೇನೆ. ತಮ್ಮಂತಹ ಬಾದಷಹರನ್ನು ಪಡೆದಿರುವ ರಾಜ್ಯವು ಸೌಖ್ಯವಾಗಿಯೇ ಇರಬೇಕು—ನಾನೂ ಅನೇಕ ವಿಷಯಗಳನ್ನು ಅಲ್ಪವಾದುವೆಂದೆಣಿಸಿ ತಮ್ಮ ರಾಜ್ಯದಲ್ಲಿ ಒಟ್ಟಿನಲ್ಲಿ ಸುಖವೇ ಹೆಚ್ಚೆಂದು ನಂಬಿದೇನೆ. ಆದರೆ ಒಂದೊಂದು ಸಲ ಸ್ವಾಮಿಯವರಿಗೆ ತಿಳಿಯದೆ ಅನ್ಯಾಯಗಳು ನಡೆಯುತ್ತಿವೆ. ಧರ್ಮಪ್ರಭುವಿನ ರಾಜ್ಯದಲ್ಲಿ ಅಧರ್ಮವು ನಡೆದುಹೋಗುತ್ತಿದೆ."

"ನೀನು ಬಂದು ನನಗೆ ಅದನ್ನು ಹೇಳಬೇಕು. ನನ್ನ ಕೈಲಾದಷ್ಟನ್ನು ಸರಿಪಡಿಸುತ್ತೇನೆ."

"ಮಹಾಸ್ವಾಮಿ, ಇಲ್ಲಿಗೆ ಐದುಮೈಲಿ ದೂರದಲ್ಲಿ ನಮ್ಮ ಜನದ ಪಾಳೆಯ ಒಂದಿದೆ, ಮಹಾಸ್ವಾಮಿಯವರಿಗೆ ಅದು ತಿಳಿದಿರಬಹುದು."

"ಬಲ್ಲೆ."

"ಅಲ್ಲಿ ನಮ್ಮ ದೂರದ ನೆಂಟರೊಬ್ಬರ ಮನೆಯಿದೆ. ಆ ಮನೆಯ ಯಜಮಾನನಿಗೆ ಒಬ್ಬಳೇ ಮಗಳಿದ್ದಾಳೆ. ಬಹಳ ರೂಪವತಿ. ಚಾತ್ನಿಬಳ ಪ್ರತಿಮೆಯಂತಿದಾಳೆ."

"ಕರೆದುಕೊಂಡು ಬಾ, ನೋಡೋಣ."

ಮಾತಿಯನಿಗೆ ಸ್ವಲ್ಪ ನಗು ಬಂತು. ನಗುವನ್ನು ತಡೆದುಕೊಂಡು,

"ಅವಳು ಮಹಾಸ್ವಾಮಿಯವರ ಅಂತಃಪುರಕ್ಕೆ ಸೇರತಕ್ಕವಳೆಂದು ತಿಳಿಸುವುದಕ್ಕೆ ನಾನು ಬರಲಿಲ್ಲ. ಅಪ್ಪಣೆಯಾದರೆ ಅರಿಕೆಮಾಡಿಕೊಳ್ಳುತ್ತೇನೆ."

ರೂಪವತಿ ಮೊದಲಾದ ಮಾತನ್ನು ಹೇಳಿದ್ದನ್ನು ಕೇಳಿ ಅವಳನ್ನು ತನಗೆ ಒಪ್ಪಿಸಲು ಬಂದಿರುವನೇನೋ ಎಂದು ತಿಳಿದುಕೊಂಡ ಬಾದ

ಷಹನು ಈ ಮಾತನ್ನು ಕೇಳಿ ತನ್ನ ಆಸೆಯನ್ನು ವ್ಯಕ್ತಪಡಿಸುವಂತೆ ಮಾಡಿದನಲ್ಲಾ ಎಂದು ಸ್ವಲ್ಪ ಅಪ್ರಸನ್ನನಾದನು. ಮುಖವನ್ನು ಸ್ವಲ್ಪ ಗಂಟಿಕ್ಕಿ "ಹೇಳು" ಎಂದನು.

"ಅವಳ ತಂದೆ ಅಷ್ಟೇನೂ ಹಣವಂತನಲ್ಲ ಮಹಾಸ್ವಾಮಿ. ಹುಡುಗಿಗೆ ಸರಿಯಾದ ವರನು ಸಿಕ್ಕುವುದು ಕಷ್ಟ. ಹೀಗಿರುವಲ್ಲಿ ಇನ್ನೊಂದು ಪಾಳೆಯದ ಒಬ್ಬ ಪ್ರಾಯದವನು ನಮ್ಮವನು ಅವಳನ್ನು ಮದುವೆಯಾಗುವುದಾಗಿ ಕೊಂಚದಿನದ ಹಿಂದೆ ಒಪ್ಪಿಕೊಂಡ."

"ಈ ಬಾತ್ಮೀಬಳಿಗೆ ಆ ದಾವೂದ್."

"ಮಹಾಸ್ವಾಮಿ, ಸಂಪ್ರದಾಯಸ್ಥರು ಸಿಕ್ಕಿದರೆ ಸಾಕು ಎಂದಿರುವವರಿಗೆ ಹಣ ಕಾಸು ವಿದ್ಯೆ ಬುದ್ಧಿ ಎಂದರೆ ಅಷ್ಟು ಲೆಕ್ಕವಿಲ್ಲ. ಹುಡುಗಿಯೂ ಒಪ್ಪಿದಳು. ಇಷ್ಟರಲ್ಲೇ ಮದುವೆ ನಡೆಯಬೇಕೆಂದು ಏರ್ಪಾಡು ಮಾಡಿದ್ದರು."

"ಉಂ."

"ಈಗ ಒಂದು ತಿಂಗಳ ಹಿಂದೆ ಯಾರೋ ಒಬ್ಬ ದೊಡ್ಡಮನುಷ್ಯರ ಮನೆಯ ಹುಡುಗ ಆ ಊರಿಗೆ ಒಂದು ಸಾಯಂಕಾಲ ಹೋಗಿ ಅವರ ಮನೆಯ ಗುರುತನ್ನು ಕೇಳಿ ಆ ಮನೆಯವರೊಂದಿಗೆ ಬಲವಂತವಾಗಿ ಪರಿಚಯವನ್ನು ಪ್ರಾರಂಭಿಸಿದನು."

"ಸರಿ."

"ಅದು ಮೊದಲು ಎರಡು ದಿನಕ್ಕೆ ಮೂರು ದಿನಕ್ಕೆ ಒಂದು ಸಲ ಅಲ್ಲಿಗೆ ಹೋಗುತ್ತ ಬರುತ್ತ ಇದ್ದಾನೆ. ಮನೆಯವರು ತಮ್ಮ ಮನೆಗೆ ಬರಕೂಡದೆಂದು ಬೇಡಿಕೊಂಡರು. ಅವನು ಕೇಳಲಿಲ್ಲ. ಹುಡುಗಿ ತಾನು ಇನ್ನೊಬ್ಬನನ್ನು ಮದುವೆಯಾಗುವೆನೆಂದು ಮಾತುಕೊಟ್ಟಿರುವುದನ್ನು ಹೇಳಿ ಅವನು ತಮ್ಮ ಮನೆಗೆ ಬರಕೂಡದೆಂದು ಹೇಳಿದಳು. ಆದರೂ ಕೇಳಲಿಲ್ಲ. ಅಲ್ಲಿ ಹೋಗಿ ಬರುತ್ತಾ ಇದಾನೆ."

"ಕತೆ ಬಹಳ ದೊಡ್ಡದಾಗಿರುವ ಹಾಗಿದೆ."

"ಮಹಾಸ್ವಾಮಿ ಕ್ಷಮಿಸಬೇಕು, ಮುಗಿಸಿಬಿಡುತ್ತೇನೆ. ಆ ದೊಡ್ಡಮನುಷ್ಯರು ಹೀಗೆ ಬರುತ್ತ ಹೋಗುತ್ತ ಇರುವುದನ್ನು

ನೋಡಿ ಆ ಮದುವೆ ಮಾಡಿಕೊಳ್ಳುತ್ತೇನೆಂದ ಹುಡುಗ ಈಗ ಮಾಡಿಕೊಳ್ಳುವುದಿಲ್ಲವೆನ್ನುತ್ತಿದಾನೆ.''

''ಒಳ್ಳೆಯದಾಯಿತು. ಈ ದೊಡ್ಡಮನುಷ್ಯನಿಗೇ ಕೊಟ್ಟು ಮದುವೆ ಮಾಡಿಬಿಡುವುದುತಾನೇ?''

''ಮಹಾಸ್ವಾಮಿ, ಆ ಮನೆಯವರಿಗೂ ಆ ಹುಡುಗಿಗೂ ಯಾರ ಜನಾನಾಕ್ಕೂ ಅವಳು ಸೇರುವುದೆನ್ನುವುದು ಇಷ್ಟವಿಲ್ಲ.''

''ಜನಾನಾಕ್ಕೆ?'

''ಹೌದು ಮಹಾಸ್ವಾಮಿ. ಅಲ್ಲದೆ ಈತನು ಅವಳನ್ನು ಮದುವೆಯಾಗಬೇಕು ಎನ್ನುವ ಯೋಚನೆ ಇಟ್ಟುಕೊಂಡಿರುವಂತಿಲ್ಲ. ಹುಡುಗಿಯನ್ನು ಕೆಡಿಸಿ ಹೋಗಬೇಕೆನ್ನುವಷ್ಟು ಮಾತ್ರವೇ—ಹಾಗೂ ಬಡವರು ನಮ್ಮವರಿಗೆ ಉಮರಾಗಳ ಸಂಬಂಧದ ಮಾತೇಕೆ ಮಹಾಸ್ವಾಮಿ?''

''ಈ ದೊಡ್ಡಮನುಷ್ಯ ಮುಸಲ್ಮಾನನೇನು?''

''ಕ್ರೈಸ್ತರು ದೊಡ್ಡಮನುಷ್ಯರುಂಟೆ, ಮಹಾಸ್ವಾಮಿ?''

ಮಾತಿಯನು ಭಾವೋತ್ತರವೇನನ್ನೂ ಇಟ್ಟು ಮಾತನಾಡಲಿಲ್ಲ. ಆದರೆ ಬಾದಷಹನು ನಾಚಿ ತಲೆಯನ್ನು ತಗ್ಗಿಸಿದನು.

''ಸರಿ.''

''ಈಗ ಏನುಮಾಡುವುದಕ್ಕೂ ತೋಚದೆ ಸುಮ್ಮನಿದಾರೆ ಖಾವಂದ್. ತಮ್ಮ ತಮ್ಮ ಗಂಜಿ ತಾವು ಕುಡಿದುಕೊಂಡು ಸುಮ್ಮನಿದ್ದವರು ಈ ಕಷ್ಟಕ್ಕೆ ಸಿಕ್ಕಿದಾರೆ.''

''ಕಷ್ಟವೇನಯ್ಯಾ? ಇಷ್ಟವಿದ್ದರೆ ಸುಮ್ಮನಿರಿ, ಇಲ್ಲದಿದ್ದರೆ ಅವನ ಕುತ್ತಿಗೆ ಹಿಡಿದು ನೂಕಿ. ನಿಮ್ಮ ಸಂಸಾರದ ಒಂದೊಂದು ವಿವರಕ್ಕೂ ಬಾದಷಹನು ಏನು ಮಾಡಲಾದೀತು?''

''ಮಹಾಸ್ವಾಮಿ, ಮುಸಲ್ಮಾನ ಉಮ್ರಾವನ್ನು ಹಿಡಿದು ನೂಕುವ ಧೈರ್ಯ ಅವರಿಗೆ ಇಲ್ಲ. ಉಮ್ರಾವನ್ನು ಮುಟ್ಟಿದರೆಂದು ನಾಳೆ ಕಾಜೀಗೆ ಹೇಳಿದರೆ ಅವರ ಮನೆ ನಾಶವಾಗುವುದು.''

"ನ್ಯಾಯ ವಿಚಾರಿಸದೆಯೆ?"

"ಮಹಾಸ್ವಾಮಿ, ತಮ್ಮ ಕಾಜೀಗಳು ನ್ಯಾಯವನ್ನು ತಿಳಿದವರೇ ಸರಿ. ಬಹುಮಟ್ಟಿಗೆ ಒಳ್ಳೆಯವರೇ. ಆದರೆ ಖಾವಂದ್ ಅವರ ನ್ಯಾಯ ಏನಿದ್ದರೂ ಮುಸಲ್ಮಾನ ಮುಸಲ್ಮಾನರ ಜಗಳದಲ್ಲಿ, ಕ್ರೀಸ್ತ ಕ್ರೀಸ್ತರ ಜಗಳದಲ್ಲಿ. ಮುಸಲ್ಮಾನನೊಬ್ಬ ಕ್ರೀಸ್ತನೊಬ್ಬನಾದರೆ ನ್ಯಾಯ ಸಿಕ್ಕುವುದು ಬಹಳ ಕಷ್ಟ ಮಹಾಸ್ವಾಮಿ."

"ಇದು ನನ್ನ ರಾಜ್ಯವನ್ನು ಕುರಿತು ನೀನು ಹೇಳುವ ಮಾತಲ್ಲ, ಮಾತಿಯಾ?"

"ಖಾವಂದ್ ಬಾದಷಹ, ತಮ್ಮನ್ನು ಈ ಮಾತು ಹೇಳಿದವರ ನಾಲಗೆಯನ್ನು ಸೀಳಬೇಕು. ತಮ್ಮ ವಿಷಯ ಒಂದು ತಪ್ಪುಯೋಚನೆಯನ್ನು ಮಾಡಿದವರ ತಲೆಯನ್ನು ಕಡಿಯಬೇಕು. ನಾನು ಹೇಳುವುದು ರಾಜ್ಯದಲ್ಲಿಯ ಕಾಜೀಗಳ ಮಾತು. ತಮ್ಮ ಸುಲೇಮಾನರ ಸಮಾನವಾದ ನ್ಯಾಯವಿಮರ್ಶೆಯನ್ನು ನಾನೇ ನೋಡಿ ಅದರಿಂದ ಉಪಕೃತನಾಗಿ ಈ ಮಾತನ್ನು ಹೇಳುವಷ್ಟು ಕೃತಘ್ನನಲ್ಲ ನಾನು ಖಾವಂದ್."

"ಒಳ್ಳೆಯದು, ನನ್ನನ್ನೇನು ಮಾಡಹೇಳುತ್ತೀಯೆ? ಹಿಡಿದು ನೂಕಿಬಿಡಿ, ಆಮೇಲೆ ತಂಟೆ ಬಂದರೆ ನನ್ನಲ್ಲಿ ಬನ್ನಿ ವಿಚಾರಿಸೋಣ."

"ಮಹಾಸ್ವಾಮಿ, ನೂಕಿದರೆ ನಾವು ಬದುಕುವ ಬಾಬಿಲ್ಲ."

"ಹಾಗಾದರೆ ಅವನು ನಿಮ್ಮ ಮನೆಗೆ ಬಂದಾಗ ಅವನ ತಲೆಯನ್ನು ಕಡಿದು ಹಾಕಿರಯ್ಯ."

"ದೇವದೇವ! ಇದು ಆಗುವ ಕೆಲಸವೇ ಮಹಾಸ್ವಾಮಿ. ಆ ತಲೆಕಡಿದವನ ಪಾಡು ಆಮೇಲೆ ಏನು?"

"ಆಗ್ಯೆ ವಿಚಾರಿಸೋಣ."

"ಮಹಾಸ್ವಾಮಿ, ತಾವು ಧರ್ಮಪ್ರಭುಗಳು. ತಮಗೆ ಎಲ್ಲರೂ ಒಂದೇ. ಆದರೆ ನಾವೇನಾದರೂ ಆ ಉಮರಾವನ್ನು ಮುಟ್ಟಿದ್ದು ನಿಜವಾದರೆ ಮಾರನೆಯ ಬೆಳಿಗ್ಗೆ ಒಳಗಾಗಿ ನಮ್ಮ ಪಾಳೆಯವನ್ನು ಅದರಲ್ಲಿರುವ

ಹೆಂಗಸರು ಮಕ್ಕಳು ಜನ ದನ ಕರು ಸಹಿತವಾಗಿ ಅಧಿಕಾರಿಗಳೂ ಅವನ ಕಡೆಯ ಜನರು ಸುಟ್ಟುಬಿಟ್ಟಾರು. ತಾವು ಅಪ್ಪಣೆಕೊಡಿಸುವಂತೆ ನಾವು ನಡೆಯುವ ವಿಚಾರವಲ್ಲ ಇದು ಖಾವಂದ್.''

''ಅವನ ಕಡೆಯವರು ಸುಟ್ಟರೆ ಫಿರ್ಯಾದು ಮಾಡಿ.''

''ಮಹಾಸ್ವಾಮಿಯವರಿಗೆ ಬೇಸರವಾಗುವುದೇನೊ. ನಾನು ಸುಮ್ಮನೆ ಮಾತನಾಡುತ್ತಿದೇನೆ.''

''ಇಲ್ಲ, ಹೇಳು.''

''ಹೋದವರುಷ, ಮಹಾಸ್ವಾಮಿ, ನನಗೆ ತಿಳಿದಹಾಗೆ ಬೊಬಾರಾದಲ್ಲಿ ಒಬ್ಬ ಉಮರಾ ಅವನ ಕ್ರೀಸ್ತಸೇವಕನೊಬ್ಬನನ್ನು ಕೋಪದಿಂದ ಹೊಟ್ಟೆಯ ಮೇಲೆ ಒದ್ದನು. ಅವನು ಆ ಏಟಿಗೆ ಸತ್ತುಹೋದನು. ಏನು ಎಂದರೆ ಒಂದು ಒತ್ತ ತಡೆಯಲಾರದ ಮುಂಡೇದು ಇದ್ದರೆ ಆಗುತ್ತಿದ್ದ ಉದ್ಧಾರವೇನು, ಹೋದರೆ ಹೋದ ಎಂದುಬಿಟ್ಟರು. ನ್ಯಾಯಾಧಿಕಾರಿ 'ಅವನು ಖಾಯಿಲೆಯ ಮನುಷ್ಯನಾಗಿದ್ದ, ಯಜಮಾನನು ಎಷ್ಟೋ ಮೆಲ್ಲಗೆ ಒದ್ದ, ಆದರೂ ತಡೆಯಲಾರದೆ ಸತ್ತುಹೋದ' ಎಂದನು. ಎಲ್ಲರೂ ಸುಮ್ಮನಾದರು ಮಹಾಸ್ವಾಮಿ.''

''ಆಗಲೇ ನನಗೆ ಏಕೆ ಹೇಳಲಿಲ್ಲ?''

''ಖಾವಂದ್, ಇಂಥದು ಹತ್ತುವಿಚಾರ, ನೂರುವಿಚಾರ; ಎಲ್ಲವನ್ನೂ ದೊರೆಯ ಹತ್ತಿರ ತರಲಾಗುವುದೆ?''

''ಯಾವನೋ ಒಬ್ಬ ಮಾಡಿದನೇನೊ ಮಿಕ್ಕವರೂ ಹೀಗೆಯೆ?''

''ಮಹಾಸ್ವಾಮಿ, ಆರುತಿಂಗಳ ಹಿಂದೆ ಸಾಮರ್‌ಕಂದಿನಲ್ಲಿ ಕಾಡೀಯು ಒಬ್ಬ ಕ್ರೀಸ್ತರವನು ಒಬ್ಬ ಮುಸಲ್ಮಾನನನ್ನು ಯಾವುದೋ ಜಗಳದಲ್ಲಿ ಕೆನ್ನೆಗೆ ಹೊಡೆದದ್ದಕ್ಕೆ ಅವನಿಗೆ ಹತ್ತುಸಾವಿರ ಹಣ ದಂಡಹಾಕಿ ಅವನನ್ನು ಕತ್ತೆಯಮೇಲೆ ಕೂಡಿಸಿ ಊರುಮೆರೆವಣಿಗೆ ಮಾಡಿಸಿ ಆಮೇಲೆ ಅವನ ತಲೆಯನ್ನು ಕಡಿಸಿದನು. ಹದಿನೈದು ದಿನಕ್ಕೆ ಮುಸಲ್ಮಾನನೊಬ್ಬನು ಒಬ್ಬ ಕ್ರೀಸ್ತರವನನ್ನು ಜಗಳದಲ್ಲಿ ಕೊಂದನು. ಅದೇ ಕಾಡೀಯು ಆ ಮುಸಲ್ಮಾನನಿಗೆ ಹತ್ತುಹಣ ದಂಡವನ್ನು ವಿಧಿಸಿ ಅದರಲ್ಲಿ

ನಾಲ್ಕು ಹಣವನ್ನು ಸತ್ತವನ ಮನೆಯವರಿಗೆ ಕೊಟ್ಟು ಅಪರಾಧಿಯ ಎಡ ಗೈಯ ಕಿರುಬೆರಳನ್ನು ಸೂಜಿಯಿಂದ ಚುಚ್ಚಿಸಿ ಹತ್ತು ತೊಟ್ಟು ರಕ್ತ ವನ್ನು ತೆಗೆಸಿದನು. ಯಾವ ತಪ್ಪಿಗೆ ಯಾವ ಶಿಕ್ಷೆ ಮಹಾಸ್ವಾಮಿ? ಇಂಥಾದ್ದರಲ್ಲಿ ಉಮರಾ ಒಬ್ಬ ಬೇಡವೆಂದರೂ ಮನೆಗೆ ಬಂದನೆಂದು ಅವನನ್ನು ನೂಕಲಾಗುವುದೆ? ಅವನ ತಲೆಯನ್ನು ಕಡಿಯಲಾಗುವುದೆ?''

''ಇದೆಲ್ಲಾ ನಿಜವೇನು?''

''ಮಹಾಸ್ವಾಮಿ, ನಾನು ಸುಳ್ಳುಹೇಳುವುದಕ್ಕೆ ಕಾರಣವೇ ಇಲ್ಲ. ಇದನ್ನೆಲ್ಲಾ ಕೇಳಿದರೆ ಮಹಾಸ್ವಾಮಿಗೆ ಮನಸ್ಸು ನೊಂದೀತೆಂದು ನಾನು ಬಲ್ಲೆ ಹುಜೂರ್. ಮಹಾಸ್ವಾಮಿಯವರು ನನ್ನಲ್ಲಿಟ್ಟಿರುವ ವಿಶ್ವಾಸವೂ ಕಡಮೆಯಾಗುವುದು. ಆದರೆ, ಧರ್ಮಪ್ರಭು, ನನಗೆ ತಮ್ಮನ್ನು ನೋಡಿದಾಗ ಧರ್ಮವೇ ಎದುರಿಗೆ ಬಂದಂತೆ ತೋರುತ್ತದೆ. ಆದ್ದರಿಂದ ವಿಶ್ವಾಸವು ಕಡಮೆಯಾಗಲಾರದು, ಆದರೂ ಆಗಲಿ ಎಂದು ಕೊಂಡು ತಮಗೆ ಇಷ್ಟವಿಲ್ಲದುದಾದರೂ ಇರುವ ಮಾತನ್ನು ಹೇಳು ತ್ತೇನೆ. ಸುಳ್ಳಾದ ಒಳ್ಳೆಯ ಮಾತನ್ನು ಹೇಳುವುದಕ್ಕೆ ನನಗೆ ಇಷ್ಟ ವಿಲ್ಲ, ದೊರೆಯೆ. ಸುಳ್ಳಾದ ಕೆಟ್ಟಮಾತನ್ನು ಏಕೆ ಹೇಳಲಿ?''

''ಮಾತಿಯಾ, ಆ ಕಾಜೀಗಳನ್ನು ಕರೆಯಿಸಿ ಶಿಕ್ಷೆಮಾಡುತ್ತೇನೆ. ಈಗ ಏನು ಮಾಡಬೇಕೆಂದು ನೀನು ಕೇಳುವುದು?''

''ಮಹಾಸ್ವಾಮಿ, ನಾನು ಹೇಳಿದ ಈ ಬಡಪಾಯಿಗಳ ಮಾನ ವನ್ನು ರಕ್ಷಿಸಬೇಕು.''

''ಇಗೋ, ನಾನು ಮೊದಲೇ ಹೇಳಿದೇನೆ. ಕುತ್ತಿಗೆ ಹಿಡಿದು ನೂಕಿ; ತಂಟೆಮಾಡಿದರೆ ತಲೆ ಕಡಿದುಬಿಡಿ. ನಿಮಗೆ ಅದರಿಂದ ತೊಂದರೆ ಬಾರದಂತೆ ನಾನು ನೋಡಿಕೊಳ್ಳುತ್ತೇನೆ.''

''ಖಾವಂದ್........''

''ನಿನಗೆ ಸಂದೇಹವಿರುವುದಾದರೆ ನನ್ನ ಮುದ್ರೆಯುಂಗುರವನ್ನು ನಿನ್ನ ಕೈಗೆ ಕೊಡುತ್ತೇನೆ. ತೆಗೆದುಕೊಂಡು ಹೋಗು. ಈ ಕೆಲಸ ಮುಗಿದಮೇಲೆ ಹಿಂದಕ್ಕೆ ತಂದುಕೊಡು. ನಡುವೆ ಯಾರಾದರೂ

ವಿಚಾರಿಸುವುದಕ್ಕೆ ಬಂದರೆ ಅದನ್ನು ತೆಗೆದು ತೋರಿಸು. ಯಾರೂ ಆಗ ನಿಮ್ಮ ತಂಟೆಗೆ ಬರುವುದಿಲ್ಲ.''

''ಖಾವಂದ್, ಇದು ಬಹಳ ಯೋಚನೆಗೆ ಕಾರಣವಾದ ವಿಷಯವಾದ್ದರಿಂದ ಮಹಾಸ್ವಾಮಿಯ ಬಳಿಗೆ ಬಂದೆ. ಆತನಿಗೆ ತೊಂದರೆ ಮಾಡುವುದಕ್ಕೆ ನಮಗೆ ಇಷ್ಟವಿಲ್ಲ. ನ್ಯಾಯಾಧಿಕಾರಿಗಳ ಹೆದರಿಕೆಯಲ್ಲದೆ ಬೇರೆ ಕಾರಣ ಒಂದುಂಟು. ಅದಕ್ಕಾಗಿ ತಮ್ಮಲ್ಲಿ ಅರಿಕೆಮಾಡಿಕೊಳ್ಳುವುದಕ್ಕೆ ಬಂದೆ.''

''ಏನು ಕಾರಣ?''

''ನನಗೆ ಆ ಮಾತನ್ನು ಹೇಳುವುದಕ್ಕೆ ಹೆದರಿಕೆಯಾಗುತ್ತದೆ. ಖಾವಂದ್ ಬಾದಷಹ, ಅಲ್ಲಿಗೆ ಬರುತ್ತಿರುವರು ಷಾಹಜಾದ ಷೇಕ್ ಉಮಾರರಂತೆ. ಅದಕ್ಕಾಗಿ ಅವರಿಗೆ ಯಾವ ತೊಂದರೆಯನ್ನು ಮಾಡುವುದಕ್ಕೂ ಅವರಿಗೆ ಇಷ್ಟವಿಲ್ಲ, ನಮಗೂ ಇಷ್ಟವಿಲ್ಲ. ಅವರಿಗಾಗಿ ಇಲ್ಲದಿದ್ದರೆ ತಮಗಾಗಿಯಾದರೂ ಜನ ಸುಮ್ಮನಿರುತ್ತಾರೆ.''

ಸುಲ್ತಾನನು ಮುಖವನ್ನು ಗಂಟಿಕ್ಕಿದನು. ಕ್ರೂರದೃಷ್ಟಿಯಿಂದ ಮಾತಿಯನನ್ನ ನೋಡುತ್ತ ''ಷಾಹಜಾದನೆ?'' ಎಂದನು.

''ಹಾಗೆಂದು ಆ ಮನೆಯ ಮನುಷ್ಯ ಹೇಳಿದ ಸ್ವಾಮಿ.''

''ಅದಕ್ಕೆ ಗುರುತೇನು?''

''ಮಹಾಸ್ವಾಮಿ, ಆ ಹುಡುಗಿ ಒಲ್ಲೆನೆಂದರೂ ಆತನು ಅವಳಿಗೆ ಒಂದು ಉಂಗುರವನ್ನು ಕೊಟ್ಟು ಹೋಗಿದಾನೆ. ಅದರಲ್ಲಿ ಷಾಹಜಾದರ ನಾಮಾಕ್ಷರಗಳಿವೆ.''

''ಎಲ್ಲಿ, ಉಂಗುರವನ್ನು ತಂದಿದೀಯಾ?''

''ತಂದಿದೇನೆ ಮಹಾಸ್ವಾಮಿ,'' ಎಂದು ಮಾತಿಯನು ಒಂದು ಉಂಗುರವನ್ನು ತೆಗೆದು ಬಾದಷಹನ ಕೈಗೆ ಕೊಟ್ಟನು.

ಬಾದಷಹನು ಉಂಗುರವನ್ನು ನೋಡಿ—''ಸರಿ, ಷಾಹಜಾದನಾಗಲಿ ಯಾವನಾಗಲಿ, ನನ್ನ ರಾಜ್ಯದಲ್ಲಿ ಇಂಥ ಅತ್ಯಾಚಾರವನ್ನು

ಮಾಡುವ ಮನುಷ್ಯನು ವಧ್ಯನೇ ಸರಿ—ಅವನ ತಲೆಯನ್ನು ನೀವು ಕಡಿಯಬಹುದು.''

''ಮಹಾಸ್ವಾಮಿ, ಷಾಹಜಾದರು ಮುಂದಕ್ಕೆ ಈ ಧರ್ಮರಾಜ್ಯವನ್ನು ಆಳತಕ್ಕವರು, ನಮ್ಮ ಖಾಪಂದರ ಒಬ್ಬ ಮಗನನ್ನು ಯಾವ ತಪ್ಪಿಗಾಗಿ ತಾನೇ ನಾವು ಹಾಗೆ ಶಿಕ್ಷಿಸಬಹುದು? ಈ ವಿಷಯ ಆ ಮನೆಯವರಿಗೆ ಇನ್ನು ಕೆಲವರಿಗೆ ಹೊರತು ಯಾರಿಗೂ ತಿಳಿಯದು. ಮಹಾಸ್ವಾಮಿಯವರು ಷಾಹಜಾದರನ್ನು ಕರೆಯಿಸಿ ಇದು ಬೇಡವೆಂದು ಅಪ್ಪಣೆಮಾಡಿದರೆ ಸಾಕು. ಆಮೇಲೆ ಅವರೂ ಅಲ್ಲಿ ಹೋಗಲಾರರು. ಆ ಜನರಿಗೂ ತೊಂದರೆಯಿಲ್ಲ. ಅವರ ಪಾಡಿಗೆ ಅವರು ಇದ್ದುಕೊಳ್ಳುವರು. ಯಾರಮೇಲೆ ಯಾರೂ ಕೈ ಮಾಡದೆ ಯಾವ ಮಾತೂ ಹೊರಗೆ ತಿಳಿಯದೆ ಎಲ್ಲಾ ಸರಿಹೋಗುವುದು.''

''ಮಾತಿಯಾ, ನೀನು ಒಳ್ಳೆಯ ಮನುಷ್ಯ; ಆದರೆ ನಾನು ಷಾಹಜಾದನನ್ನು ಕರೆದು ಈ ಮಾತು ಹೇಳಿದರೆ ನಿನ್ನ ನಂಟನಿಗೆ ಆಮೇಲೆ ತೊಂದರೆಯಿಲ್ಲವೊ? ನನ್ನವರೆಗೆ ದೂರುತಂದದ್ದಕ್ಕೆ ಅವನಿಗೆ ಅವನು ಏನನ್ನಾದರೂ ಮಾಡಿದರೆ?''

''ಖಾವಂದ್, ತಮ್ಮ ಅಪ್ಪಣೆಯನ್ನು ಮೀರಿ ಅವರಿಗೆ ಯಾವ ತೊಂದರೆಯನ್ನು ಮಾಡಿಯಾರು?

''ಷಾಹಜಾದರು ಬಾದಷಹರಾದಾಗ್ಯೆ?''

''ಈ ಹುಲ್ಲುಮನುಷ್ಯರನ್ನೆಲ್ಲಾ ಅದುವರೆಗೆ ಜ್ಞಾಪಕದಲ್ಲಿಡುವರೆ ಮಹಾಸ್ವಾಮಿ? ದೇವರು ಧರ್ಮಪ್ರಭುಗಳಿಗೆ ದೀರ್ಘಾಯುಷ್ಯವನ್ನಿತ್ತಿರುವನು.''

''ಆಯುಸ್ಸು ಎಷ್ಟು ದೀರ್ಘವಾದರೂ ಮುಗಿಯತಕ್ಕದ್ದೇ ಮಾತಿಯಾ, ಅಲ್ಲದೆ ಇಂಥ ಆಶಾಭಂಗವು ಎಂದಿಗೂ ನೆನಪಿನಲ್ಲಿರತಕ್ಕದ್ದೇ.''

''ಮಹಾಸ್ವಾಮಿ.''

''ಏನು ಮಾಡುವುದು ಎಂದು ಖಂಡಿತವಾಗಿ ತೋರಲಿಲ್ಲ; ವಜೀರರನ್ನು ಕರೆಯಿಸುತ್ತೇನೆ.''

"ಖಾವಂದ್, ಬೇಡಿ. ಇದು ಅವರಿಗೆ ತಿಳಿಯಬೇಕಾದದ್ದೇ ಇಲ್ಲ. ಷಾಹಜಾದರನ್ನು ಕರೆಯಿಸಿ ಒಂದು ಮಾತು ಹೇಳಿಬಿಡೋಣವಾಗಲಿ; ಇನ್ನಿಪ್ಪತ್ತು ವರುಷಕ್ಕೆ ಏನು ಮಾಡುವರೊ ಇನ್ನು ನಲವತ್ತು ವರುಷಕ್ಕೆ ಏನು ಮಾಡುವರೊ ಎಂದು ನಾವು ಎಂದೆಂದಿಗೂ ನ್ಯಾಯವನ್ನು ಮಾಡಿಡುವುದಕ್ಕಾಗುತ್ತದೆಯೆ ಮಹಾಸ್ವಾಮಿ?"

ಬಾದಷಹನು ಸ್ವಲ್ಪ ಕೋಪದಿಂದ ಮಾತಿಯನನ್ನು "ಸುಮ್ಮನೆ ಮಾತನಾಡಬೇಡ" ಎಂದು "ಯಾರಲ್ಲಿ" ಎಂದು ಕರೆದನು.

ಸೇವಕನೊಬ್ಬನು ಬಂದನು.

"ವಜೀರರಿಗೆ ಹೇಳಿಕಳುಹಿಸು" ಎಂದು ಬಾದಷಹನು ಮಾತಿಯನನ್ನು ಕುರಿತು—"ಆತನು ಅಲ್ಲಿಗೆ ಇಂಥ ದಿನ ಪುನಃ ಬರುತ್ತಾನೆಂದು ಬಲ್ಲೆಯಾ?"

"ಮಹಾಸ್ವಾಮಿ, ಗುರುವಾರ ಬರುವುದಾಗಿ ಹೇಳಿದರಂತೆ."

"ಇಂದೇ ಗುರುವಾರ."

ಮಾತಿಯನು ಮರೆತಿದ್ದನೆಂದು ತೋರುತ್ತದೆ. ಬಾದಷಹನು ಹೀಗೆ ಹೇಳುತ್ತಲೂ "ಹೌದು" ಎಂದನು.

ಬಾದಷಹನು ಮತ್ತೊಬ್ಬ ಸೇವಕನನ್ನು ಕರೆದು "ಷಾಹಜಾದರು ಅರಮನೆಯಲ್ಲಿದಾರೆಯೆ ವಿಚಾರಿಸು" ಎಂದು ಅಪ್ಪಣೆಮಾಡಿದನು.

ಸೇವಕನು ಹೊರಟುಹೋದನು. ವಜೀರನನ್ನು ಕರೆಯಕಳುಹಿಸಲು ಹೋಗಿದ್ದ ಸೇವಕನು ಹಿಂದಕ್ಕೆ ಬಂದು "ವಜೀರರು ಇನ್ನೂ ಮನೆಗೆ ಹೋಗಿರಲಿಲ್ಲ. ಭಕ್ಷಿಗಳ ಕಚೇರಿಯಿಂದ ಈ ಕಡೆಗೇ ಬರುತ್ತಿದ್ದರು. ಸ್ವಾಮಿಯವರ ಅಪ್ಪಣೆ ಆಯಿತೆಂದು ತಿಳಿಸಿದೆ. ದಯಮಾಡುತ್ತಿದ್ದಾರೆ" ಎಂದನು.

ಯಾವುದಾದರೂ ನೆವದಿಂದ ಪುನಃ ಬಾದಷಹನ ಬಳಿ ಬಂದು ಮಾತಿಯನು ಹೇಳುತ್ತಿದ್ದ ವಿಷಯವನ್ನು ತಿಳಿಯಬೇಕೆಂದಿದ್ದ ವಜೀರನು ಜಾಗ್ರತೆಯಾಗಿ ಹೆಜ್ಜೆಗಳನ್ನಿಡುತ್ತಾ ಬಂದು ಬಾದಷಹನಿಗೆ ಸಲಾಮು ಮಾಡಿದನು.

• ಬಾದಷಹನು ಯೋಚನೆಯಲ್ಲಿ ಕಿಟಿಕಿಯ ಕಡೆಗೆ ನೋಡುತ್ತಾ ನಿಂತು, "ಮಾತಿಯ ಹೇಳುವ ಮಾತನ್ನು ಕೇಳಿ," ಎಂದನು.

ವಜೀರನು ಮಾತಿಯನ ಕಡೆಗೆ ತಿರುಗಿದನು; ಮಾತಿಯನು ಹತ್ತಿರಹೋಗಿ ಮೆಲ್ಲಗೆ ಹತ್ತು ಮಾತಿನಲ್ಲಿ ಸಮಾಚಾರವನ್ನು ತಿಳಿಸಿ ಪುನಃ ದೂರ ನಿಂತನು.

ಬಾದಷಹ—ಕೇಳಿದಿರಾ?

ವಜೀರ—ಕೇಳಿದೆ.

ಬಾದಷಹ—ಏನು ಮಾಡಬೇಕೆನ್ನುವಿರಿ?

ವಜೀರ—ಮಾತಿಯನು ಸೂಚಿಸುವಂತೆ ಷಾಹಜಾದರಿಗೆ ಹೇಳಿ ಕಳುಹಿಸಿ ಒಂದು ಬುದ್ಧಿಯ ಮಾತನ್ನು ಹೇಳಿದರೆ ಸರಿ.

ಬಾದಷಹ—ನನ್ನ ಅನಂತರ ಅವನು ಅವರಿಗೆ ತೊಂದರೆಯನ್ನು ಕೊಟ್ಟರೆ?

ವಜೀರ—ಮಾತಿಯನು ಹೇಳುವುದು ನಿಜವಾದ ಮಾತು. ಎಂದೆಂದಿಗೂ ಪ್ರಪಂಚದಲ್ಲಿ ಧರ್ಮ ಇರುವುದಕ್ಕೆ ದೇವರು ಜವಾಬ್ದಾರರಾಗಿದ್ದಾರೆ.

ಬಾದಷಹ—ಮಾತಿಯನ ಮಾತನ್ನೂ ನಿಮ್ಮ ಮಾತನ್ನೂ ಕೇಳಿದರೆ ದೇವರೂ ಕೂಡ ಜವಾಬ್ದಾರಿಯನ್ನು ಬಿಟ್ಟುಬಿಡಬೇಕಾಗುವುದು. ಆಗಲಿ, ಷಾಹಜಾದನಿಗೆ ಹೇಳಿಕಳುಹಿಸಿದೇನೆ ನೋಡೋಣ.

ಹೀಗೆಂದು ಹೇಳಿ ಬಾದಷಹನು ಒಳಗೆ ಹೋದನು. ವಜೀರನೂ ಮಾತಿಯನೂ ಸುಮ್ಮನೆ ನಿಂತಿದ್ದರು. ಎರಡು ನಿಮಿಷದಲ್ಲಿ ಬಾದಷಹನು ಪ್ರಯಾಣಕ್ಕೆ ಸಿದ್ಧನಾಗಿ ಹಿಂದಕ್ಕೆ ಬಂದನು.

ವಜೀರ—ಮಹಾಸ್ವಾಮಿ ಎಲ್ಲಿಗೋ ಹೊರಡುವಂತಿದೆ.

ಬಾದಷಹ—ಹೌದು, ನೀವೂ ಬರಬೇಕು. ಷಾಹಜಾದರು ಇಂತಹ ಕೆಲಸಕ್ಕೆ ಏಕೆ ಹೊರಟರು? ಹೀಗೆ ಬಲವಂತಮಾಡಬೇಕೆಂದರೆ ಮುಸಲ್ಮಾನರನ್ನು ಮಾಡಬಾರದಾಗಿತ್ತೆ? ರಾಜ್ಯದಲ್ಲಿ ಮುಸಲ್ಮಾನರಲ್ಲದವರಿಗೆ ಕ್ಷೇಮವಿಲ್ಲವೆಂದು ತೋರುವಂತೆ ಹೀಗೆ ಮಾಡಬಹುದೆ?

ವಜೀರ—ಖಾವಂದ್, ಇದನ್ನು ತಮ್ಮಲ್ಲಿ ಹೇಳುವುದಕ್ಕೆ ಮಾತಿಯನು ಹೇಗೆ ಧೈರ್ಯಮಾಡಿದನೋ ಕಾಣೆ. ನಾನೂ ಈ ವಿಚಾರವನ್ನು ಸ್ವಾಮಿಯಲ್ಲಿ ಹೇಳೋಣವೆಂದು ಕೆಲವು ಸಲ ಯೋಚನೆಮಾಡಿ ಇನ್ನೊಂದುದಿನ ಹೇಳೋಣವೆಂದು ಸುಮ್ಮನಾಗಿದೇನೆ. ಬೊಖಾರದಿಂದ ಆಬೂ ಸಯ್ಯದ್ ಬಂದು ಷಾಹಜಾದರೊಂದಿಗೆ ಸೇರಿದಂದಿನಿಂದ, ಇನ್ನೂ ಚಿಕ್ಕವಯಸ್ಸಾದ್ದರಿಂದ ಸ್ವಲ್ಪ ಹುಡುಗಾಟ ಹೆಚ್ಚಿದೆ. ಆಬೂ ಸ್ವಲ್ಪ ಅಶಿಕ್ಷಿತನು. ಅವನಿಂದ ಷಾಹಜಾದರೂ ಸ್ವಲ್ಪ ಅಜಾಗ್ರತೆಯಲ್ಲಿದಾರೆ.

ಬಾದಷಹ—ಇದೇನಯ್ಯ, ತಿಳಿದೂ ತಿಳಿದೂ ಸುಮ್ಮನಿದ್ದೆನೆನ್ನು ವಿರಿ? ನೀವೇ ನನಗೆ ಇಂಥ ಮಾತನ್ನು ಹೇಳದಿದ್ದರೆ ನನಗೆ ತಿಳಿಯುವ ಬಗೆ ಹೇಗೆ?

ವಜೀರನು ಸುಮ್ಮನಿದ್ದನು.

ಸೇವಕನು ಹಿಂದಿರುಗಿ ಬಂದು "ಖಾವಂದ್, ಷಾಹಜಾದರು ಮಜನೂನಬಾಗಿಗೆ ಈ ದಿನ ಬೆಳಿಗ್ಗೆ ದಯಮಾಡಿದರಂತೆ" ಎಂದನು.

ಮಾತಿಯನು ದೊರೆಯ ಕಡೆ ನೋಡಿದನು, ದೊರೆಯು ಮಾತಿಯನ ಕಡೆ ನೋಡಿದನು. ಆ ಪಾಳೆಯವು ಇದ್ದದ್ದು ಮಜನೂನಬಾಗಿನ ಹತ್ತಿರ.

ಬಾದಷಹ—"ಒಂದು ಸಾಮಾನ್ಯವಾದ ಗಾಡಿಯನ್ನು ತರಹೇಳು" ಎಂದು ಸೇವಕನಿಗೆ ಅಪ್ಪಣೆಮಾಡಿ, "ನೀವಿಬ್ಬರೂ ಬರುವುದಕ್ಕಾಗುವುದೋ?" ಎಂದು ವಜೀರನನ್ನೂ ಮಾತಿಯನನ್ನೂ ಕೇಳಿದನು.

"ಅಪ್ಪಣೆ" ಎಂದು ಇಬ್ಬರೂ ಉತ್ತರಕೊಟ್ಟರು. ಒಂದು ಸಾಮಾನ್ಯವಾದ ಗಾಡಿ ಬರಲು ಮೂವರೂ ಅದರಲ್ಲಿ ಕುಳಿತು ಹೊರಟರು. ಮಜನೂನಬಾಗಿನ ಪೂರ್ವಕ್ಕೆ ಹೊಡೆಯಬೇಕೆಂದು ಬಾದಷಹನು ಗಾಡಿಯವನಿಗೆ ಹೇಳಿಸಿದನು.

ಸ್ವಲ್ಪದೂರ ಪ್ರಯಾಣಮಾಡಲು ಮಜನೂನಬಾಗಿನ ಪೂರ್ವದ ಬಾಗಿಲ ಬಳಿಗೆ ಬಂದು ಸೇರಿದರು. ಮುಂದಕ್ಕೆ ಬಾದಷಹನು ಪಾಳೆಯಕ್ಕೆ ಹೊಡೆಯೆಂದನು.

ವಜೀರನು—''ಮಹಾಸ್ವಾಮಿಯವರು ಇಲ್ಲಿ ಒಂದು ಮಾತು ವಿಚಾರಿಸಿದರೆ ಒಳ್ಳೆಯದು '' ಎಂದನು.

'' ಇಂದು ಅಲ್ಲಿಗೆ ಬರುವುದಾಗಿ ಹೇಳಿದಾನಲ್ಲವೇ? ಇಲ್ಲಿ ವಿಚಾರಿಸುವುದೇಕೆ? ಅಲ್ಲಿಯೇ ಹೋಗೋಣ. ಈ ವೇಳೆಗೆ ಅಲ್ಲಿ ಇರುವನಲ್ಲವೇ ಮಾತಿಯಾ? ''

'' ಹೌದು ಮಹಾಸ್ವಾಮಿ. ಇಷ್ಟುಹೊತ್ತಿನಲ್ಲಿ ಅಲ್ಲಿ ಇರುತ್ತಾರೆ. ಇಂದು ಬರುತ್ತೇನೆ ಎಂದು ಹೇಳಿದ್ದುದನ್ನು ಆ ಮನೆಯಾತನು ನನಗೆ ಹೇಳಿದನು.''

'' ಸರಿ. ಮಜನೂನಬಾಗಿಗೆಂದು ಬಂದು ಅಲ್ಲಿಗೆ ಹೋಗಿದಾನೆ '' ಎಂದು ಬಾದಷಹನು ಹೇಳಿದನು.

ಬಾದಷಹನು ಕೋಪಗೊಂಡಾಗಲೂ ಅಸಮಾಧಾನದಲ್ಲಿರುವಾಗಲೂ ಧ್ವನಿಯು ಒಂದು ಕಾಠಿಣ್ಯವನ್ನು ತಾಳುತ್ತಿತ್ತು. ಈ ಮಾತುಗಳ ಧ್ವನಿಯಲ್ಲಿ ಆ ಕಾಠಿಣ್ಯವನ್ನು ಕಂಡು ವಜೀರನು, ಇವನೇನು ಮಾಡುವನೋ ಎಂದು ಯೋಚಿಸುತ್ತಿದ್ದನು. ಮಾತಿಯನು ''ಬುದ್ಧಿಹೇಳುವವರು ಉಪಾಯವಾಗಿ ಮನೆಯಲ್ಲಿ ಕರೆಯಿಸಿ, ಒಂದು ಮಾತನ್ನು ಹೇಳಬಾರದಾಗಿತ್ತೆ? ಇಲ್ಲಿ ಬಂದು ಒಂದು ಗಲಾಟೆಮಾಡಿ ಊರಿಗೆಲ್ಲ ತಿಳಿಯುವಂತೆ ಮಾಡಬೇಕೆ? '' ಎಂದು ಯೋಚಿಸುತ್ತಿದ್ದನು. ಇಬ್ಬರಲ್ಲಿ ಒಬ್ಬರಿಗೂ ಬಾದಷಹನನ್ನು ಇನ್ನೊಂದು ಮಾತನ್ನಾಡಿಸುವುದಕ್ಕೆ ಧೈರ್ಯವಿಲ್ಲ. ಸುಮ್ಮನಿದ್ದರು.

ಪಾಳೆಯದ ಸಣ್ಣಸಣ್ಣ ದೀಪಗಳು ಕಾಣಲಾರಂಭಿಸಿದುವು. ಬಾದಷಹನು ''ಮಾತಿಯಾ, ಯಾವ ಮನೆ ಗಾಡಿಯವನಿಗೆ ಹೇಳು '' ಎಂದನು.

ಆ ಮನೆಯ ಬಳಿಯ ಚೌಕಕ್ಕೆ ಬರಲು ಗಾಡಿಯನ್ನು ನಿಲ್ಲಿಸಹೇಳಿ ಬಾದಷಹನು ಇಳಿದನು. ''ಆ ಮನೆಯೇ ?'' ಎಂದು ಕೇಳಿ ''ಹೌದು ಖಾವಂದ್, '' ಎನಲು ಅಲ್ಲಿಗೆ ತಾನೇ ಮುಂದಾಗಿ ನಡೆದನು.

ಆ ಮನೆ ಸ್ವಲ್ಪ ಒಳ್ಳೆಯ ಮನೆಯೇ. ಮನೆಯವರು ನೆಮ್ಮದಿವಂತರೆಂದು ತೋರುತ್ತಿತ್ತು. ಅದರ ಮುಂಭಾಗದ ಹಜಾರದಲ್ಲಿ

ಒಂದು ದೀಪವನ್ನು ಗೂಡಿನಲ್ಲಿಟ್ಟಿದ್ದರು. ಯಾರೂ ಜನವಿದ್ದಂತೆ ತೋರ ಲಿಲ್ಲ. ಬಾದಷಹನು ಮುಂದೆಯೂ ಅವನ ಹಿಂದೆ ವಜೀರನೂ ಮಾತಿ ಯನೂ ಒಳಗೆ ನಡೆದರು.

ಬಾಗಿಲ ಬಳಿಯಿಂದ ಸ್ವಲ್ಪ ವಯಸ್ಸಾದ ಮನುಷ್ಯನೊಬ್ಬನು ಮುಂದಕ್ಕೆ ಬಂದು "ಯಾರು" ಎಂದನು. ಮಾತಿಯನನ್ನು ನೋಡಿ "ಇವರು ಯಾರು" ಎನ್ನುವಂತೆ ದೃಷ್ಟಿಯಿಂದ ಸೂಚಿಸಿದನು.

ಮಾತಿಯನು ಹುಬ್ಬನ್ನು ಸ್ವಲ್ಪ ಎತ್ತಿ ಬಾದಷಹನ ಕಡೆ ಕಣ್ಣುಸನ್ನೆ ಮಾಡಿ ಸುಮ್ಮನಿರೆಂದು ಬಾಯ ಬಳಿ ಕೈಯನ್ನೆತ್ತಿ ಸೂಚಿಸಿದನು.

ಬಾದಷಹನು "ಆತನು ಬಂದಿದಾನೇನಯ್ಯ?" ಎಂದನು.

ಮಾತಿಯನು "ಖಾವಂದ್ ನಾನು ವಿಚಾರಿಸುತ್ತೇನೆ" ಎಂದು ಮನೆಯವನನ್ನು ಒಂದುಕಡೆಗೆ ಕರೆದುಕೊಂಡು ಹೋಗಿ ಅರ್ಧ ನಿಮಿಷ ದಲ್ಲಿ ಹಿಂದಕ್ಕೆ ಬಂದು "ಮಹಾಸ್ವಾಮಿ, ಬಂದಿದಾರೆ; ಯಾರೂ ಬರದಂತೆ ನೋಡಿಕೊಳ್ಳುವುದಕ್ಕೆಂದು ಇವರನ್ನು ಇಲ್ಲಿ ಕಾವಲಿರಿಸಿದಾರೆ. ಅವರು ಒಳಗೆ ಹುಡುಗಿಯ ಸಂಗಡ ಮಾತನಾಡುತ್ತಿದಾರೆ" ಎಂದನು.

"ಸರಿ, ಅದೇನಯ್ಯ ಶಾಲು ಕೈಯಲ್ಲಿ?"

"ಖಾವಂದ್, ಇದು ಅವರ ಶಾಲು. ಇದನ್ನು ಹಿಡಿದುಕೊಂಡು ಇಲ್ಲೇ ಇರು ಎಂದು ಹೇಳಿ ಒಳಗೆ ಹೋದರು."

"ಇಲ್ಲಿ ತಾ."

ಶಾಲನ್ನು ತೆಗೆದು ನೋಡಿದರು. ವಜೀರನಿಗೆ ಮುಖವು ತಗ್ಗಿತು. ದೊರೆಯು ನೀಳವಾಗಿ ಉಸಿರನ್ನು ಬಿಟ್ಟನು: ಅವನ ಕಣ್ಣು ಅಡಗಿದ ಕೋಪದಿಂದ ಥಳಥಳಿಸುತ್ತಿತ್ತು. ವಜೀರನನ್ನು ಕುರಿತು "ಅವನೇ" ಎಂದನು.

ವಜೀರನು "ಮಹಾಸ್ವಾಮಿ" ಎಂದನು.

ಬಾದಷಹನು "ಅವನು ಹೊರಗೆ ಬರಬೇಕಾದರೆ ಎಷ್ಟು ಹೊತ್ತು ಆಗುತ್ತದೆ?" ಎಂದನು.

"ಖಾವಂದ್, ಇನ್ನೇನು ಬಂದುಬಿಡಬಹುದು. ಹುಡುಗಿ ಅವರ ಸಂಗಡ ಸರಿಯಾಗಿ ಮಾತನಾಡುವುದಿಲ್ಲವೆಂದು ಅವರಿಗೆ ಬಹಳ ಕೋಪ. ಬಂದು ಕುಳಿತಿದ್ದು ಸ್ವಲ್ಪಹೊತ್ತಿನ ಮೇಲೆ ಹೊರಟುಹೋಗುತ್ತಾರೆ. ಈ ದಿನ ಬಹಳ ಹೊತ್ತು ನಿಲ್ಲುವುದಕ್ಕೆ ಬಂದಂತೆ ತೋರುವುದಿಲ್ಲ. ಹುಡುಗಿ ಖರಾಬ್ ಎಂದು ಇಂದು ನನ್ನಮೇಲೆ ಕೋಪಿಸಿಕೊಂಡರು. ನಾನೇನು ಮಾಡಲಿ ಮಹಾಸ್ವಾಮಿ—ಅವಳ ಇಷ್ಟ. ಬೇಡವೆಂದರೂ ಇವರು ಬರಬೇಕಾದದ್ದೇನು ಮಹಾಸ್ವಾಮಿ."

"ಗಾಡಿಯಲ್ಲಿ ಬಂದರೊ?"

"ಇಲ್ಲ ಮಹಾಸ್ವಾಮಿ, ನಡೆದುಕೊಂಡೇ ಬರುತ್ತಾರೆ. ಒಬ್ಬರೇ ಬರುತ್ತಾರೆ. ಇಲ್ಲಿಗೆ ಅಲ್ಲಿಗೆ ಬಹಳ ಹತ್ತಿರ."

"ಇಲ್ಲಿಗೆ ಎಲ್ಲಿಗೆ?"

ವಜೀರನು "ಬಾಗಿಗೆ" ಎಂದನು.

"ಉಂ."

ಒಂದು ಕ್ಷಣ ಬಿಟ್ಟು ಬಾದಷಹನು "ಅವನು ಹೊರಗೆ ಬರಬೇಕಾದರೆ ಯಾವ ಬಾಗಿಲಲ್ಲಿ ಬರುತ್ತಾನೆ?" ಎಂದನು. ಮನೆಯವನು ತೋರಿಸಿದನು. ಬಾದಷಹನು ಅದರೆದುರಿಗೆ ಇದ್ದ ದೀಪವನ್ನು ತೆಗೆಯಿಸಿ ಅದನ್ನು ಒಂದುಕಡೆಗೆ ದೂರವಾಗಿ ಇರಿಸಹೇಳಿದನು. ವಜೀರನು "ಮಹಾಸ್ವಾಮಿಯವರು ಒಳಗೆ ಹೋಗಿಯೇ ಅವರನ್ನು ನೋಡಬಹುದು. ಇಲ್ಲಿ ನಿಲ್ಲಬೇಕಾದ ಅವಶ್ಯಕವಿಲ್ಲ" ಎಂದನು. ಬಾದಷಹನು "ಇರಲಿ ಇಲ್ಲೇ ನೋಡೋಣ" ಎಂದನು. "ಹಾಗಾದರೆ ದೀಪವನ್ನು ಇಲ್ಲಿಟ್ಟರೆ ಅವರು ಹೌದೋ ಅಲ್ಲವೋ ಚೆನ್ನಾಗಿ ಕಾಣುವುದು" ಎಂದು ವಜೀರನು ಬೇರೆ ಜಾಗವನ್ನು ತೋರಿಸಿದನು. ಬಾದಷಹನು "ಬೇಡ ದೀಪ ಅಲ್ಲೇ ಇರಲಿ" ಎಂದು ಮನೆಯವನನ್ನು "ನೀನು ಬಾಗಿಲ ಒಳಗೆ ನಿಂತುಕೊ. ಆತನು ಹತ್ತಿರ ಬಂದಾಗ ಒಂದೆರಡು ಮಾತನಾಡಿಸು, ನೋಡುವುದಕ್ಕೆ ಸಿದ್ಧರಾಗುತ್ತೇವೆ. ಅವರು ಬಾಗಿಲೊಳಗಿಂದ ಇಲ್ಲಿ ಹೆಜ್ಜೆ ಇಟ್ಟಾಗ 'ಸಲಾಂ' ಎಂದು ಸ್ಪಷ್ಟವಾಗಿ ಹೇಳು" ಎಂದು ಹೇಳಿದನು.

ಮನೆಯುವನು "ಅಪ್ಪಣೆ" ಎಂದನು.

ಬಾದಷಹನು ಬಾಗಿಲ ಬಳಿ ಎಡಗಡೆ ಗೋಡೆಗೆ ಸರಿಯಾಗಿ ನಿಂತು ತನ್ನ ಎಡಗಡೆಗೆ ವಜೀರನನ್ನು ನಿಲ್ಲಿಸಿಕೊಂಡು ಮನೆಯುವನನ್ನು "ಒಳಗೆ ಹೋಗಿ ನಿಂತುಕೊ" ಎಂದನು. ಅವನು ಒಳಗೆ ಹೋದನು.

ಒಂದುಕ್ಷಣ ಬಿಟ್ಟು ಬಾದಷಹನು ಅವನನ್ನು ಹಿಂದಕ್ಕೆ ಕರೆದು "ಜ್ಞಾಪಕವಿರಲಿ, ಅವನು ಇಲ್ಲಿ ಅಡಿ ಇಟ್ಟಾಗ 'ಸಲಾಂ' ಎನ್ನಬೇಕು. ಅವನನ್ನು ನಾನು ನೋಡುವುದಕ್ಕೆ ಸರಿಹೋಗುತ್ತದೆ" ಎಂದನು.

"ಅಪ್ಪಣೆ ಖಾವಂದ್."

"ನೀನು ಅಲ್ಲೇ ಇರು."

"ಅಪ್ಪಣೆ."

ಅವನು ಒಳಗೆ ನಿಂತನು. ಬಾದಷಹನೂ ವಜೀರನೂ ಬಾಗಿಲ ಬಳಿ ನಿಂತರು. ಮಾತಿಯನು ಹಜಾರದಲ್ಲೇ ಇನ್ನಷ್ಟು ದೂರದಲ್ಲಿ ನಿಂತನು.

ಸ್ವಲ್ಪಹೊತ್ತು ಒಬ್ಬರೂ ಕದಲಲಿಲ್ಲ. ಬಂದಿದ್ದ ಮನುಷ್ಯನು ಷಾಹಜಾದನೇ ಎಂಬುದರಲ್ಲಿ ವಜೀರನಿಗೂ ಮಾತಿಯನಿಗೂ ಸಂದೇಹ ವಿರಲಿಲ್ಲ. ಉಂಗುರವು ಷಾಹಜಾದನದು. ಶಾಲು ಷಾಹಜಾದನದು. ನಡೆದು ಬಂದಿದಾನೆ. ತೋಟವು ಹತ್ತಿರವಾದ್ದರಿಂದ ಬೆಳಿಗ್ಯೆ ಮಜನೂಸ ಬಾಗಿಗೆ ಹೋದದ್ದು ಈ ಉದ್ದೇಶದಿಂದಲೇ ಇರಬೇಕು. ಇವೆಲ್ಲವೂ ಬಾದಷಹನಿಗೂ ಗೊತ್ತು. ವಜೀರನು ದೊರೆಯು ಉದ್ದೇಶವೇನಿರಬಹು ದೆಂದು ಊಹಿಸಲು ಯತ್ನಿಸಿದನು. ಬಾದಷಹನು ಮಗನನ್ನು ಹಿಡಿದು ಬೈದಾನೊ? ಹೊಡೆಯುವನೊ? ಅಂತು ಕೋಪಗೊಂಡಿದ್ದನು. ಏನೂ ಮಾಡಲಾರ. ಮಗನು ಇಂಥ ಕೆಲಸದಲ್ಲಿ ಉದ್ಯುಕ್ತನಾಗಿದ್ದಾಗಲೇ ತಾನು ಎದುರಿಗೆ ಬಂದು ಚೆನ್ನಾಗಿ ಅವಮಾನವಾಗುವಂತೆ ಮಾಡ ಬೇಕೆಂದು ಉದ್ದೇಶಿಸಿರಬಹುದು. ತನ್ನ ಒಬ್ಬನೇ ಮಗನೆಂಬುದಕ್ಕಲ್ಲ ವಾದರೂ ಪ್ರಿಯಳಾದ ರಾಣಿಯ ಮಗನೆಂಬುದಕ್ಕಾಗಿ ದೊರೆಯು ಅವನಿಗೆ ಇನ್ನೇನನ್ನೂ ಮಾಡಲಾರನು ಎಂದುಕೊಂಡನು. ಆಮೇಲೆ ಎಂತ ಕೆಲಸಕ್ಕೆ ಎಲ್ಲಿ ಹೋಗುವುದಾದರೂ ಹೋಗಿ ಅವಳಿಗೆ ಹೇಳಿ

ಬರುತ್ತಿದ್ದವನು ಇಂದು ಹೇಳದೆಯೇ ಬಂದನಲ್ಲ ಎಂದು ಜ್ಞಾಪಕಮಾಡಿ ಕೊಂಡನು. ಇಷ್ಟು ಹೊತ್ತು ಮನೆಯಲ್ಲಿ ಒಂದು ಶಬ್ದವೂ ಇಲ್ಲ. ಬಾದಷಹನೂ ಸುಮ್ಮನೆ ನಿಂತು ಇದ್ದನು. ಕೊನೆಗೆ ಒಳಗಡೆಯ ಬಾಗಿಲೊಂದನ್ನು ಯಾರೋ ತೆರೆದಂತೆ ಶಬ್ದವಾಯಿತು. ಬಾದಷಹನು ಸ್ಥಿರವಾಗಿ ನಿಮಿರಿದನು. ವಜೀರನು ಸ್ವಲ್ಪ ಸರಿದನು. ಒಳಗೆ ಇದ್ದ ಮನೆಯವನೊಂದಿಗೆ ಯಾರೋ ಒಂದೆರಡು ಮಾತನ್ನಾಡಿದರು. ಧ್ವನಿ ಅಷ್ಟು ಸ್ಪಷ್ಟವಾಗಿ ಕೇಳಿಸಲಿಲ್ಲ. ಒಡನೆಯೇ ಆತನು ಬಾಗಿಲಕಡೆಗೆ ನಡೆದು ಬಂದ ಶಬ್ದವು ಕೇಳಿಸಿತು. "ಸಲಾಂ ಖಾವಂದ್ ಸಲಾಂ" ಎಂದು ಮನೆಯವನು ಹೇಳಿದನು.

ಎರಡನೆಯ "ಸಲಾಂ" ಎಂಬ ಮಾತು ಬಂದಿದ್ದವನು ಹೊರಗೆ ಅಡಿ ಇಡುವ ವೇಳೆಗೆ ಸರಿಯಾಗಿ ಕೇಳಿಸಿತು. ವಜೀರನು ಬಾಗಿಲಕಡೆ ತಿರುಗಿದನು. ಯುವಕನ ಮುಖವು ಒಂದುಕಡೆ ಇತ್ತು ಸರಿಯಾಗಿ ಕಾಣಲಿಲ್ಲ. ಆದರೆ ಅವನು ಹಾಕಿಕೊಂಡಿದ್ದ ನಿಲುವಂಗಿಯು ಷಾಹಜಾದನ ಅಂಗಿಯಾಗಿತ್ತು. ವಜೀರನು ತಿರುಗಿ ನೋಡಿದಾಗ ಬಾದಷಹನೂ ಒಂದುಕ್ಷಣ ಆಕಡೆ ಹಾಗೆ ನೋಡಿದನು. ಒಡನೆ ಎಡಗೈಯನ್ನು ಎತ್ತಿ ಯುವಕನು ಕಣ್ಣಿಗೆ ಬೀಳದಂತೆ ತನ್ನ ಮುಖಕ್ಕೆ ಅಡ್ಡ ಹಿಡಿದು "ಅಲ್ಲಾ" ಎಂದು ಮೆಲ್ಲಗೆ ಹೇಳಿ ಸಿದ್ಧವಾಗಿದ್ದ ಕತ್ತಿಯನ್ನು ಸರ್ರನೆ ಸೆಳೆದು ಮಿಂಚಿನಂತೆ ಯುವಕನ ಕುತ್ತಿಗೆಗೆ ಸರಿಯಾಗಿ ಬೀಸಿದನು. ವಜೀರನು "ಹಾ" ಎಂದು ಬಾದಷಹನ ಕೈಯನ್ನು ಹಿಡಿಯಲು ಕೈ ನೀಡಿದನು.

ಮಿಂಚನ್ನು ತುಡುಕಬಲ್ಲ ಕೈ ಯಾವುದು ?

ಯುವಕನ ತಲೆಯೂ ಮುಂಡವೂ ಬೇರೆಯಾಗಿ ಕೆಳಗೆ ಬಿದ್ದವು.

ಬಾದಷಹನು ಆಗ್ರಹದಿಂದ ದಪ್ಪನಾದ ಧ್ವನಿಯಿಂದ "ನೀಚನ ದೇಹವನ್ನು ಗಾಡಿಯಲ್ಲಿ ಹಾಕಿ" ಎಂದನು. ದೊರೆಯು ಒಬ್ಬನೇ ಮಗನನ್ನು ಕೊಂದನಲ್ಲ ಎಂದು ವಜೀರನಿಗೂ ಮಾತಿಯನಿಗೂ ಆಶ್ಚರ್ಯವೂ ಖೇದವೂ ಒಂದಕ್ಕಿಂತ ಒಂದು ಹೆಚ್ಚಾಗಿದ್ದುವು. ವಜೀರನು ಬಾಗಿಲಬಳಿ ಬಂದು ಮುಂಡವನ್ನೂ ತಲೆಯನ್ನೂ ಹತ್ತಿರ ಇರಿಸಿದನು.

ಮಾತಿಯುನೂ ಮನೆಯುವನೂ ಹತ್ತಿರ ಬಂದು ನಿಂತರು. ವಜೀರನು "ಈತನು ಷಾಹಜಾದನಲ್ಲ" ಎಂದನು.

ಬಾದಷಹ—"ಹಾ?"

ವಜೀರ—"ಇವನು ಆಬೂ ಸಯ್ಯದ್."

ಬಾದಷಹನು ಅತ್ತದ್ದನ್ನು ಯಾರೂ ಅದುವರೆಗೆ ನೋಡಿರಲಿಲ್ಲ. ಆಗ ಅವನ ಕಣ್ಣಿನಲ್ಲಿ ನೀರು ಬಂತು. ಮೊಣಕಾಲೂರಿ ದೇವರಿಗೆ ನಮಸ್ಕಾರಮಾಡಿ, ಯುವಕನು ತನ್ನ ಮಗನಲ್ಲದುದಕ್ಕೆ ವಂದನೆಗಳನ್ನು ಅರ್ಪಿಸಿದನು.

* * * * *

ಹೋಗುತ್ತ ಮಜನೂನಬಾಗಿನ ಮೇಲೆ ಹೋದರು. ಉದ್ಯಾನದಲ್ಲಿ ಹೊಕ್ಕು ಮಹಲಿನಬಳಿ ಬರಲು ಷಾಹಜಾದನು ಒಳಗೆ ಇರುವನೆಂದು ತಿಳಿಯಿತು. ಬಾದಷಹನೂ ಮಂತ್ರಿಯೂ ಒಳಗೆ ಹೋದರು. ಷಾಹಜಾದನು ಎದ್ದು "ದಯಮಾಡಬೇಕು, ತಾವು ದಯಮಾಡುವುದು ತಿಳಿಯಲಿಲ್ಲ" ಎಂದನು.

ಬಾದಷಹನು "ಈ ಉಂಗುರವು ನಿನ್ನದೇನಯ್ಯ?" ಎಂದನು.

"ತಮ್ಮಲ್ಲಿ ಹೇಗೆ ಬಂತು? ಆಬೂ ಸಯ್ಯದ್ ಯಾರೋ ಫಕೀರನಿಗೆ ಕೊಟ್ಟೆನೆಂದನಲ್ಲ ತಾವೇ ಆ ಫಕೀರರಾಗಿದ್ದಿರೋ"

"ಅವನಿಗೆ ನೀನೇಕೆ ಕೊಟ್ಟೆ?"

"ಹುಡುಗಾಟಕ್ಕೆ ಒಂದು ದಿನ ಅವನು ಕೈಗೆ ಹಾಕಿಕೊಂಡನು. ಆಮೇಲೆ ಕೊಡಲಿಲ್ಲ. ಎರಡುಮೂರು ದಿನದ ಮೇಲೆ ಕೇಳಿದರೆ ಯಾರೋ ಫಕೀರನು ಭಿಕ್ಷೆ ಕೇಳಿದನೆಂದೂ ಆ ಸಮಯದಲ್ಲಿ ಇನ್ನೇನೂ ಹತ್ತಿರ ಇಲ್ಲದ್ದರಿಂದ ಇದನ್ನು ಕೊಟ್ಟೆನೆಂದೂ ಹೇಳಿದನು. ಅವನು ಬರಲಿ ಕೇಳೋಣ."

"ಹುಡುಗಾಟಕ್ಕೆ ಉಂಗುರವನ್ನು ತೆಗೆದುಕೊಂಡನೆ? ಹುಡುಗಾಟ ಸ್ವಲ್ಪ ಹೆಚ್ಚಾಗಿರುವಂತೆ ತೋರುತ್ತದೆ."

"ಹುಜೂರ್ ಕ್ಷಮಿಸಬೇಕು. ಅವನು ಸ್ವಲ್ಪ ತಮಾಷೆಯ ಮನುಷ್ಯ, ಒಂದೊಂದು ಸಲ ಹೀಗಾಗುತ್ತದೆ. ನಾನು ಬೇಡವೆಂದು ಹೇಳುತ್ತಿದೇನೆ. ಕೊಂಚ ದಿನದಲ್ಲಿ ಸರಿಹೋಗುವನು."

"ನಿನ್ನ ಬಟ್ಟೆಗಳನ್ನೂ ಹುಡುಗಾಟಕ್ಕೆ ತೆಗೆದುಕೊಂಡನೊ?"

"ಅವು ನನ್ನ ಬಟ್ಟೆ ಅಲ್ಲ. ಷಾಹಜಾದನ ಸ್ನೇಹಿತನು ಅವನ ಬಟ್ಟೆಗೆ ಸರಿಯಾದ ಬಟ್ಟೆಯನ್ನು ಹಾಕಬೇಕು ಎಂದು ಜೊತೆ ಬಟ್ಟೆಗಳನ್ನು ಮಾಡಿಸಿದನು. ಇದನ್ನೆಲ್ಲ ತಾವು ನೋಡಿದ್ದು ಹೇಗೆ?"

"ಅಯ್ಯಾ ಆ ಪ್ರಶ್ನೆಗಳನ್ನು ಆಮೇಲೆ ಕೇಳುವೆಯಂತೆ; ಈ ಉಂಗುರವನ್ನು ಇನ್ನುಮೇಲಾದರೂ ಭದ್ರವಾಗಿಟ್ಟುಕೊ. ಆಬೂಸಯ್ಯದನನ್ನು ಹಿಂದೆ ಗಾಡಿಯಲ್ಲಿ ತರುತ್ತಿದಾರೆ—ನೋಡಿಕೊ—ನಾವು ಹೊರಡುತ್ತೇವೆ," ಎಂದು ಬಾದಷಹನು ವಜೀರನೊಂದಿಗೆ ಪಟ್ಟಣಕ್ಕೆ ಹಿಂದಿರುಗಿದನು.

ಕೃಷ್ಣಮೂರ್ತಿಯ ಹೆಂಡತಿ

ಆಶ್ವಯುಜ ಶುದ್ಧ ದಶಮಿ.—

ನನಗೆ ಈ ಊರಿಗೆ ವರ್ಗವಾಗಿ ಇಲ್ಲಿಗೆ ಬಂದ ಮೊದಲು ಈವರೆಗೆ ಮನೆ ಸಿಕ್ಕದೆ ಪೇಚಾಡುವುದೇ ಉದ್ಯೋಗವಾಗಿ ಹೋಗಿತ್ತು. ಊರಿನ ಹಳೆಯ ಭಾಗಗಳಲ್ಲಿ ಮನೆ ಸಿಕ್ಕುವುದು ಕಷ್ಟವಿಲ್ಲ. ಆದರೆ ಅಲ್ಲಿ ಮನೆಗಳು ಒತ್ತು, ಜನ ಹೆಚ್ಚು. ನಮ್ಮೂರಿನ ಬಿಡುವಾದ ಪ್ರದೇಶಗಳಲ್ಲಿ ಬೆಳೆದು ನದಿಯ ಮರಳಲ್ಲಿ ಓಡಿಯಾಡಿ ವಾಡಿಕೆಯಾಗಿ ನನಗೆ ಇಕ್ಕಟ್ಟಾದ ಪ್ರದೇಶ ದಲ್ಲಿರಬೇಕೆಂದರೆ ಬಹಳ ಕಷ್ಟವಾಗುತ್ತದೆ. ಸ್ವಭಾವವಾಗಿ ಹೀಗಿರುವಲ್ಲಿ ಬೊಂಬಾಯಲ್ಲಿ ಅಂಗುಲಕ್ಕೆ ಒಂದು ಪ್ರಾಣ ವಾಸವಾಗಿರುವ ಅವಸ್ಥೆ ಯನ್ನು ಕೆಲವುಕಾಲ ಅನುಭವಿಸಿ ಈಗ ಜನದ ಗುಂಪೆಂದರೆ ಹೆದರಿಕೆ ಯಾಗುತ್ತದೆ. ಜನದ ಗುಂಪಿಲ್ಲದ ಎಕ್ಸ್‌ಟೆನ್‌ಷನಿನಲ್ಲಿರೋಣವೆಂದರೆ ನನಗೆ ಅನುಕೂಲವಾದ ಮನೆಗೇನೂ ಕಡಮೆ ಇಲ್ಲದಿದ್ದರೂ ಒಂದೊಂ ದಕ್ಕೂ ನಾನು ಕೊಡಲಾಗದ ಬಾಡಿಗೆಯನ್ನು ಕೇಳುತ್ತಾರೆ. ಹೀಗೆ ಇಲ್ಲಿ ಹುಡುಕಿ ಅಲ್ಲಿ ತಡಕಿ ಕೊನೆಗೆ ಈ ಅಗ್ರಹಾರದಲ್ಲಿ ಒಂದು ಮನೆ ಯನ್ನು ಸಂಪಾದಿಸಿದೇನೆ. ಈ ಅಗ್ರಹಾರವು ವಿಶ್ವೇಶ್ವರಪುರದ ಎಕ್ಸ್ ಟೆನ್‌ಷನಿಗೂ ಹಳೆಯ ಊರಿಗೂ ನಡುವೆ ಮೂಲೆಯಲ್ಲಿದೆ. ಅಗ್ರಹಾರವು ನಮ್ಮ ಹಳ್ಳಿಗಳ ಅಗ್ರಹಾರಗಳಂತಿಲ್ಲ, ಪಟ್ಟಣದ ಅಗ್ರಹಾರ. ಎರಡು ಸಾಲು ಮನೆಗಳು. ಒಂದೊಂದು ಸಾಲಿಗೆ ಆರು ಮನೆ. ಯಾರೋ ಧರ್ಮಕ್ಕಾಗಿ ಕಟ್ಟಿಸಿ ಯೋಗ್ಯರಾದ ಕೆಲವರಿಗೆ ಎಂದೋ ಕೊಟ್ಟವು. ಇವುಗಳಲ್ಲಿ ನಾನು ಬಾಡಿಗೆಗೆ ತೆಗೆದುಕೊಂಡಿರುವುದು ಬಲಗಡೆಯ ಸಾಲಿನಲ್ಲಿ ಒಂದು ಮನೆ. ಮನೆ ಅಷ್ಟು ಅನುಕೂಲವಾಗಿಲ್ಲದಿದ್ದರೂ ಸ್ಥಳ ಅನುಕೂಲವಾದದ್ದು. ಈ ಹನ್ನೆರಡು ಮನೆಗಳೇ ಒಂದು ಗುಂಪಾ ಗಿರುವುವು. ಮಿಕ್ಕ ಮನೆಗಳು ಎಷ್ಟು ಹತ್ತಿರವಿದ್ದರೂ ಬೇರೆ ಎಂಬಂತೆ ಕಾಣುವುವು. ಮನೆಗಳೆಲ್ಲದರ ನಡುವೆ ದೊಡ್ಡದೊಂದು ಅಂಗಳ. ಅದರ

ನಡುವೆ ಒಂದು ಸೇದುವ ಬಾವಿ. ಅದರಬಳಿ ಒಂದು ಬೃಂದಾವನ. ಅಂಗಳದ ಒಂದು ಕೊನೆಗೆ ಒಂದು ಅಶ್ವತ್ಥಕಟ್ಟೆ. ಅದರಮೇಲೆ ಒಂದು ಅರಳಿಯಮರವೂ ಒಂದು ಬೇವಿನಮರವೂ ಸೊಂಪಾಗಿ ಬೆಳೆದು ನಿಂತಿವೆ. ನಮ್ಮ ಮನೆಯ ಮುಂದೆ ಒಂದು ದೊಡ್ಡ ಕರಿಬೇವಿನಮರ. ಮನೆಯಿಂದ ಹೊರಗೆ ಬಂದರೆ ಗಾಡಿ ಓಡಿಯಾಡುತ ಜನ ಹಾರಾಡುತ ಇರುವ ಬೀದಿ ಇಲ್ಲ. ಇದೇ ನನ್ನ ಮನಸ್ಸಿಗೆ ಈ ಅಗ್ರಹಾರದಲ್ಲಿ ಒಂದು ದೊಡ್ಡ ಗುಣ. ಊರಿನ ಒಂದು ಅಂಚಿನಲ್ಲಿರುವುದರಿಂದ ಅಗ್ರಹಾರವನ್ನು ಬಿಟ್ಟು ಐದು ನಿಮಿಷ ನಡೆದರೆ ಈ ಊರಿನ ಎಲೆ ತೆಂಗಿನ ತೋಟಗಳಿಗೆ ಹೋಗುತ್ತೇದೆ. ತೋಟಗಳು ಬಹಳ ಚೆನ್ನಾಗಿವೆ. ಇವು ಅಲ್ಲದೆ ಈ ಮೂಲೆಯಲ್ಲಿ ಒಂದು ಸಣ್ಣ ಗುಡ್ಡ. ಅದರ ತಳದಲ್ಲಿ ಒಂದು ದೇವಾಲಯ, ಬಳಿಯಲ್ಲಿ ಒಂದು ತೋಪು, ಬಾವಿ, ದೇವಾಲಯಕ್ಕೆ ಸೇರಿದ ಒಂದು ಹೂವಿನ ತೋಟ. ಇನ್ನೊಂದು ಮೂಲೆಯಲ್ಲಿ ಇನ್ನೊಂದು ತೋಪು. ಅದರ ಲ್ಲೊಂದು ಬಾವಿ. ನಾವು ಬೆಳಿಗ್ಗೆ ಎದ್ದರೆ ಹಲ್ಲುತಿಕ್ಕಿಕೊಳ್ಳುವುದಕ್ಕೆ ಎಲೆ ತೋಟಗಳ ಬಾವಿಗಳಿಗಾದರೂ ಹೋಗಬಹುದು; ಈ ಬಾವಿಗಳಲ್ಲಿ ಯಾವುದಕ್ಕಾದರೂ ಹೋಗಬಹುದು. ಒಟ್ಟಿನಲ್ಲಿ ಈ ಅಗ್ರಹಾರದಲ್ಲಿ ವಾಸಮಾಡುವವರು ಹಳ್ಳಿಗಳಲ್ಲಿಯ ಶಾಂತಿಯನ್ನು ಸಂಪೂರ್ಣವಾಗಿ ಅನುಭವಿಸಬಹುದು. ಹುಡುಕಿದ್ದಕ್ಕೆ ಇದ್ದದ್ದರಲ್ಲಿ ವಸತಿಯಾದ ಸ್ಥಳವೇ ಸಿಕ್ಕಿದಂತಾಯಿತು. ಇನ್ನು ನಮ್ಮ ಮನೆಯವರನ್ನು ಕರೆದುಕೊಂಡು ಬರಹೇಳಿ ಬರೆಯಬಹುದು. ಹಬ್ಬವೂ ಮುಗಿದಿರುವುದರಿಂದ ಇನ್ನು ಅವರು ಬರುವುದಕ್ಕೆ ಏನೂ ಅಡ್ಡಿಯಿಲ್ಲ.

ಆ|| ಶು|| ಏಕಾದಶಿ.—

ನಮ್ಮ ಮನೆಯವರನ್ನು ಕರೆದುಕೊಂಡು ಬರುವುದೆಂದು ಬೆಳಿಗ್ಗೆ ಕಾಗದ ಬರೆದು ಹಾಕಿದೆನು. ಆದರೆ ಇಷ್ಟು ಅನುಕೂಲವಾಗಿರುವ ಸ್ಥಳ ಸಿಕ್ಕಿತಲ್ಲಾ ಎಂದು ಸಂತೋಷಪಡುವಲ್ಲಿ ಇಂದು ಇಲ್ಲಿ ಒಂದು ತೊಂದರೆ ಕಂಡುಬಂದಿದೆ. ಮಧ್ಯಾಹ್ನವೆಲ್ಲ ತಮಾಷೆಯಾಗಿ ಊರಲ್ಲ ಸುತ್ತಾಡು ತ್ತಿದ್ದು ಸಾಯಂಕಾಲ ದೀಪಹಚ್ಚಿದಮೇಲೆ ಮನೆಗೆ ಬಂದೆನು. ಬರುವ ವೇಳೆಗೆ ನಮ್ಮ ಎದುರುಸಾಲಿನ ಒಂದು ಮನೆಯಲ್ಲಿ ಯಾರೋ ಹಾಡು

ತ್ತಿರುವ ಶಬ್ದವು ಕೇಳಿಸಿತು. ನಮ್ಮಪ್ಪ ಅದು ಏನು ಹಾಡು, ಅದು ಏನು ಧ್ವನಿ! ರಾಗವು ಸರಿಯಾಗಿಯೇ ಇರುವಂತೆ ತೋರುತ್ತದೆ. ಧ್ವನಿ ಕರ್ಣಕಠೋರ. ಒಂದುಕ್ಷಣ ಚೆನ್ನಾಗಿ ಬರುವುದು, ಒಂದುಕ್ಷಣ ಕೇಳುವುದಕ್ಕಾಗುವುದಿಲ್ಲ. ಹಾಡಿದ್ದೂ ಹಾಡಿದ್ದೇ! ನನಗೆ ಐದು ನಿಮಿಷ ಕೇಳುವುದರಲ್ಲಿ ಮನೆಬಿಟ್ಟು ಹೊರಟುಹೋಗೋಣವೆನ್ನಿಸಿತು. ಸುಮಾರು ಯಾರೋ ಹುಚ್ಚು ಹಿಡಿದಿರುವವರು ಹಾಡುವಂತೆ ಕಾಣಿಸುತ್ತಿದೆ. ಮೊದಲೇ ಇದು ತಿಳಿದಿದ್ದರೆ ಇಲ್ಲಿಗೆ ಬರುತ್ತಿರಲಿಲ್ಲ. ಇಷ್ಟು ಅನುಕೂಲವಾದ ಜಾಗದಲ್ಲಿ ಈ ಕೊರತೆಯೊಂದು ಇದೆಯಲ್ಲ! ಪ್ರಪಂಚವು ಸೋಮನಾಥಪುರದ ದೇವಾಲಯವೇ ಸರಿ. ವಿಗ್ರಹಗಳೆಲ್ಲವೂ ಎಲ್ಲಾ ವಿಧದಲ್ಲೂ ಸುಲಕ್ಷಣವಾಗಿವೆ. ಒಂದೊಂದರಲ್ಲಿ ಒಂದೊಂದು ಕೊರತೆ ಮಾತ್ರ. ಒಂದಕ್ಕೆ ಒಂದು ಬೆರಳು ಹೋಗಿರುವುದು, ಒಂದಕ್ಕೆ ತುಟಿಯ ಮೇಲೆ ಒಂದು ನೊಕ್ಕು, ಒಂದಕ್ಕೆ ಮೂಗಿನ ತುದಿ ಇಲ್ಲ. ಎಲ್ಲವೂ ಚೆನ್ನಾಗಿದ್ದರೆ ಮಾನವನ ಪ್ರಪಂಚವು ಸ್ವರ್ಗಕ್ಕೆ ಹಾರಿ ಹೋಗುವುದೆಂಬ ಶಂಕೆಯಿಂದ ದೇವರು ಎಲ್ಲಾ ಸ್ಥಳಗಳಲ್ಲೂ ಒಂದೊಂದು ಕುಂದನ್ನು ಇಟ್ಟಿರುವನೇನೋ? ಇಲ್ಲಿ ಈ ಸಂಗೀತವನ್ನು ಕೇಳಿ ತಡೆಯುವುದು ಕಷ್ಟವಾಗಿದೆ. . .

ಆ॥ ಶು॥ ದ್ವಾದಶಿ.—

. . . . . . ಹಾಡು ಕೇಳುವುದು ನಮ್ಮ ಮನೆಯ ಎದುರುಮನೆಯಿಂದ. ಹಾಡುವವರ ವಯಸ್ಸು ಇಷ್ಟೇ ಎಂದು ಹೇಳುವುದಕ್ಕಾಗುವುದಿಲ್ಲ. ಈ ದಿನ ಆ ಮನೆಯ ಮುಂದೆ ಒಬ್ಬ ವಯಸ್ಸಾದ ಹೆಂಗಸನ್ನೂ ಒಬ್ಬ ಹುಡುಗಿಯನ್ನೂ ನೋಡಿದೆನು. ಆ ಇಬ್ಬರಲ್ಲಿ ಯಾರೂ ಆ ಹಾಡನ್ನು ಹಾಡುವವರಂತೆ ತೋರಲಿಲ್ಲ. ಹಾಗೆ ಹಾಡುವವರು ಈ ಒಬ್ಬರಾಗಿ ಇರುವುದೇ ಒಂದಾದರೆ ಅವರು ಆ ವಯಸ್ಸಾದ ಹೆಂಗಸಾಗಿರಲಿ, ಆ ಹುಡುಗಿಯಲ್ಲದೆ ಇರಲಿ, ಎಂದು ನನಗೆ ಬಹಳ ಆಸೆಯಾಗುತ್ತದೆ. ಹುಡುಗಿ ಬಹಳ ಚೆಲುವೆ; ನಾನು ಬೆಳಿಗ್ಗೆ ಎದ್ದು ಬಾವಿಗೆ ಹೋಗಿಬರುವುದಕ್ಕೆಂದು ಹೊರಗೆ ಬಂದಾಗ ಅವರ ಮನೆಯ ಬಾಗಿಲಲ್ಲಿ ನಿಂತಿದ್ದಳು. ಮೊದಲು ಎಲ್ಲೋ ನೋಡಿದ್ದ ಹಾಗೆ ಕಂಡದ್ದರಿಂದ

ಪುನಃ ನೋಡಿದೆನು. ಉದ್ದವಾಗಿ ತೆಳ್ಳಗಿದಾಳೆ. ಮುಖ ಗುಂಡಾಗಿ ಮಿತವಾಗಿ ತುಂಬಿ ಇದೆ. ದೊಡ್ಡ ಕಣ್ಣುಗಳು. ಎಲ್ಲೋ ನೋಡು ತ್ತಿದ್ದು ನಾನು ಹೊರಗೆ ಬಂದಾಗ ನನ್ನ ಕಡೆ ತಿರುಗಿದಳು. ಆ ಕಣ್ಣುಗಳ ಹೊಳಪೊ! ಇನ್ನೂ ಚಿಕ್ಕಹುಡುಗಿ. ಆದರೆ ಆ ಕಣ್ಣಿನ ಮಿಂಚಿನಲ್ಲೂ ಆ ತುಟಿಗಳ ಸ್ಥೈರ್ಯದಲ್ಲೂ ಒಳ್ಳೆಯ ತಿಳಿದ ಹುಡುಗಿಯ ಸೊಗಸು ಇದೆ. ಮುಖದಲ್ಲಿ ಕುಂಕುಮವಿರಲಿಲ್ಲ. ಏಕೊ? ಆದರೆ ಕೆನ್ನೆ ಅರಿಸಿನ ಹಚ್ಚಿದ ಕೆನ್ನೆಯಂತೆ ಇತ್ತು. ಬಹುಶಃ ಹಾಸಿಗೆಯಿಂದೆದ್ದು ಆಗತಾನೆ ಹೊರಗೆ ಬಂದಿದ್ದಳೇನೊ?

ಲಕ್ಷ್ಮಿ ಇಂದೋ ನಾಳೆಯೋ ಬರುವಳು. ಈ ಡಯರಿಯನ್ನು ನೋಡಿ ಏನೆನ್ನುವಳು? ನಾನು ಬೀದಿಯಲ್ಲಿ ನಿಂತು ಬರಹೋಗುವ ಹೆಂಗಸರನ್ನು ನೋಡುತ್ತಿರುತ್ತೇನೆ. ಎಂದುಕೊಳ್ಳುವಳೊ? ಎಲ್ಲಾ ಹೆಂಗಸರೂ ಈ ಹುಡುಗಿಯಂತೆ ಚೆಲುವೆಯರಾದರೆ ಇನ್ನು ಬೇರೆ ಕೆಲಸ ಯಾವುದನ್ನೂ ಮಾಡದೆ ನೋಡಿದರೂ ನೋಡಬಹುದು. ಎಲ್ಲರೂ ಹೀಗಿರುವುದಿಲ್ಲ.—

ಆ|| ಶು|| ತ್ರಯೋದಶಿ.—

ಭಗವಂತ! ನಾವು ಯಾವುದನ್ನು ಎಣಿಸಿ, ಛೆ ಇದು ಕೆಟ್ಟದು ಇದನ್ನೆಣಿಸಬಾರದು ಎನ್ನುವೆವೊ, ಅದು ನಿಜವಾಗಬೇಕೆ? ಅಲ್ಲದೆ ಈ ಕೇಡು ಇಷ್ಟು ಹತ್ತಿರದ್ದೆಂದು ನನಗೆ ಕನಸಿನಲ್ಲೂ ತೋರಿರಲಾರದು. ಈ ದಿನ ಸಾಯಂಕಾಲ ನಾನು ಕಚೇರಿಯಿಂದ ಬಂದಾಗ ಪಕ್ಕದ ಮನೆಯ ಶಾಸ್ತ್ರಿಗಳು "ನಮಸ್ಕಾರ, ಆಫೀಸು ಆಯಿತೋ" ಎಂದರು. ನಾನು ಇಲ್ಲಿಗೆ ಬಂದು ನಾಲ್ಕುದಿನವಾದರೂ ಯಾರ ಸಂಗಡಲೂ ಮಾತನಾಡದೆ ಮೌನವಾಗಿದ್ದುದರಿಂದ ಇವನನ್ನು ಮಾತನಾಡಿಸಿ ನಮ್ಮ ಗುಂಪಿಗೆ ಸೇರಿಸಿಕೊಳ್ಳಬೇಕು ಎಂದು ಉದ್ದೇಶಿಸಿದರೆಂದು ತೋರುತ್ತದೆ. ನಾನೂ 'ನಮಸ್ಕಾರ ಸ್ವಾಮಿ, ಆಯಿತು' ಎಂದೆನು. ಅವರು 'ಇನ್ನೂ ನಿಮ್ಮ ಮನೆಯವರು ಯಾರೂ ಬರಲಿಲ್ಲವೆಂದು ಕಾಣುತ್ತದೆ' ಎಂದು ನನ್ನ ಜೊತೆಗೆ ನಮ್ಮ ಮನೆಯ ಒಳಗೆ ಬಂದು ಕುರ್ಚಿಯಮೇಲೆ ಕುಳಿತರು.

'ಇಲ್ಲ ಬರಲಿಲ್ಲ. ಎರಡು ಮೂರು ದಿನದಲ್ಲೇ ಬಂದಾರು' ಎಂದೆನು. ಶಾಸ್ತ್ರಿಗಳು 'ಸಂಗೀತ ಹ್ಯಾಗಿದೆ' ಎಂದರು. ಇದೇಕೊ ಮಾತು ಬಹಳ ಧಾರಾಳವಾಯಿತೆಂದು ನಾನು ಏನೂ ಹೇಳದೆ ಸುಮ್ಮನೆ ಹಲ್ಲು ಕಿರಿದೆನು. ಶಾಸ್ತ್ರಿಗಳು 'ನಮಗೆ ಯಾರಾದರೂ ದೊಡ್ಡಮನುಷ್ಯರು ಬಂದು ಇಲ್ಲಿ ನಿಂತಾರೆ ಎಂದು ಆಸೆ ಸ್ವಾಮಿ, ಬಂದವರು ಈ ಸಂಗೀತ ಕೇಳಿ ಮೂರು ದಿನದಲ್ಲಿ ಓಡಿಹೋಗುತ್ತಾರೆ' ಎಂದರು. ನಾನು ಸುಮ್ಮನಿದ್ದೆ. 'ನೀವೂ ಓಡಿಹೋಗುವುದು ತಾನೆ ಎಂದು ತಾವು ಕೇಳಬಹುದು. ಸ್ವಾಮಿ, ನಮ್ಮ ತಾತಂದಿರು ಒಬ್ಬ ಪಂಡಿತರಾಗಿದ್ದರು. ಅವರಿಗೆ ಆ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಈ ಮನೆ ದಾನವಾಗಿ ಬಂತು. ಯಾವ ಪಾಪವೋ ಮಾಡಿ ಆ ಮನೆ ಈಗ ನನ್ನದಾಗಿದೆ. ಬಿಟ್ಟುಹೋಗುವಹಾಗಿಲ್ಲ. ತಮ್ಮಂಥವರು ಬಾಡಿಗೆ ಕೊಟ್ಟರೆ ಬೇರೆ ಮನೆಗೆ ಹೋಗಬಹುದು' ಎಂದರು. 'ಅವರು ಯಾರು' ಎಂದು ನಾನು ಕೇಳಿದೆನು. 'ಯಾರೋ ಸ್ವಾಮಿ, ತಾಯಿ ಮಗಳು ಇಬ್ಬರೇ ಇದ್ದಾರೆ. ನಮ್ಮ ಮನೆಗಳಿಗೆ ಬರುವುದಿಲ್ಲ, ಹೋಗುವುದಿಲ್ಲ. ರಾತ್ರಿಯಾದರೆ ಹಾಡಿನ ಗೋಳು ಪ್ರಾರಂಭವಾಗುತ್ತದೆ' ಎಂದರು. ನಾನು ಆಫೀಸು ಬಟ್ಟೆಯನ್ನು ತೆಗೆದು ಹಾಕಿ, ಒಂದು ಪಂಚೆಯನ್ನುಟ್ಟುಕೊಂಡು ಒಂದು ಪಂಚೆಯನ್ನು ಹೊದ್ದುಕೊಂಡು ಕುರ್ಚಿಯಮೇಲೆ ಕುಳಿತೆನು. ಶಾಸ್ತ್ರಿಗಳು 'ತಾವು ಬೊಂಬಾಯಿಯಲ್ಲಿ ಪ್ಯಾಸ್‌ಮಾಡಿದಿರೊ, ಮದರಾಸಿನಲ್ಲಿ ಪ್ಯಾಸು ಮಾಡಿದಿರೊ' ಎಂದರು. 'ಬೊಂಬಾಯಲ್ಲಿ' ಎಂದೆ. 'ಹಾಗಾದರೆ ತಾವು ಆ ಹುಡುಗಿಯ ಗಂಡನನ್ನು ನೋಡಿದ್ದರೂ ನೋಡಿರಬಹುದು. ಅವನೂ ಲಾಯರ್ ಪರೀಕ್ಷೆಗೆ ಓದುತ್ತಿದ್ದನಂತೆ. ತೆಳ್ಳಗೆ ಕೆಂಪಗೆ ಹುಡುಗ. ಇಲ್ಲಿ ಒಂದು ದಿನ ಬಂದಿದ್ದ. ಈಚೆಗೆ ಏನೋ ವರ್ತಮಾನ ಕೇಳಿದೆ. ನಿಜವೋ ಸುಳ್ಳೋ. ಆದರೆ ಆ ತಾಯಿಯಾದಾಕೆ ಅಳುತ್ತಿದ್ದದ್ದನ್ನು ನಾನು ನೋಡಿದೆ' ಎಂದು ಶಾಸ್ತ್ರಿಗಳು ಹೇಳಿದರು.

ಬೊಂಬಾಯಿ, ಲಾಯರ್ ಪರೀಕ್ಷೆ, ತೆಳ್ಳಗೆ ಕೆಂಪಗೆ ಹುಡುಗ, ಕೆಟ್ಟ ವರ್ತಮಾನ. ಹುಡುಗಿಯನ್ನು ಎಲ್ಲೋ ನೋಡಿದಹಾಗಿದೆ. ನಾನು "ಆತನ ಹೆಸರೇನು? ಕೃಷ್ಣಮೂರ್ತಿಯೆ?" ಎಂದೆನು.

ಅಲ್ಲವೆಂದು ಹೇಳಿಯಾರೇನೊ ಎಂದು ಒಂದು ದೂರದ ಆಸೆ ನನ್ನ ಮನಸ್ಸಿನಲ್ಲಿ ಇನ್ನೂ ಇತ್ತು.

ಅವರು "ಹೌದು, ಕೃಷ್ಣಮೂರ್ತಿ" ಎಂದರು.

ಕೃಷ್ಣಮೂರ್ತಿಯ ಹೆಂಡತಿಯೇ ಈ ಹುಡುಗಿ! ಹಾಡು ಹಾಡಿಸಗೋಳೇ ಸರಿ. ಹಾಡುವಳೇಕೆ?

"ನಾನು ಅಯ್ಯೋ ಪಾಪ, ಆತನ ಹೆಂಡತಿಯೇ ಈ ಹುಡುಗಿ" ಎಂದು ಹೇಳಿ ಎದ್ದೆನು. ಶಾಸ್ತ್ರಿಗಳೂ ಎದ್ದರು. ನನಗೆ ಇನ್ನು ಮಾತನಾಡುವುದಕ್ಕೆ ಇಷ್ಟಬರಲಿಲ್ಲ. ಶಾಸ್ತ್ರಿಗಳು ಮನೆಗೆ ಹೋದಮೇಲೆ ಕೃಷ್ಣಮೂರ್ತಿಯ ಕತೆಯನ್ನೆಲ್ಲ ನೆನೆದುಕೊಂಡೆನು.

ಕೃಷ್ಣಮೂರ್ತಿ ಆವಲೂರಿನ ಅಮಲ್ದಾರರ ಮಗ. ಅವರ ತಾಯಿ ಮಾವಿನಹಳ್ಳಿಯವರು. ಆಕೆ ಆಗಾಗ ಮಾವಿನಹಳ್ಳಿಗೆ ಹೋಗಿಬರುತ್ತಿದ್ದರು. ಮಾವಿನಹಳ್ಳಿಯಲ್ಲಿ ಶೇಕದಾರರಾಗಿದ್ದ ರಾಮಸ್ವಾಮಯ್ಯನವರು ಇವರ ಜನವೇ. ರಾಮಸ್ವಾಮಯ್ಯನವರು ಅವರ ದೂರದ ಸಂಬಂಧದ ಒಬ್ಬ ದೊಡ್ಡಮನುಷ್ಯರ ಮಗಳನ್ನು ಮದುವೆಯಾಗಿದ್ದರು. ಕೃಷ್ಣಮೂರ್ತಿಯ ತಾತ ವೆಂಕಟರಾಮಯ್ಯನವರೂ ಶೇಕದಾರ ರಾಮಸ್ವಾಮಯ್ಯನವರೂ ವಿಶೇಷ ಪರಿಚಯವುಳ್ಳವರಾಗಿದ್ದರು. ಶೇಕದಾರರಿಗೆ ಒಬ್ಬಳೇ ಮಗಳು. ಯಾವಾಗಲೋ ಚಿಕ್ಕಂದಿನಲ್ಲಿ ಕೃಷ್ಣಮೂರ್ತಿಯೂ ಈ ಹುಡುಗಿ ಲಕ್ಷ್ಮಿಯೂ ಜೊತೆಯಲ್ಲಿದ್ದಾಗ ಅವರು ಅನುರೂಪವಾಗಿದ್ದಾರೆ ಎಂದು ತೋರಿ ದೊಡ್ಡವರಾದಮೇಲೆ ಅವರಿಗೆ ಮದುವೆಮಾಡಬೇಕೆಂದು ಗೊತ್ತುಮಾಡಿದ್ದಂತೆ ತೋರುತ್ತದೆ. ಹುಡುಗ ಹುಡುಗಿಯರಿಗೂ ಇದು ತಿಳಿದಿತ್ತು. ಹುಡುಗ ಬುದ್ಧಿವಂತ, ಹುಡುಗಿ ಚೆಲುವೆ. ಒಬ್ಬರಿಗೊಬ್ಬರು ಬೇಕಾದ ಜನ. ಇನ್ನು ಮದುವೆಗೆ ಏನಡ್ಡಿ? ಈ ಮಾತು ನಡೆದಾಗ ಅಡ್ಡಿ ಏನೂ ಇರಲಿಲ್ಲ. ಆಮೇಲೆ ಹುಡುಗಿಗೆ ವಯಸ್ಸಾಗಿ ಜಾಗ್ರತೆಯಲ್ಲೇ ಮದುವೆ ನಡೆಯಬೇಕೆಂದು ಮಾತು ಬಂತು. ಕೃಷ್ಣಮೂರ್ತಿ ಆ ವೇಳೆಗೆ ಎಫ್.ಎ. ಕ್ಲಾಸಿನಲ್ಲಿದ್ದನು. ಅಮಲ್ದಾರರ ಮಗ ಎಫ್.ಎ. ಕ್ಲಾಸಿನಲ್ಲಿ ಓದುವವನು ಒಬ್ಬ ಶೇಕದಾರರ ಮಗಳನ್ನು ಮದುವೆಯಾಗಬೇಕಾದದ್ದೇನು? ಆಗ ಇದೊಂದು

ಅಡ್ಡಿ ಬಂತು. ಅವರಿವರು, ಅದರಲ್ಲಿ ಕೆಲವರು ಬಹಳ ದೊಡ್ಡ ಮನುಷ್ಯರು, ತಮ್ಮ ಮಗಳನ್ನು ಕೊಡುತ್ತೇವೆ ನಮ್ಮ ಮಗಳನ್ನು ಕೊಡುತ್ತೇವೆ ಎಂದು ಬಂದರು. ಅಮಲ್ದಾರರಿಗೆ ಇವರಲ್ಲಿ ಯಾರ ಮಗಳನ್ನಾದರೂ ತೆಗೆದುಕೊಳ್ಳಬೇಕೆಂದು ಮನಸ್ಸು. ಈ ಸಮಾಚಾರ ರಾಮಸ್ವಾಮಯ್ಯನವರಿಗೆ ತಿಳಿದು ಅವರು ವೆಂಕಟರಾಮಯ್ಯನವರನ್ನು ಒತ್ತಿ ಕೇಳಿದರು. ಇವರು ಅಳಿಯ ಅಮಲ್ದಾರರನ್ನು ವಿಚಾರಿಸಿ ಅವರ ಮನಸ್ಸು ಬೇರೆಯಾಗಿರುವುದನ್ನು ಕಂಡು ಯಾವುದೋ ಒಂದು ನೆವವನ್ನು ಹೇಳುವುದಕ್ಕಾಗಿ ಶೇಕದಾರರಿಗೆ "ನಿಮ್ಮ ಮಾವನ ಮನೆಯಲ್ಲಿ ಸ್ವಲ್ಪ ಹುಚ್ಚು ಇದೆ, ಆ ಮನೆಯ ಸಂಬಂಧವಿರುವ ಮಗಳನ್ನು ತೆಗೆದುಕೊಳ್ಳುವುದಕ್ಕೆ ಹುಡುಗನ ಮನೆಯವರಿಗೆ ಇಷ್ಟವಿಲ್ಲ" ಎಂದರು. ಅದಕ್ಕೆ ಹಿಂದೆ ಸ್ವಲ್ಪ ತಿಂಗಳಲ್ಲಿ ಆ ಹುಡುಗಿಯ ಸೋದರಮಾವ ಸ್ವಲ್ಪ ಹುಚ್ಚು ಹಿಡಿದಂತಾಗಿ ತೀರಿಹೋಗಿದ್ದನು. ಇದೇ ಅವರಿಗೆ ನೆವವಾಯಿತು. ಸಂಬಂಧ ಕೆಟ್ಟುಹೋಯಿತೆಂದು ಇವರಿವರು ಮನಸ್ಸು ಮಾಡಿಕೊಂಡು ಆ ಯೋಚನೆಯನ್ನು ಬಿಟ್ಟು ಸುಮ್ಮನಾದರು.

ಮೂರುಪಾಲು ಕತೆ ಇಲ್ಲಿಗೆ ಮುಗಿಯಬೇಕು; ಇವರಿಗೆ ಬೇರೆ ಅಳಿಯ, ಅವರಿಗೆ ಬೇರೆ ಸೊಸೆ ಆಗಬೇಕು. ಆದರೆ ಈ ಸಂದರ್ಭದಲ್ಲಿ ಹುಡುಗನ ತಾಯಿಗೂ ಇಷ್ಟವಿದ್ದುದರಿಂದಲೂ ಹುಡುಗಿ ಬುದ್ಧಿಶಾಲಿಯಾದುದರಿಂದಲೂ ಇದೇ ಒಂದು ದಾರಿಯಾಯಿತು. ಒಂದು ದಿನ ಮಾವಿನಹಳ್ಳಿಯಲ್ಲಿ ಒಂದು ಮದುವೆಯ ಮನೆಗೆ ಶೇಕದಾರರ ಮನೆಯವರು ಹೋಗಿದ್ದಾಗ ಕೃಷ್ಣಮೂರ್ತಿಯ ತಾಯಿಯೂ ಅಲ್ಲಿದ್ದವರು ಅರಿಸಿನ ಕುಂಕುಮಕ್ಕೆ ಹೋಗಿದ್ದರು. ಲಕ್ಷ್ಮಿ ಗುಂಪಿನಲ್ಲಿದ್ದವಳು ಚೆನ್ನಾಗಿ ಹಾಡಿದಳು. ಅವರಿಗೆ ಬಾಯೂರಿತು. ಆದರೆ ಒಂದು ಸಲ ಬೇಡವೆಂದಿದ್ದಾರೆ, ಇನ್ನು ಆ ಮಾತನ್ನು ಹೇಗೆ ಎತ್ತುವುದು? ಎಲ್ಲರೂ ಹೊರಟು ಬರುವಾಗ "ಚೆನ್ನಾಗಿ ಹಾಡುತೀಯೇ ಅಮ್ಮ, ಯಾವ ಪುಣ್ಯವಂತ ಮದುವೆಯಾಗುತಾನೋ" ಎಂದರಂತೆ. ಹುಡುಗಿ "ಹಾಗಾದರೆ ಕಿಟ್ಟಾಪ್ಪನಿಗೆ ಯಾಕೆ ಬೇಡ ಎಂದಿರಿ" ಎಂದಳು. ಹುಡುಗಿ, ಈ ಮಾತನ್ನು ಹೇಳಬಹುದು ಈ ಮಾತನ್ನು ಹೇಳಬಾರದು ಎಂದು ಕಾಣಳು. ಅವರಿಗೆ ಆಶ್ಚರ್ಯ

ವಾಯಿತು. "ಅಮ್ಮಯ್ಯ, ನಮ್ಮ ಹುಡುಗನನ್ನ ಮದುವೆಯಾಗುತೀಯೇನೆ" ಎಂದು ಕೇಳಿದರಂತೆ. ಹುಡುಗಿ ಸುಮ್ಮನಿದ್ದಳು. ಕೃಷ್ಣಮೂರ್ತಿಯ ತಾಯಿ ಅಂದು ಮನೆಗೆ ಹೋಗಿ ತನ್ನ ಮಗನಿಗೆ ಆ ಹುಡುಗಿಯನ್ನೇ ತರುವುದೆಂದು ನಿರ್ಧಾರಮಾಡಿದರು. ಕೊನೆಗೆ ಅಮಲ್ದಾರರಿಗೆ ಇಷ್ಟವಿಲ್ಲದೆಯೇ ಕೃಷ್ಣಮೂರ್ತಿಗೂ ಲಕ್ಷ್ಮಿಗೂ ಮದುವೆಯಾಯಿತು. ಇದಾದ ಕೊಂಚದಿನಕ್ಕೆ ರಾಮಸ್ವಾಮಯ್ಯನವರಿಗೆ ಬೇಗ ಅಮಲ್ದಾರರ ತಾಲೂಕಿಗೆ ವರ್ಗವಾಗಿ ಕಸಬೆಯ ಶೇಕದಾರಿಯಾಯಿತು.

ಹುಡುಗ ಹುಡುಗಿಯರಿಗೆ ಬಹಳ ವಿಶ್ವಾಸವಿತ್ತೆಂದು ಮೊದಲೇ ಹೇಳಿದೆಯಷ್ಟೆ. ಕೃಷ್ಣಮೂರ್ತಿ ರಜಾದಲ್ಲಿ ನಾಲ್ಕು ದಿನ ಮುಂದಾಗಿ ಊರಿಗೆ ಹೋಗುವನು. ಬರುವಾಗ ನಾಲ್ಕು ದಿನ ಸಾವಕಾಶವಾಗಿ ಬರುವನು. ಮಯಿಳೂರು ಕಾಲೇಜಿನಲ್ಲಿ ಓದುತ್ತಿದ್ದಾಗ ನಾನೂ ಅವನೂ ಹಾಸ್ಟಲಿನಲ್ಲಿ ಒಂದೇ ರೂಮಿನಲ್ಲಿ ಇದ್ದೆವು. ಅವನಿಗೆ ಹುಡುಗಿಯಿಂದ ಸಾಮಾನ್ಯವಾಗಿ ಮೂರು ದಿನಕ್ಕೆ ಒಂದುಸಾರಿ ಕಾಗದ ಬರುತ್ತಿತ್ತು. ಹುಡುಗರಿಗೆ ಚಿಕ್ಕಂದಿನಲ್ಲಿ ಮದುವೆಮಾಡಬಾರದೆಂದು ನಮ್ಮಲ್ಲಿ ತಿಳಿದವರು ಹೇಳುತ್ತಾರೆ. ಪ್ರಾಯಶಃ ಇದು ಸರಿಯೆಂದು ಒಪ್ಪಬೇಕು. ಕಾಗದ ಬರುವುದು ಒಂದು ದಿನ ಸಾವಕಾಶವಾದರೆ ಕೃಷ್ಣಮೂರ್ತಿ ಮಂಕಾಗುವನು. ಆದಿನ ಅವನ ಓದು ಸರಿಯಾಗಿ ನಡೆಯುತ್ತಿರಲಿಲ್ಲ. ಕಾಗದ ಸರಿಯಾಗಿ ಬರುತ್ತಾ ಇದ್ದರೆ ಚೆನ್ನಾಗಿ ಓದುವನು. ಹೆಂಡತಿಗೆ ತಾನೂ ಸರಿಯಾಗಿ ಕಾಗದ ಬರೆಯುತ್ತಿದ್ದನೆಂದು ತೋರುತ್ತದೆ. ಹೀಗೆ ಗಂಡಹೆಂಡಿರ ವಿಶ್ವಾಸವು ಬಹಳ ಅಭಿವೃದ್ಧಿಗೆ ಬಂದಿರಬೇಕು. ಅವನು ನನಗಿಂತ ಒಂದು ಕ್ಲಾಸು ಚಿಕ್ಕವನಾದ್ದರಿಂದ ನಾನು ಬಿ.ಎ. ಪ್ಯಾಸುಮಾಡಿ ಬೊಂಬಾಯಿಗೆ ಹೊರಟುಹೋಗಲು ಕೃಷ್ಣಮೂರ್ತಿ ಒಂದುವರುಷದಮೇಲೆ ಬೊಂಬಾಯಿಗೆ ಬಂದ. ಆದರೆ ಮಯಿಳೂರಿನಲ್ಲಿ ಇದ್ದಹಾಗೆ ನಾವು ಒಂದೇ ರೂಮಿನಲ್ಲಿರಲಿಲ್ಲ. ಅವನ ವರುಷದ ಹುಡುಗರೆಲ್ಲ ಒಂದುಕಡೆ ಜಾಗಮಾಡಿಕೊಂಡರು. ಅವನು ಅವರ ಜೊತೆಗೆ ಇದ್ದ. ನಾನು ಮೊದಲೇ ಮಾಡಿಕೊಂಡಿದ್ದ ಬೇರೊಂದು ಕಡೆ ಇದ್ದೆ. ಯಾವಾಗಲಾದರೂ ಅಲ್ಲಿಗೆ ಹೋಗಿಬರುತ್ತಾ ಇದ್ದೆ. ಮೊದ

ಮೊದಲಲ್ಲಿ ಕೃಷ್ಣಮೂರ್ತಿ ಎಂದಿನಂತೆ ಹರ್ಷವಾಗಿಯೇ ಇದ್ದ. ಆಮೇಲೆ ಏನೋ ಯೋಚನೆಗಳು ಬಂದಂತೆ ಕಂಡಿತು. ಅವರ ಮಾವ ಹೋದರು. ಇವರ ಮನೆಯವರಿಗೂ ಅವರ ಮನೆಯವರಿಗೂ ಏನೋ ಮನಸ್ತಾಪಗಳು ಬಂದಿದ್ದಂತೆ ತೋರಿತು. ಸ್ವಲ್ಪ ದಿನ ಈ ಹುಡುಗಿಯನ್ನು ಮನೆಗೆ ಕರೆಸಿಕೊಳ್ಳುವುದೇ ಇಲ್ಲ ಎಂದು ಕೂಡ ಮಾತು ಬಂದಿತ್ತು. ಕೃಷ್ಣಮೂರ್ತಿಯು ಸ್ವಭಾವವಾಗಿ ಮಿತಭಾಷಿ, ಅಲ್ಲದೆ ಅವನನ್ನು ನಾನು ವಿಶೇಷವಾಗಿ ನೋಡುವುದಕ್ಕೆ ಆಗುತ್ತಿರಲಿಲ್ಲ. ಆದ್ದರಿಂದ ಇನ್ನೇನೂ ವಿವರ ತಿಳಿಯಲಿಲ್ಲ. ಇಷ್ಟು ತಿಳಿದದ್ದೂ ಹೆಚ್ಚೇ. ಕೊಂಚ ದಿನದಮೇಲೆ ನಾನು ಪರೀಕ್ಷೆಯನ್ನು ಮುಗಿಸಿಕೊಂಡು ಹಿಂದಕ್ಕೆ ಬಂದೆ. ಕೆಲವು ತಿಂಗಳ ಮೇಲೆ ಬೊಂಬಾಯಿಂದ ಇನ್ನೊಬ್ಬರು ಬರೆದ ಕಾಗದದಿಂದ ಕೃಷ್ಣಮೂರ್ತಿಗೆ ಏನೋ ಕಾಯಿಲೆ ಎಂದು ತಿಳಿಯಿತು. ಆಮೇಲೆ ಅದು ಕ್ರೂರವಾಗಿ ಅವನು ಬೊಂಬಾಯಲ್ಲಿ ತೀರಿಹೋದನು.

ಕೃಷ್ಣಮೂರ್ತಿಗೆ ಮದುವೆಯಾದದ್ದು ನಾನೂ ಅವನೂ ಮೈಳೂರ ಹಾಸ್ಟೆಲಿನಲ್ಲಿ ಒಂದು ರೂಮಿನಲ್ಲಿ ವಾಸಮಾಡುತ್ತಿದ್ದಾಗ. ನಾನೂ ಒಂದು ದಿನ ಮದುವೆಗೆ ಹೋಗಿದ್ದೆ. ಹುಡುಗಿಯನ್ನು ನೋಡಿದ್ದೆ. ಆಗ್ಯೆ ಈಗ್ಯೆ ಹುಡುಗಿ ಬೆಳೆದಿದ್ದಳು. ಆದರೆ ಮುಖವು ಸ್ವಲ್ಪ ಜ್ಞಾಪಕದಲ್ಲಿತ್ತು. ಅದರಿಂದಲೇ ಅವಳನ್ನು ಮೂರು ದಿನದ ಹಿಂದೆ ಮೊದಲು ನೋಡಿದಾಗ ಎಲ್ಲೋ ನೋಡಿದಂತೆ ಮನಸ್ಸಿಗೆ ತೋರಿದ್ದು.

ಆ|| ಶು|| ಚತುರ್ದಶಿ.—

ಕೃಷ್ಣಮೂರ್ತಿ ಹೋದನೆಂದು ಇಪ್ಪತ್ತು ದಿನದ ಹಿಂದೆ ಕೇಳಿದಾಗ ನನಗೆ ಬಹಳ ಅಯ್ಯೋ ಎನ್ನಿಸಿತು. ಇದನ್ನೆಲ್ಲಾ ನೆನೆದುಕೊಂಡು "ಬದುಕಿದ್ದರೆ ಎಷ್ಟು ಸುಖವಾಗಿರುತ್ತಿದ್ದನೋ ಅಂಥ ಜೀವನಕ್ಕೆ ಇದು ಕೊನೆಯಾಯಿತು" ಎಂದು ಬಹಳ ದುಃಖಪಟ್ಟೆನು. ಆದರೆ ನಿನ್ನೆ ಶಾಸ್ತ್ರಿಗಳು ಈ ಹುಡುಗಿ ಅವನ ಹೆಂಡತಿಯೆಂದು ಹೇಳಿದಾಗಿನಿಂದ ಈ ವಿಷಯವನ್ನು ಯೋಚನೆ ಮಾಡುವುದಕ್ಕೆ ಮನಸ್ಸು ತಾಳದು. ಹೊಟ್ಟೆಯಲ್ಲಿ ಬೆಂಕಿಹಾಕಿದ ಹಾಗಾಗಿದೆ. ಪ್ರತ್ಯಕ್ಷವಾದ ವಸ್ತುವನ್ನು ನೋಡುವಾಗ ತಿಳಿಯುವಂತೆ ಕಷ್ಟವು ಊಹೆಯಿಂದ ತಿಳಿಯುವುದಿಲ್ಲ.

ನಿನ್ನೆಯಿಂದ ಮನಸ್ಸಿನಲ್ಲಿ, ಹೋದವನು ಹೋಗಲಿ ಇವಳ ಗತಿಯೋ ಎಂದು ಎಲ್ಲೂ ನಿಲ್ಲದ ಕಳವಳ ಉಂಟಾಗಿದೆ.

ಈ ದಿನ ಬೆಳಿಗ್ಗೆ ಏಶ್ವೇಶ್ವರಪುರದಲ್ಲಿ ನೆಂಟರ ಮನೆಯಲ್ಲಿ ಊಟ ಮಾಡಿ ಕಚೇರಿಗೆ ಹೋಗುವುದಕ್ಕೆಂದು ಮನೆಯಿಂದ ಹೊರಟೆ. ಹೊರಟಾಗ ಹುಡುಗಿ ಅವರ ಮನೆಯ ಬಾಗಿಲಿನಲ್ಲಿ ನಿಂತಿದ್ದಳು. ನನ್ನ ಬೈಸಿಕಲ್ಲನ್ನು ಜವಾನನು ನಮ್ಮ ಮನೆಯ ಗೋಡೆಗೆ ಒರಗಿಸಿಟ್ಟಿದ್ದನು. ಎಲ್ಲಿ ಇಟ್ಟಿದಾನೋ ಎಂದು ನೋಡಿ ಪುನಃ ಆ ಮನೆಯ ಕಡೆ ತಿರುಗಿದೆನು. ಹುಡುಗಿ ನನ್ನನ್ನು ದಿಟ್ಟಿಸಿನೋಡುತ್ತಿದ್ದಳು. ಕೃಷ್ಣಮೂರ್ತಿ ಅಲ್ಲಿ ತೀರಿಹೋಗಿರುವಾಗ ಇಲ್ಲಿ ಇವಳು ಹಾಡುವದನ್ನೂ ಹಾಡಿನ ಧ್ವನಿಯನ್ನೂ ಇಂದು ಹೀಗೆ ನಿಂತು ನನ್ನನ್ನು ನೋಡುತ್ತಿರುವದನ್ನೂ ಯೋಚಿಸಿದರೆ ಇವಳಿಗೆ ಬುದ್ಧಿ ಸರಿಯಾಗಿದೆಯೋ ಇಲ್ಲವೋ ಎಂದು ತೋರಿತು. ಇಷ್ಟು ಸುಷ್ಮವಾದ ಶರೀರದಲ್ಲಿ ಬುದ್ಧಿ ಭ್ರಮಿಸಿರಬಹುದೇ ? ಎಂದುಕೊಂಡು ನಾನು ಬೈಸಿಕಲ್ಲನ್ನು ತೆಗೆದುಕೊಳ್ಳುವುದಕ್ಕೆ ಹೋದೆನು. ಹುಡುಗಿ ಆಗ ಸರ್ರನೆ ನಾಲ್ಕು ಅಡಿ ಇಟ್ಟು ನನ್ನ ಕಡೆಗೆ ಬಂದಳು. ಅವಳ ಹಣೆಯಲ್ಲಿ ಕುಂಕುಮವಿದ್ದಂತೆ ಇತ್ತು. ಇದೇನು ಬಂತು ಎಂದುಕೊಂಡು ನಾನು ಜಾಗ್ರತೆಯಾಗಿ ಬೈಸಿಕಲ್ಲನ್ನು ಏರಿ ಹೊರಟುಹೋದೆನು. ಹಣೆಯಲ್ಲಿ ಕುಂಕುಮವಿದ್ದಿರಲಾರದು ಎಂದುಕೊಂಡೆನು. ಆಮೇಲೆ ನನ್ನನ್ನು ನೋಡಿ ನನ್ನ ಕಡೆಗೆ ಬರುವುದು ಬುದ್ಧಿಭ್ರಮೆಯೇ ಆಗಬೇಕೆ? ನನ್ನ ಸಂಗಡ ಏನನ್ನಾದರೂ ಹೇಳುವುದಕ್ಕೆ ಬಂದಳೋ ಎಂದು ತೋರಿತು. ಆದರೆ ಅವಳು ನನ್ನ ಸಂಗಡ ಹೇಳಬೇಕಾದ ಮಾತೇನು ಇರುವುದು? ಅಯ್ಯೋ ಪಾಪ! ಇನ್ನೂ ಮಗುವಾಗಿದ್ದಾಗ ಮದುವೆಯ ಹಸೆಯಮೇಲೆ ಕುಳಿತು ಹಾಸ್ಯದ ಹಾಡುಗಳನ್ನು ಹೇಳಿ ಹುಡುಗಾಟವಾಡುವಾಗ ಇದ್ದ ಆ ಮುಖದ ಭಾವಕ್ಕೂ, ಏನೋ ಒಂದು ಯೋಚನೆಯಿಂದ ಮುಚ್ಚಿ, ಎಲ್ಲೋ ಇರುವ ದೃಷ್ಟಿಯಿಂದ ಕೂಡಿ, ಆಟವನ್ನು ಮರೆತಂತಿರುವ ಈ ಮುಖದ ಭಾವಕ್ಕೂ, ಎಷ್ಟು ವ್ಯತ್ಯಾಸ! ಕಂದ, ಸೃಷ್ಟಿಯಲ್ಲಿ ಬ್ರಹ್ಮನು ಅನೇಕ ವಿಧವಾದ ಕಷ್ಟವನ್ನು ನಿರ್ಮಿಸಿ ಹರಡಿದ್ದಾನಲ್ಲ! ಈ ಒಂದು ಕಷ್ಟವನ್ನು

ಅವನು ಇಲ್ಲದಂತೆ ಮಾಡಿದರೆ ಅದರ ದುಃಖದ ಮೊತ್ತವು ಕಡಿಮೆಯಾಗು ವುದೇನು? ಇದನ್ನವನು ನಿಲ್ಲಿಸಬಾರದೇಕೆ?....

ಪೂರ್ಣಿಮಾ.—

ನನಗೆ ಸರ್ವದಾ ಆ ಹುಡುಗಿಯ ಪಾಡನ್ನು ಕುರಿತ ಯೋಚನೆಯೇ ಯೋಚನೆಯಾಗಿದೆ. ಅವಳಿರುವ ಸ್ಥಳಕ್ಕೆ ಬರುವುದಕ್ಕೇ ಮನಸ್ಸು ಬಾರದು. ನಿನ್ನೆ ರಾತ್ರಿ ಬಹಳ ಹೊತ್ತುಮಾಡಿಕೊಂಡು ಮನೆಗೆ ಬಂದೆ. ಈ ದಿನ ಬೆಳಿಗ್ಗೆ ಉದಯಕ್ಕೆ ಎದ್ದು ವಿಶ್ವೇಶ್ವರಪುರಕ್ಕೆ ಹೊರಟುಹೋದೆ. ಆದರೆ ಹೀಗೆ ಎಷ್ಟುದಿನ ಮಾಡಬಹುದು? ನಾನು ಕೇವಲ ಹೇಡಿಯೆಂದು ನನಗೀಗ ತೋರುತ್ತದೆ. ಕಷ್ಟವನ್ನು ಹರಿಸ ಲಾರೆನು, ಅದರಿಂದ ಪಲಾಯನಮಾಡುತ್ತಿದ್ದೇನೆ. ಯಾವ ಕೆಲಸಕ್ಕೂ ಮನಸ್ಸಿಲ್ಲ. ನಿನ್ನೆ ಹೊತ್ತುಮಾಡಿಕೊಂಡು ಬಂದವನು ನಾಲ್ಕು ಪಙ್ಕ್ತಿ ಡಯರಿ ಬರೆಯುವ ವೇಳೆಗೆ ಬೇಜಾರು ಹುಟ್ಟಿ ಮಲಗಿಕೊಂಡೆನು. ಇಂದು ಬಂದು ಒಂದು ಪುಸ್ತಕವನ್ನು ಎತ್ತಿಕೊಂಡೆನು, ಓದುವುದಕ್ಕೆ ಮನಸ್ಸಿಲ್ಲ. ಡಯರಿಯನ್ನು ಎತ್ತಿಕೊಂಡೆನು, ಬರೆಯುವದಕ್ಕೆ ಮನಸ್ಸಿಲ್ಲ. ಸುಮ್ಮನೆ ಹಾಗೆಯೇ ಕುಳಿತು, ನಿನ್ನೆ ಬರೆದದ್ದನ್ನು ಓದಿನೋಡಿದೆನು. ನನ್ನ ಹುಚ್ಚನ್ನು ನೋಡಿ ನನಗೇ ಆಶ್ಚರ್ಯವಾಯಿತು. "ಇದನ್ನು ಬ್ರಹ್ಮನು ನಿರ್ಮಿಸಿರುವ ಕಷ್ಟದಲ್ಲಿ ಒಂದು ಎಂದು ಬುದ್ಧಿವಂತನಾದ ನಾನು ಬರೆದದ್ದೇ? ಸಮಾಜವು ಯಾವುದೋ ಒಂದು ಕಾರಣದಿಂದ ಬಾಲ ವೈಧವ್ಯವು ಅವಶ್ಯಕವೆಂದು ನಿಯಮಮಾಡಿದ್ದರೆ ಬ್ರಹ್ಮನು ಏನು ಮಾಡಿಯಾನು? ಇಂಥ ದುಃಖವನ್ನು ತಪ್ಪಿಸುವುದಕ್ಕೆ ಉಪಾಯವು ಸಮಾಜದ ಕೈಯಲ್ಲಿ ಇದೆ. ಈಶ್ವರಚಂದ್ರ ವಿದ್ಯಾಸಾಗರನು ಧೈರ್ಯ ಮಾಡಿ ವಿಧವಾವಿವಾಹವನ್ನು ಮೊದಲುಮಾಡಿದಂದಿನಿಂದ ಇದುವರೆಗೆ ಅನೇಕರಿಲ್ಲದಿದ್ದರೆ ಇರಲಿ, ಈ ಕಷ್ಟಕ್ಕೆ ಸಿಕ್ಕಿದ ಕೊಂಚ ಜನರಾದರೂ ಅದರಿಂದ ನಿವೃತ್ತರಾಗಿರುವರು. ಈ ವಾಡಿಕೆಯು ಹೆಚ್ಚಿದ ಹಾಗೆ ಇಂಥ ದುಃಖವೂ ಕಡಿಮೆಯಾಗುವುದು" ಎಂದುಕೊಂಡೆನು. ಒಡನೆಯೇ "ಇದೂ ಒಂದು ಹುಚ್ಚು. ಎಷ್ಟು ಮದುವೆಮಾಡಿಕೊಂಡರೆ ತಾನೇ ಹೋದವನ ಪ್ರಾಣವು ಹಿಂದಕ್ಕೆ ಬರುವುದೇ? ಅವನ ಮೇಲಣ

ಪ್ರೇಮದ ನೆನವು ಮರೆಯುವುದೇ ? ಈ ಹುಡುಗಿ ಇನ್ನು ಯಾರನ್ನೂ ಕೃಷ್ಣಮೂರ್ತಿಯನ್ನು ಕಾಣುತ್ತಿದ್ದ ಹಾಗೆ ಕಾಣಲಾರಳು. ಒಂದು ಕಟ್ಟೆಯಮೇಲೆ ಒಂದೇಸಲ ನೆಟ್ಟ ಸಣ್ಣ ಅಶ್ವತ್ಥದ ಗಿಡವೂ ಸಣ್ಣ ಬೇವಿನ ಸಸಿಯೂ ಜೊತೆಯಲ್ಲಿ ಬೆಳೆದು, ಒಂದು ಗಾಳಿಯಲ್ಲಿ ಆಡಿ, ಒಂದು ಬಿಸಿಲಲ್ಲಿ ಕಾದು, ಚಿಕ್ಕಂದಿನಿಂದಲೂ ಬಾಹುಗಳಿಂದ ಒಂದ ನ್ನೊಂದು ಹಿಡಿದುಕೊಂಡು, ಒಂದರ ಕೊಂಬೆಗೊಂದು ಸ್ಥಳವನ್ನು ಬಿಡುತ್ತ ಪ್ರೇಮದಿಂದ ಹೆಚ್ಚಿ, ದೇಹ ಬೇರೆ ಎಂಬುದನ್ನೂ ಮರೆತಂತೆ ತೋರುವ ರೀತಿಯಲ್ಲಿ, ಬೆಳೆದ ಎರಡು ಗಿಡಗಳನ್ನು ಹತ್ತಿರ ಹತ್ತಿರ ನೆಟ್ಟು ಹೊಂದದ ಕೊಂಬೆಗಳನ್ನು ಬಾಚಿಯಿಂದ ಕಡಿದುಹಾಕಿ ಎಷ್ಟು ಕೌಶಲ್ಯದಿಂದ ಜೊತೆಯಾಗಿ ನಿಲ್ಲಿಸಿದರೆ ಆದೀತು ? ಈ ಕಷ್ಟಕ್ಕೆ ನಿವಾರಣೆ ಯಿಲ್ಲ·....''

ಆ॥ ಬಹುಳ ಪಾಡ್ಯಮಿ.—

ನಾನು ನಿನ್ನೆ ರಾತ್ರಿ ಸ್ವಲ್ಪ ಹೊತ್ತು ಯೋಚನೆ ಮಾಡುತ್ತಿದ್ದು ನಿದ್ದೆ ಬಾರದ್ದರಿಂದ ಹೊತ್ತುಹೋಗುವುದಕ್ಕಾಗಿ ಹತ್ತು ಪಙ್ತಿ ಬರೆ ಯೋಣವೆಂದು ಕುಳಿತುಕೊಂಡು "ನಿವಾರಣೆ ಇಲ್ಲ ಎಂದುಕೊಂಡೆನು." ಎಂದು ಬರೆಯುವದರೊಳಗಾಗಿ ನಿಲ್ಲಿಸಬೇಕಾಯಿತು. ಇದನ್ನು ಈ ಬಹುಳ ಪಾಡ್ಯಮಿಯ ದಿನ ಬರೆಯುತ್ತಿದೇನೆ. ಆದರೆ ಬರೆಯುವ ವಿಷಯವು ಪೂರ್ಣಿಮೆಗೆ ಸಂಬಂಧಪಟ್ಟುದು. 'ನಿವಾರಣೆಯಿಲ್ಲ' ಎಂದು ಬರೆಯುವವೇಳೆಗೆ ಯಾರೋ ಬಂದು ಬಾಗಿಲನ್ನು ತಟ್ಟಿದರು. ಬಾಗಿಲು ತಟ್ಟಿದ ಶಬ್ದವನ್ನು ಕೇಳಿದೊಡನೆ ನನಗೆ ಆ ಹುಡುಗಿ ಬಂದಳೇನೋ ಎಂದು ಸ್ವಲ್ಪ ಶಂಕೆ ಉಂಟಾಯಿತು. ತಿಳಿಯದ ಹುಡುಗಿ, ಯಾರಾ ದರೂ ನೋಡಿದರೆ ಅವಳ ಹೆಸರಿಗೂ ಒಳ್ಳೆಯದಲ್ಲ, ನನ್ನ ಹೆಸರಿಗೂ ಒಳ್ಳೆಯದಲ್ಲ. ಜವಾನನನ್ನು ಕರೆದು ಯಾರೋ ನೋಡು ಎಂದು ಹೇಳೋಣವೆಂದು ಕೂಗಿದೆನು. ಅವನು ನಿದ್ದೆಹೋಗುತ್ತಿದ್ದನೆಂದು ಕಾಣುತ್ತದೆ, ಉತ್ತರ ಕೊಡಲಿಲ್ಲ. ಇಷ್ಟು ಹೊತ್ತಿಗೆ ನನಗೆ ಯಾವ ಕಾರಣದಿಂದಲೋ "ಬಂದಿರುವುದು ಆ ಹುಡುಗಿಯೇ ಇರಬೇಕು" ಎಂದು ತೋರಿಬಂತು. ಯಾಕೆ ಬಂದಿರಬಹುದು ? ಯಾತಕ್ಕಾಗಿ ಬಂದಿ

ದ್ದರೂ ನಾನೇ ಹೋಗಿ ಬಾಗಿಲನ್ನು ತೆರೆದು, ಮನೆಗೆ ಹೋಗಮ್ಮ ಹೀಗೆಲ್ಲ ಬರಬಾರದು, ಎಂದು ಹೇಳುವುದೇ ಸರಿ; ಅವಳು ಬಂದ ವಿಷಯ ಯಾತಕ್ಕೆ ಇನ್ನೊಬ್ಬರಿಗೆ ತಿಳಿಯಬೇಕು ? ಎಂದು ನಾನೇ ಹೋಗಿ ಬಾಗಿಲನ್ನು ತೆರೆದೆನು. ಕೊಟಡಿಯಿಂದ ಬೆಳಕು ಸ್ವಲ್ಪ ಮಾತ್ರ ಹೊರಗೆ ಬೀಳುತ್ತಿತ್ತು. ಆ ಬೆಳಕಿನಲ್ಲಿ ಆ ಹುಡುಗಿಯ ತಾಯಿ.

ಹುಡುಗಿ ಬಂದಿದ್ದರೆ ಏನು ಹೇಳುವುದೆಂದು ಸಿದ್ಧನಾಗಿದ್ದೆನೇ ಹೊರತು ಈಕೆ ಬಂದಿದ್ದರೆ ಏನು ಹೇಳುವುದೆಂದು ನಾನು ಸಿದ್ಧನಾಗಿರಲಿಲ್ಲ. ಏನೂ ಹೇಳದೆ ಸುಮ್ಮನೆ ನಿಂತೆನು. ಆಕೆ ಸುತ್ತಲೂ ಒಂದು ಸಲ ನೋಡಿ ಕತ್ತಲೆಗೆ ಸರಿದು 'ನಾನು ತಮ್ಮ ಸಂಗಡ ಒಂದು ಮಾತು ಹೇಳಬೇಕಾದುದಿತ್ತು. ಒಳಗೆ ಬರಲೇ' ಎಂದು ಮೆಲ್ಲಗೆ ಹೇಳಿದರು.

ನಾನು "ಮನೆಯಲ್ಲಿ ಹೆಂಗಸರು ಮಕ್ಕಳು ಯಾರೂ ಇಲ್ಲವಮ್ಮ" ಎಂದೆನು.

ಆಕೆ "ನಾನು ಇನ್ನು ಯಾವಾಗಲೂ ಬರುವುದು ಸರಿಹೋಗುವುದಿಲ್ಲ. ಒಂದು ಮಾತಿದೆ, ಅದನ್ನು ಹೇಳಿ ಹೊರಟುಹೋಗುತ್ತೇನೆ" ಎಂದರು.

ನಾನು "ಅವಶ್ಯವಾಗಿ ಹೇಳಿ ತಾಯಿ, ಬನ್ನಿ" ಎಂದು ಒಳಗೆ ಬಂದು ಅವರಿಗೆ ಒಂದು ನಾಗಾಲಿಯನ್ನು ಹಾಕಿದೆನು. ಅವರು ಒಳಗೆ ಬಂದರು, ಆದರೆ ಕುಳಿತುಕೊಳ್ಳಲಿಲ್ಲ. ಅವರು ನಿಂತಿರುವಾಗ ನಾನು ಮಾತ್ರ ಕೂಡುವುದು ಹೇಗೆಂದು ನಾನೂ ಒಂದು ಕಡೆ ನಿಂತುಕೊಂಡೆನು.

ಆಕೆ "ನಿಮಗೆ ನಮ್ಮ ಜ್ಞಾಪಕ ಇರುವುದೋ ಇಲ್ಲವೊ. ನಮಗೆ ನಿಮ್ಮ ಜ್ಞಾಪಕ ಚೆನ್ನಾಗಿ ಇದೆ" ಎಂದರು.

ನಾನು "ನನಗೂ ಜ್ಞಾಪಕವಿದೆ."

ಆಕೆ "ಜ್ಞಾಪಕ ಇಲ್ಲದೆ ಹೋದರೂ ಆಶ್ಚರ್ಯವಿಲ್ಲ. ಆಗ್ಯೆ ಈಗ್ಯೆ ನಮ್ಮ ಪಾಡು ಬಹಳ ವ್ಯತ್ಯಾಸವಾಗಿದೆ. ನಾವು ಗುರುತು ಸಿಕ್ಕುವುದು ಕಷ್ಟ" ಎಂದು ಕಣ್ಣೀರು ಸುರಿಸಿದರು.

ನಾನು "ನನಗೆ ಎಲ್ಲವೂ ಚೆನ್ನಾಗಿ ತಿಳಿಯದು. ತಮ್ಮ ಯಜಮಾನರು ತೀರಿಹೋದ ಸಮಾಚಾರ ಮಾತ್ರ ತಿಳಿಯಿತು" ಎಂದೆನು.

"ಈ ಸಮಾಚಾರವೋ?"

"ಇದೂ ಕೊಂಚ ದಿನಗಳ ಹಿಂದೆ ತಿಳಿಯಿತು."

ಆಕೆ—"ಅಪ್ಪಾ ಐದುವರ್ಷದ ಹಿಂದೆ ನನಗೆ ಒಂದೂ ಚಿಂತೆ ಇರಲಿಲ್ಲ, ಸುಖವಾಗಿದ್ದೆವು. ಅವರು ಕಷ್ಟವೋ ನಿಷ್ಠೂರವೋ ಪಟ್ಟು ಅನ್ನ ತಂದುಹಾಕುತ್ತಿದ್ದರು. ನಾನೂ ತಿಂದು ಬಂದವರಿಗೆ ಒಂದಷ್ಟನ್ನು ಹಾಕುತ್ತಿದ್ದೆ. ಒಬ್ಬ ಮಗಳು, ಒಳ್ಳೆಯ ವರನಿಗೆ ಕೊಟ್ಟು ಮದುವೆ ಮಾಡಿದ್ದೆ, ಸುಖವಾಗಿದ್ದೆ. ಎರಡು ವರುಷವಾಯಿತು ಒಂದು ದಿನ ಎಲ್ಲೋ ಹೋಗಿದ್ದು ಊರಿಗೆ ಹಿಂದಿರುಗಿ ಬರುವಾಗ ಮಳೆಗೆ ಸಿಕ್ಕಿ ಒಂದು ಮರದ ಕೆಳಗೆ ನಿಂತು ಸಿಡಿಲು ಬಡಿದು ಯಜಮಾನರು ತೀರಿ ಹೋದರು. ನಮ್ಮ ತಂದೆಯವರ ಮನೆಗೆ ಹೋಗುವುದಕ್ಕೆ ಹತ್ತು ಅಡ್ಡಿ. ಏನೋ, ಅಳಿಯನಿಗೆ ಪರೀಕ್ಷೆ ಪ್ಯಾಸಾಗಿ ಅವರು ಒಂದು ಕಡೆ ನಿಲ್ಲುವವರೆಗಲ್ಲವೆ ನನಗೆ ಯೋಚನೆ ಎಂದು ಧೈರ್ಯಮಾಡಿಕೊಂಡು ಈ ಹುಡುಗಿಯನ್ನು ಕರೆದುಕೊಂಡು ತಂದೆಯ ಮನೆಯಲ್ಲಿ ಕೊಂಚದಿನ ಇದ್ದು ಆಮೇಲೆ ನಾನೇ ಒಂದು ಮನೆಯನ್ನು ಬಾಡಿಗೆಗೆ ತೆಗೆದುಕೊಂಡು ಸಂಸಾರಮಾಡಿಕೊಂಡು ಬಂದೆ. ಈ ಮನೆಗೆ ಬಂದು ಎಂಟು ತಿಂಗಳಾಗುತ್ತ ಬಂತು. ನಡುವೆ ಅವರಿರುವಾಗಲೇ ಬೀಗರಿಗೆ ಪೆನ್‌ಷನ್ ಆಗಿ ಅಳಿಯಂದರಿಗೆ ದುಡ್ಡು ಕಳುಹಿಸುವ ವಿಚಾರದಲ್ಲಿ ಮನಸ್ತಾಪ ಬೇರೆ ಬಂದಿತ್ತು. ಅವರ ಮನೆಯವರು ನಮ್ಮ ಮನೆಗೆ ಬರುವುದನ್ನೂ ಬಿಟ್ಟಿದ್ದರು. ಯಜಮಾನರು ಸಿಡಿಲು ಪೆಟ್ಟಿನಿಂದ ತೀರಿಹೋದಾಗ ಯಾರೂ ಬಂದು ಒಂದು ಮಾತನ್ನೂ ಕೇಳಲಿಲ್ಲ. ಎಲ್ಲಕ್ಕೂ ನಾನೇ ನಿಂತು ಮಾಡಬೇಕಾಯಿತು. ಆಮೇಲೆ ಅಳಿಯಂದರಿಗೆ ಇನ್ನೊಂದು ಮದುವೆಮಾಡಬೇಕೆಂದೂ ಪ್ರಯತ್ನ ನಡೆಯಿತು. ಅವರು ಅದಕ್ಕೆ ಒಪ್ಪದೆ ಅದು ಹಾಗೇ ನಿಂತುಹೋಯಿತು. ಇದರಿಂದ ಅಪ್ಪನಿಗೂ ಮಗನಿಗೂ ಮನಸ್ತಾಪ. ಈ ಸಂದರ್ಭದಲ್ಲಿ ಅಳಿಯಂದರೂ ಕೂಡ ಕೊಂಚ ದಿನ ನಮ್ಮ ಮನೆಗೆ ಬರುತ್ತಿರಲಿಲ್ಲ. ಆದರೆ ಲಕ್ಷ್ಮಿ ಅವರಿಗೆ ಕಾಗದ ಬರೆಯುತ್ತಿದ್ದಳು. ಅವರೂ ಜವಾಬು ಬರೆಯುತ್ತಿದ್ದರು. ಅಪ್ಪಾ, ಅವರ ಗುಣ ಇಷ್ಟು ಎಂದು ಹೇಳುವುದಕ್ಕಿಲ್ಲ. ಅಂಥ

ಗಂಡನ ಕೂಡ ಸಂಸಾರಮಾಡುವ ಪುಣ್ಯ ನನ್ನ ಮಗುವಿಗೆ ಇಲ್ಲದೆ ಹೋಯಿತಲ್ಲ.''

ಹೀಗೆಂದು ಆಕೆ ಅಳುವುದಕ್ಕೆ ಆರಂಭಿಸಿದರು. ಈ ದುಃಖದ ಪ್ರವಾಹಕ್ಕೆ ಅಡ್ಡಿಯಾಗಿ ನಾನು ಯಾವ ಮಾತನ್ನೂ ಹೇಳುವಂತಿಲ್ಲ. ''ಅಮ್ಮ, ನಮ್ಮ ಪ್ರಾಪ್ತಿಗೆ ಏನುಮಾಡುವುದಕ್ಕಾಗುತ್ತದೆ ತಾಯಿ? ಇರುವ ದುಃಖ ಅಷ್ಟಷ್ಟು ಹೆಚ್ಚೇ'' ಎಂದೆನು.

''ಅವರು ಸಮಾಧಾನವಾಗಿದಾರೆ ಎಂಬ ಧೈರ್ಯದಲ್ಲಿ ನಾನು ಯಾವ ಚಿಂತೆಯನ್ನೂ ಮನಸ್ಸಿಗೆ ಹಚ್ಚಿಕೊಳ್ಳಲಿಲ್ಲ. ನಾವು ಇಲ್ಲಿಗೆ ಬಂದ ಹೊಸ ದರಲ್ಲಿ ಅಳಿಯಂದರು ಬೊಂಬಾಯಿಗೆ ಹೋಗುವುದಕ್ಕೆ ಮೊದಲು ಇಲ್ಲಿಗೆ ಬಂದುಹೋದರು. ಅವರಿಗೆ ಮೊದಲಿಂದಲೂ ಹೆಂಡತಿಯೆಂದರೆ ಅಚ್ಚು ಮೆಚ್ಚು. ರತಿಯಹಾಗಿದಾಳೆ ಹುಡುಗಿ, ಬಹಳ ಚೆನ್ನಾಗಿ ಹಾಡು ತ್ತಿದ್ದಳು. ನೀವು ಮೊದಲು ಕೇಳಿದ್ದಿರಲ್ಲವೆ? ಮದುವೆಯಲ್ಲಿ ಬಹಳ ಚೆನ್ನಾಗಿ ಹಾಡಿದಳು, ಜ್ಞಾಪಕವಿರಬಹುದು.''

''ಹೌದು ಬಹಳ ಚೆನ್ನಾಗಿ ಹಾಡಿದಳು, ಜ್ಞಾಪಕವಿದೆ.''

''ಅಳಿಯಂದರಿಗೆ ಇವಳ ಹಾಡು ಎಂದರೆ ಬಹಳ ಸಂತೋಷ. ನಮ್ಮ ಗ್ರಹಚಾರಕ್ಕೆ ತಕ್ಕಹಾಗೆ, ನೋಡಿ, ಹುಡುಗಿ ದೊಡ್ಡವಳಾದಾಗ ಕಂಠ ಕೆಟ್ಟುಹೋಯಿತು. ನನಗೂ ಆ ವಯಸ್ಸಿನಲ್ಲಿ ಹಾಗೆಯೇ ಆಗಿತ್ತು. ಆಮೇಲೆ ಕೆಲವು ವರ್ಷಗಳಲ್ಲಿ ಬಹಳ ಮಟ್ಟಿಗೆ ಸರಿಹೋಯಿತು. ಇವಳಿಗೆ ಈ ಕಂಠ ಕೆಟ್ಟುಹೋದದ್ದಕ್ಕೂ ಮೊದಲೇ ಅವರು ಇನ್ನೊಂದು ಮದು ವೆಯ ಮಾತನ್ನಾಡುತಿದ್ದದ್ದಕ್ಕೂ ನನಗೆ ಬಹಳ ಭಯವಾಗುತ್ತಿತ್ತು. ಅಳಿಯಂದರಿಗೆ ಇದು ತಿಳಿಯದು. ಅವರು ಇಲ್ಲಿಗೆ ಬರುತ್ತಿರಲಿಲ್ಲ, ನೋಡಿ; ನಾನು ಒಳ್ಳೆಯದೇ ಆಯಿತು ಎಂದು ಇದ್ದೆನು. ಬೊಂಬಾಯಿಗೆ ಹೋಗುವುದಕ್ಕೆ ಮೊದಲು ಅವರು ಇಲ್ಲಿಗೆ ಬಂದರಲ್ಲ, ಹಾಡು ಹೇಳಬೇಕು ಎನ್ನುವ ಉತ್ಸಾಹ ಯಾರಿಗೂ ಇರಲಿಲ್ಲ. ಆದರೆ ಅವರು ಕೇಳಿದರೆ ಹೇಗೆ ಬೇಡವೆನ್ನುವುದು. ಅವರೂ ಕೂಡ ಎಷ್ಟಾದರೆ ಅಷ್ಟು ಸಮಾಧಾನ ಮಾಡಿ ಹೋಗೋಣವೆಂದು ನೋಡಿದರೇನೋ? ಹೆಂಡತಿಯನ್ನು ಒಂದು ಹಾಡು ಹೇಳೆಂದರು. ಇವಳ ಕಂಠ ಕೆಟ್ಟುಹೋಗಿರುವುದು ನಮಗೆ

ತಿಳಿಯುವ ಹಾಗೆ ಅವಳಿಗೆ ತಿಳಿಯುವುದಿಲ್ಲ. ಒಂದು ಹಾಡನ್ನು ಹಾಡಿದಳು. ಆಳಿಯಂದರು ಸುಮ್ಮನೆ ಕುಳಿತು ಕೇಳುತ್ತಿದ್ದರು. ಇನ್ನೊಂದು ಹಾಡನ್ನು ಹೇಳುವುದಕ್ಕೆ ಹೋಗಲು 'ನಾನು ಪೇಟೆಯೊಳಗೆ ಹೋಗಿಬರಬೇಕು; ಸಾಕು' ಎಂದು ಹೇಳಿ ಎದ್ದರು. ಆ ರಾತ್ರಿಯೇ ರೈಲಿಗೆ ಹೊರಟುಹೋದರು. ಅವರು ಅಲ್ಲಿಂದ ಒಂದು ಕಾಗದ ಬರೆಯುವವರೆಗೂ ನನಗೆ ಮನಸ್ಸಿನಲ್ಲಿ ಬಹಳ ಹೆದರಿಕೆ. ಲಕ್ಷ್ಮಿಯೂ ಅಸ್ವಸ್ಥಳಾಗಿದ್ದಳು. ಒಂದು ಕಾಗದ ಬಂತು. 'ಸುಖವಾಗಿದಾರೆಯೇನೇ ? ಸಮಾಧಾನವಾಗಿದಾರೆಯೇ?' ಎಂದು ಕೇಳಿದೆ. 'ಉಂ' ಎಂದಳು. ಆಮೇಲೆ ಅದುವರೆಗೆ ಹಾಡುತ್ತಿದ್ದದ್ದಕ್ಕಿಂತ ಹೆಚ್ಚಾಗಿ ಅಭ್ಯಾಸಮಾಡುವುದಕ್ಕೆ ಮೊದಲುಮಾಡಿದಳು. ಎರಡು ಮೂರು ದಿನದ ಮೇಲೆ ಯಾವುದೋ ಮಾತಿಗೆ ಬಂದಾಗ 'ಅಮ್ಮ, ನನಗೆ ನಿನಗೆ ಬರುವ ಹಾಡನ್ನೆಲ್ಲ ಹೇಳಿಕೊಡಮ್ಮ, ಅವರು ಧ್ವನಿ ಸರಿಮಾಡಿಕೊಳ್ಳಬೇಕು ಒಳ್ಳೆಯ ಹಾಡು ಕಲಿಯಬೇಕು, ಇಲ್ಲದೆ ಇದ್ದರೆ ಅಷ್ಟು ಚೆನ್ನಾಗಿದ್ದ ಧ್ವನಿ ವ್ಯರ್ಥವಾಗುವುದು ಎಂದು ಬರೆದಿದಾರೆ' ಎಂದಳು. ಆ ಕಾಗದದಲ್ಲಿ ಬರೆದಿದ್ದರೆಂದು ಕಾಣುತ್ತದೆ. ಎರಡು ದಿನಕ್ಕೆ ಮೂರು ದಿನಕ್ಕೆ ಒಂದು ಸಲ ತಪ್ಪದೆ ಕಾಗದ ಬರುತ್ತಿತ್ತು. ಅವಳೂ ಸಂತೋಷವಾಗಿದ್ದಳು. ನಾನೂ ಸಮಾಧಾನವಾಗಿದ್ದೆ. ಈಗ ಹೀಗಾಗಿ ಹೋಯಿತಲ್ಲಪ್ಪ! ಸದ್ಯ ಆ ಕಾಗದ ಅಷ್ಟು ಸರಿಯಾಗಿ ಬರದೇ ಇದ್ದಿದ್ದರೆ ಚೆನ್ನಾಗಿತ್ತಲ್ಲ ಎಂದು ನನಗೆ ತೋರುತ್ತದೆ. ಈಗ ಒಂದು ತಿಂಗಳಿಂದ ಕಾಗದ ಬರಲಿಲ್ಲವಲ್ಲ; 'ಯಾಕೆ ಬರಲಿಲ್ಲವೋ, ಏನು ಕಾಯಿಲೆಯೋ, ಏನು ಕತೆಯೋ' ಎಂದು ಕ್ಷಣಕ್ಷಣವೂ ಯೋಚನೆಮಾಡುತ್ತಿದಾಳೆ. ಬೊಂಬಾಯಿಗೆ ಹೋಗಿ ವಿಚಾರಿಸೋಣ ಎಂದು ಪ್ರಾಣವನ್ನು ಹಿಂಡುತ್ತಿದಾಳೆ."

ನನಗೆ ಇದು ಅರ್ಥವಾಗಲಿಲ್ಲ. "ಸಮಾಚಾರ ಹುಡುಗಿಗೆ ತಿಳಿಯದೇನು" ಎಂದೆನು.

"ಇಲ್ಲ. ಕಾಯಿಲೆಯ ವಿಷಯ ನನಗೆ ಅವರ ಸ್ನೇಹಿತರೊಬ್ಬರ ಕೈಯಲ್ಲಿ ಕಾಗದ ಬರೆಸಿದರು. ಇವಳಿಗೆ ಹೇಳಿದರೆ ಹೆದರಿಯಾಳು ಎಂದು ಬರೆಸಿದ್ದರು. ನಾನು ಸುಮ್ಮನೆ ಹೇಳದೆಯೇ ಇದ್ದೆ. ಆಮೇಲೆ

ಎಂಟು ದಿನಕ್ಕೆ ಆ ಸ್ನೇಹಿತರೇ ಹೀಗಾಗಿ ಹೋಯಿತೆಂದು ಬರೆದರು. ಇವಳಿಗೆ ಹೇಳುವುದಕ್ಕೆ ನನಗೆ ಧೈರ್ಯ ಬರಲಿಲ್ಲ. ತಿಳಿದರೆ ಎಲ್ಲಿ ಹೋಗಿ ಬಾವಿಯಲ್ಲಿ ಬಿದ್ದುಬಿಡುವಳೋ ಉರುಳುಹಾಕಿಕೊಳ್ಳುವಳೋ ಎಂದು ಸುಮ್ಮನೆ ಇದೇನೆ. ಕಾಗದ ಬರಲಿಲ್ಲವಲ್ಲ ಎಂದು ಅವಳು ತಪಿಸಿ ಹೋಗುತ್ತಿದಾಳೆ.''

''ಅಮ್ಮಾ ಸಮಾಚಾರ ಹುಡುಗಿಗೆ ತಿಳಿದಿರಬೇಕೆಂದು ಕಾಣು ತ್ತದೆ. ಮೊನ್ನೆ ಬೆಳಿಗ್ಗೆ ಮುಖದಲ್ಲಿ—'' ಎಂದು ಮಾತನ್ನು ಮುಂದಕ್ಕೆ ಹೇಗೆ ಹೇಳುವುದಕ್ಕೂ ತೋರದೆ ನಾನು ಸುಮ್ಮನಾದೆನು.

''ಅಪ್ಪಾ, ಅದು ಅವಳ ಆಗಾತ್ಯ. ಹುಡುಗಿ ಹಟವಾದಿ. ಎಲ್ಲೋ ಓದಿದಳಂತೆ, ಕುಂಕುಮ ಗಂಡನಿಗೆ ತನ್ನಲ್ಲಿರುವ ಪ್ರೀತಿಗೆ ಗುರುತು ಎಂದು. ಗಂಡ ಕಾಗದ ಬರೆಯಲಿಲ್ಲವಲ್ಲ! 'ಯಾವಾಗಲೂ ಕಾಗದ ನಿಲ್ಲಿಸದೆ ಇದ್ದವರು ಈಗ ಏಕೆ ನಿಲ್ಲಿಸಿದರು, ಅವರಿಗೆ ನನ್ನಲ್ಲಿ ಏನೋ ಬೇಜಾರಿರಬೇಕು, ನಾನು ಏಕೆ ಕುಂಕುಮ ಹಚ್ಚಿಕೊಳ್ಳಲಿ' ಎಂದು ಹಟಹಿಡಿದಳು. ಅವಳು ಹಚ್ಚಿಕೊಳ್ಳುವುದಿಲ್ಲವೆಂದಾಗ ಹಚ್ಚಿಕೊ ಎಂದು ಹೇಳುವುದಕ್ಕೆ ನನಗೆ ಬಾಯಿಬರಲಿಲ್ಲ. ಸುಮ್ಮನಿದ್ದೆ. ಈ ಹೊತ್ತು ನೋಡಿ, ಏನು ತೋರಿತೊ ತಾನೇ ಹಚ್ಚಿಕೊಂಡಳು, ತಲೆ ಬಾಚಿಕೊಂಡಳು, ಹೆರಳುಹಾಕಿಕೊಂಡಳು. ನಾನು ಸುಮ್ಮನಿದ್ದೆ. ಹೀಗೆ ಕೊಂಚದಿನ ಸುಮ್ಮನಿದ್ದರೆ ಸಮಾಧಾನಕ್ಕೆ ಬರುವಳು, ಆಮೇಲೆ ಹೇಳಬಹುದು.''

''ಏನೋ ತಾಯಿ, ನಿಮ್ಮ ಮಾತು ನಡೆಯುವ ಮಾತಿನಂತೆ ತೋರಲಿಲ್ಲ. ಒಳ್ಳೆಯದೂ ಅಲ್ಲವೆಂತ ತೋರುತ್ತದೆ. ಇದನ್ನು ಎಷ್ಟು ದಿನ ಮುಚ್ಚಿಡುವುದಕ್ಕಾಗುತ್ತದೆಯಮ್ಮ. ಎಂದು ತಿಳಿದರೂ ಅವಳ ದುಃಖವನ್ನು ಹಿಡಿಯುವುದು ಕಷ್ಟ. ಇರುವ ಮಾತನ್ನು ಹೇಳಿ ಈಗಲೇ ಸಮಾಧಾನಪಡಿಸುವುದು ಸರಿ'' ಎಂದು ನಾನು ಹೇಳಿದೆನು.

ಆಕೆ ''ಅಪ್ಪಾ, ಇನ್ನು ಹದಿನೈದು ದಿನ ಹೋಗಲಿ. ಏನುಮಾಡು ವುದು ಹ್ಯಾಗೆ ಹೇಳುವುದು ಎಂದು ತೋಚದೆ ಇದ್ದೆ. ದೇವರು ನಿಮ್ಮನ್ನು

ಇಲ್ಲಿಗೆ ಕರೆತಂದಿದ್ದಾನೆ. ನಿಮ್ಮ ಮನೆಯವರೂ ಬರಲಿ. ನಿಮ್ಮ ಮನೆಗೆ ಬಂದುಹೋಗಿ ಬಳಕೆಯಾಗಲಿ. ಆಗ ಹೇಳಿದರೆ ನೀವು ಇರುತ್ತೀರಿ, ನಿಮ್ಮ ಹೆಂಡತಿ ಇರುತ್ತಾರೆ; ಬೇಕಾದವರು, ತಿಳಿದವರು; ಅವಳು ಹಟಮಾಡಿದರೆ ಹಿಡಿಯುವವರು ಇರುತ್ತೀರಿ. ಈಗ ಹೇಳಿದರೆ ನೀವು ಬಂದು ಸಮಾಧಾನಮಾಡುವಂತಿಲ್ಲ; ನಾನು ಒಬ್ಬಳು; ಹುಡುಗಿ ಏನುಮಾಡಿದರೂ ಮಾಡಿಬಿಟ್ಟಾಳು. ಅವಳು ಏನಾದರೂ ಆಗಿಹೋದರೆ, ಅಪ್ಪ, ನನಗೆ ಯಾರು ಗತಿ? ನಾನು ಕೇಳುವರಿಲ್ಲದೆ ಹೋಗುತ್ತೇನೆ. ಹ್ಯಾಗಾದರೂ ಅವಳು ಉಸಿರೊಂದಿಗಿದ್ದರೆ ಸಾಕು. ಗಂಡೂ ಅದೆ ಹೆಣ್ಣೂ ಅದೆ. ಇಷ್ಟುಮಟ್ಟಿಗೆ ನಡೆಸಿಕೊಡಿ. ಅವರು ತೀರಿಹೋದರೆಂದು ತಿಳಿದರೆ ಹುಡುಗಿ ಏನನ್ನಾದರೂ ಮಾಡಿಕೊಳ್ಳುವುದೇ ನಿಜ" ಎಂದು ಬೇಡಿದರು.

ನಾನು "ಅಮ್ಮ ನಾನು ಹೋಗಿ ಏಕೆ ಆ ಮಗುವಿನ ಸಂಗಡ ಈ ಮಾತನ್ನು ಹೇಳುತ್ತೇನೆ? ನಿಮ್ಮ ಇಷ್ಟ" ಎಂದೆನು.

"ಅದಕ್ಕೇ ನಾನು ಬಂದೆ. ನೀವು ಇಲ್ಲಿ ಬಂದ ದಿನವೇ ನಿಮ್ಮ ಗುರುತು ಹಿಡಿದು ನಿಮ್ಮನ್ನು ಬಂದು ಕೇಳಬೇಕೆಂದು ಅವಳು ಏರ್ಪಾಡು ಹೇಳಿದಳು. ಅದು ಮೊದಲು ನನ್ನನ್ನು, ಹೋಗಿ ಕೇಳು ಹೋಗಿ ಕೇಳು ಎಂದು ವೇಧಿಸಿದಳು. ನಿಮ್ಮ ಹತ್ತಿರ ಹೋಗಿ ಮಾತನಾಡುವುದು ಹೇಗೆಂದು ನೆವಹೇಳಿ ಎರಡು ದಿನ ತಳ್ಳಿದೆ. ಹೋಗೋಣ ಎಂದು ಹೇಳಿ ಎರಡು ದಿನ ತಳ್ಳಿದೆ. ನಿನಗೆ ಸಂಕೋಚವಾದರೆ ನಾನೇ ಹೋಗುತ್ತೇನೆ ಎಂದಳು. ಬೇಡವಮ್ಮ ತಡೆ ನಾನು ಕೇಳುತ್ತೇನೆ ಎಂದೆ. ನಿನ್ನೆ ಬೆಳಿಗ್ಗೆ ಅವಳೇ ಬರಬೇಕೆಂದು ಪ್ರಯತ್ನಪಟ್ಟಳು. ದೈವಾಧೀನ ನೀವು ಬೈಸಿಕಲ್ಲನ್ನು ತೆಗೆದುಕೊಂಡು ಹೊರಟುಹೋದಿರಿ. ಸಾಯಂಕಾಲ ಬರುತ್ತಲೂ ನಾನು ಕೇಳುತ್ತೇನೆಂದು ಹೇಳಿದೆ. ನೀವು ಬರುವುದು ಬಹಳ ಹೊತ್ತಾಗಿರಬೇಕು. ನಿನ್ನೆ ನೋಡುವುದಕ್ಕಾಗಲಿಲ್ಲ. ಈ ದಿನ ಬೆಳಿಗ್ಗೆಯೂ ನೀವು ಸಿಕ್ಕಲಿಲ್ಲ. ಒಳ್ಳೆಯದೇ ಆಯಿತು. ಸಿಕ್ಕಿದ್ದರೆ ಅವಳೂ ನನ್ನ ಜೊತೆಗೆ ಬರುತ್ತೇನೆಂದಿದ್ದರೆ ಏನುಮಾಡುವುದು? ನಾನು ನಿಮ್ಮನ್ನು ಈ ಮಾತು ಕೇಳಿಕೊಳ್ಳುವುದಕ್ಕೆ ಮೊದಲು ಅವಳು ಎಲ್ಲಿ ಬಂದು ನಿಮ್ಮನ್ನು ಕೇಳುವಳೋ ಎಂದು

ನನಗೆ ಪ್ರಾಣದಲ್ಲಿ ಪ್ರಾಣವಿರಲಿಲ್ಲ. ಈಗಲೂ ನೀವು ಬರುವುದು ಹೊತ್ತಾಯಿತು. ಊಟವಾಗಿ ಮಲಗಿದೆವು. ಅವಳಿಗೆ ನಿದ್ದೆ ಹಿಡಿಯಿತೆಂದು ತಿಳಿದೊಡನೆಯೇ ಎದ್ದು ಇಲ್ಲಿ ಬಂದೆ. ದೇವರ ದಯದಿಂದ ನೀವೂ ಸಿಕ್ಕಿದಿರಿ. ಇಗೋ ಇಷ್ಟು ಮಾಡಿಕೊಡಿ. ಅವಳಿಗೆ ಒಂದು ಹತ್ತುದಿನ ಏನಾದರೂ ಒಂದು ಸುಳ್ಳನ್ನು ಹೇಳಬೇಕಾಗುತ್ತದೆ. ಅವರು ಪರೀಕ್ಷೆಯ ಗಲಾಟೆಯಲ್ಲಿದಾರೆ ಎಂತಲೋ ಇನ್ನೇನೆಂದಾದರೋ ಹೇಳಬೇಕು; ಗಂಡನ ಸರನೆವನ್ನು ನಾನು ಹೇಗೆ ಹೇಳಲಿ. ಏನಾದರೂ ಹೇಳಿಕೊಡಿ, ಅದನ್ನು ಅವಳಿಗೆ ಹೇಳಿಬಿಡುತ್ತೇನೆ. ಹದಿನೈದು ದಿನ ತಡೆಯಲಿ. ನನ್ನ ಮಾತು ನಂಬದೆ ನಿಮ್ಮ ಹತ್ತರ ಬಂದರೂ ಬರಬಹುದು. ನೀವೂ ಅದೇ ಮಾತನ್ನೇ ಹೇಳಿ. ನನ್ನ ಮಗುವಿನ ಜೀವವನ್ನು ಉಳಿಸಿಕೊಟ್ಟಹಾಗಾಗುತ್ತದೆ'' ಎಂದರು.

ನಾವು ಈ ಮಾತನ್ನೆಲ್ಲ ಆಡುತ್ತಿರುವಾಗ್ಯೆ ನನಗೆ ಯಾರೋ ಹೊರಗೆ ನಿಂತುಕೊಂಡು ಎಲ್ಲವನ್ನೂ ಕೇಳುತ್ತಿದಾರೆಯೆಂದು ಭಾವನೆ ಇತ್ತು. ಅದು ಏಕೆ ಹಾಗೆ ತೋರುತ್ತಿತ್ತೋ ಹೇಳಲಾರೆ. ನನಗೆ ತಿಳಿಯದು. ಅಂತೂ ಯಾರೋ ಕೇಳುತ್ತಿರುವರೆಂದು ತೋರುತ್ತಿತ್ತು. ಈಕೆ ಒಬ್ಬರನ್ನೇ ರೂಮಿನಲ್ಲಿ ನಿಲ್ಲಿಸಿಕೊಂಡು ಕದವನ್ನು ಹೇಗೆ ಹಾಕುವುದೆಂದು ಒಂದು ಕದವನ್ನು ತೆಗೆದೇ ಇದ್ದೆನು. ಇವರು ಈ ಮಾತನ್ನು ಹೇಳಲು ನಾನು ''ಪರೀಕ್ಷೆಯ ಗಲಾಟೆಯೆಂದೇ ಹೇಳಬಹುದು'' ಎಂದು ಮೆಲ್ಲಗೆ ಹೇಳಿದೆನು.

ಹೊರಗೆ ಅದೇನೋ ಕೆಳಗೆ ಬಿದ್ದಂತಾಯಿತು. ತಲೆಯೆತ್ತಿ ನೋಡಿದೆನು. ಕೊಟಡಿಯಿಂದ ಹೊರಗೆ ಬೀಳುತ್ತಿದ್ದ ದೀಪದ ಬೆಳಕಿನಲ್ಲಿ ಲಕ್ಷಣವಾದ ತೆಯ್ದು ಕುಂಕುಮದ ಬೊಟ್ಟನ್ನು ಇಟ್ಟುಕೊಂಡಿದ್ದ ಆ ಗುಂಡಾದ ಸುಂದರವಾದ ಆ ಬಾಲವಿಧವೆಯ ಮುಖ. ಬೆಳ್ಳಗೆ ಕಂಡಹಾಗಾಯಿತು. ನಾನು ಸ್ವಲ್ಪ ಬೆಚ್ಚಿದೆನು. ಒಡನೆಯೇ ಆ ಮುಖವು ಕಾಣದೆಹೋಯಿತು. ಎದ್ದು ಹೊರಗೆ ಹೋಗಿ ನೋಡಿದೆನು. ಯಾರೂ ಇರಲಿಲ್ಲ. ಮೋಡದಿಂದ ಸ್ವಲ್ಪ ಮಸಕಾಗಿದ್ದ ಬೆಳದಿಂಗಳು ನೆಲದಮೇಲೆ ಹರಡಿಕೊಂಡಿತ್ತು. ಕರಿಯಬೇವಿನಮರದ ಒತ್ತಾದ ಎಲೆಗಳ ನೆರಳಿನ ನಡುವೆ ಮಚ್ಚೆಮಚ್ಚೆಯಾಗಿ ಕಾಣುತ್ತಿತ್ತು.

ಯಾರೂ ಇಲ್ಲದ್ದನ್ನು ನೋಡಿ ನಾನು ಒಳಗೆ ಬಂದೆನು.

ಅವರು "ಏನು ಹೋಗಿ ನೋಡಿದಿರಿ?" ಎಂದರು.

ನಾನು "ಏನೂ ಇಲ್ಲ, ಏನೋ ಕೆಳಗೆ ಬಿದ್ದಹಾಗಾಯಿತು. ಹೋಗಿ ನೋಡಿದೆ" ಎಂದೆನು. ಏನೋ ಹುಚ್ಚಿನಿಂದ ನಾನು ಆ ಹುಡುಗಿಯ ಮುಖವನ್ನು ಕಂಡೆನೆಂದುಕೊಂಡ ಮಾತ್ರಕ್ಕೆ ಇವರಿಗೆ ಏಕೆ ಹೇಳಬೇಕು; ಮನೆಯಲ್ಲಿ ಮಲಗಿದ್ದಳೆಂದು ಹೇಳಿದಾರಲ್ಲ—ಎಂದು ಅವರಿಗೆ ಇದನ್ನು ಹೇಳಲಿಲ್ಲ.

ಅವರು "ಪರೀಕ್ಷೆಯ ಗಲಾಟೆಯಲ್ಲಿದಾರೆಯೆಂದು ಹೇಳಬಹುದು. ಆದರೆ ಹುಡುಗಿಗೆ ಇಂತಹ ಸಮಯದಲ್ಲಿ ಪರೀಕ್ಷೆ ಎಂದು ತಿಳಿಯದೆ ಇರುತ್ತದೆಯೆ? ಬಹಳ ದಿನಗಳ ಹಿಂದೆಯೇ ಪರೀಕ್ಷೆಯಂತೆ ಎಂದು ಹೇಳುತ್ತಿದ್ದಳು." ಎಂದರು.

"ಹೌದು. ಕೊಂಚ ದಿನಗಳ ಹಿಂದೆ ಪರೀಕ್ಷೆ ಮುಗಿದದ್ದೇನೋ ನಿಜ. ಆದರೂ ಒಂದೊಂದು ಸಲ ಯಾವುದಾದರೂ ಕಾರಣದಿಂದ ಸ್ಕೂಲನ್ನು ಕೊಂಚದಿನ ಹೆಚ್ಚಾಗಿ ಮುಚ್ಚಿದರೆ ಅದನ್ನು ಇನ್ನಷ್ಟು ದಿನ ನಡೆಯಿಸಿ, ಪರೀಕ್ಷೆಯನ್ನು ಮುಂದಕ್ಕೆ ಹಾಕುವುದು ಉಂಟು. ಪರೀಕ್ಷೆಯ ಗಲಾಟೆಯೆಂದು ಹೇಳಿ. ಅವಳು ಸಂದೇಹಪಟ್ಟರೆ ಪುನಃ ಬಂದು ಕೇಳುವೆನೆನ್ನಿ ಆಮೇಲೆ ಪರೀಕ್ಷೆಯನ್ನು ಮುಂದಕ್ಕೆ ಹಾಕಿದರು ಎನ್ನಬಹುದು."

"ನಮ್ಮಪ್ಪ, ನಿಮ್ಮ ಹೊಟ್ಟೆ ತಣ್ಣಗಿರಲಿ—ಇದಕ್ಕೇ ಗಂಡಸು ದಿಕ್ಕು ಇರಬೇಕೆನ್ನುವುದು. ನೀವು ಇಲ್ಲದೇ ಇದ್ದಿದ್ದರೆ ನಾನೇನು ಮಾಡುವುದು? ನಿಮ್ಮ ಮನೆಯವರು ಎಂದು ಬರುತ್ತಾರೆ?"

"ನಾಳೆ ಬಂದಾರು."

"ಸರಿ, ಅವರೂ ಬಂದರೆ ನನಗಿನ್ನು ಯೋಚನೆಯೇ ಇಲ್ಲ. ಹುಡುಗಿಯನ್ನು ಇಲ್ಲಿಗೆ ಕರೆದುಕೊಂಡು ಬಂದು ಹೋಗಿ ನಿಮ್ಮ ಹೆಂಡತಿಯೊಂದಿಗೆ ಬಳಕೆಯಾಗುವ ಹಾಗೆ ಮಾಡುತ್ತೇನೆ. ಹದಿನೈದು ಇಪ್ಪತ್ತು ದಿನವಾದ ಮೇಲೆ ಉಪಾಯವಾಗಿ ಸಮಾಚಾರ ಅವಳಿಗೆ ತಿಳಿಯುವಂತೆ ಮಾಡಿದರೆ

ಹ್ಯಾಗೋ ನೀವೂ ಅವರೂ ನಾನೂ ಅವಳನ್ನು ಹಿಡಿಯಬಹುದು. ನನಗೆ ಒಂದು ದಿಕ್ಕು ಇದ್ದ ಹಾಗಾಗುತ್ತದೆ. ನಿಮ್ಮನ್ನು ಇಲ್ಲಿ ಸಮಯಕ್ಕೆ ಕರೆ ತಂದ ದೇವರು ಕೊಂಚದಿನ ವರ್ಗವಾಗದ ಹಾಗೆ ಇಲ್ಲೇ ನಿಲ್ಲಿಸಿದರೆ ಅವಳು ಇಲ್ಲಿಗೆ ಬರುತ್ತ ಹೋಗುತ್ತ ನಿಮ್ಮ ಮಕ್ಕಳುಮರಿಗಳನ್ನು ಆಡಿ ಸುತ್ತ ನೋಡುತ್ತ ಮಾಡುತ್ತ ಇದ್ದು ಮಗುವಿಗೆ ಈ ಪಾಡು ವಾಡಿಕೆ ಯಾಗಿಹೋಗುವುದು. ಅಪ್ಪ ಇನ್ನು ನಾನು ಬರಲೆ. ಏನು ಹೇಳಬೇಕು ಜ್ಞಾಪಕವಿರಲಿ.''

ಕಾಡಿನಲ್ಲಿ ದಾರಿಕಂಡವರ ಮುಖದಂತೆ ಅವರ ಮುಖದಲ್ಲಿ ಒಂದು ಸಂತೋಷವೂ ಕಾಣುತ್ತಿತ್ತು. ಅವರು ಹೊರಟಾಗ ನಾನು ''ಹುಚ್ಚು ಹೆಂಗಸು, ತಾನೂ ಅವಳೂ ಜೊತೆಯಾಗಿರುವತನಕ ಹೇಗೋ ಆಯಿತು. ತಾನು ಕಣ್ಣುಮುಚ್ಚಿಕೊಂಡರೆ ಹುಡುಗಿಯ ಗತಿಯೇನು ಎಂದು ಈಕೆ ಯೋಚನೆಮಾಡುವುದಿಲ್ಲವಲ್ಲ'' ಎಂದು ಯೋಚಿಸುತ್ತ ಈ ವಿಷಮ ಸಮಸ್ಯೆ ಬಗೆಹರಿಯದೆ ಹಾಗೆಯೇ ಸುಮ್ಮನೆ ಕುಳಿತಿದ್ದೆನು.

ಸ್ವಲ್ಪಹೊತ್ತು ಈ ವಿಷಯವನ್ನೇ ಕುರಿತು ಯೋಚಿಸುತ್ತಿದ್ದು ದೀಪವನ್ನಾರಿಸಿ ಹೋಗಿ ಮಲಗಿಕೊಂಡೆನು. ರಾತ್ರಿ ಬಹಳ ಹೊತ್ತಾಗಿತ್ತು. ಆದರೂ ಒಡನೆ ನಿದ್ರೆಬರಲಿಲ್ಲ. ಮೆಲ್ಲಗೆ ಅರ್ಧನಿದ್ರೆ ಹತ್ತಿತು. ಆ ಅರ್ಧನಿದ್ರೆಯಲ್ಲಿ ಪುನಃ ಆಕೆಯ ಸಂಗಡ ಮಾತನಾಡುತ್ತಿದ್ದ ಹಾಗೆ ಸ್ವಪ್ನ. ಮಾತನಾಡುತ್ತಾ ಇದ್ದಾಗ ಅವರು ಅಪ್ಪಾ ಅಪ್ಪಾ ಎಂದು ಕೂಗಿದ ಹಾಗೆ ತೋರಿತು. ಸ್ವಲ್ಪಹೊತ್ತು ಇದು ಸ್ವಪ್ನದಂತೆಯೇ ತೋರಿ ಆಮೇಲೆ ಯಾರೋ ಬಂದು ಬಾಗಿಲನ್ನು ತಟ್ಟುತ್ತಿರುವರೆಂದೂ ಅಪ್ಪಾ ಅಪ್ಪಾ ಎಂದು ಕೂಗುತ್ತಿರುವರೆಂದೂ ತಿಳಿಯಿತು. ಧ್ವನಿಯು ಆಕೆಯ ಧ್ವನಿಯ ಹಾಗಿರಲು ಈಗತಾನೆ ಮನೆಗೆ ಹೋದವರು ಯಾಕೆ ಹಿಂದಕ್ಕೆ ಬಂದರೋ ಎಂದು ತೋರದೆ ಎದ್ದು ಬಂದು ಬಾಗಿಲನ್ನು ತೆಗೆದನು. ಆಕೆಯ ಧ್ವನಿ ನಡುಕದಿಂದ ವಿಕಾರವಾಗಿತ್ತು. ಬಾಗಿಲನ್ನು ತೆರೆದು 'ಏನಮ್ಮ' ಎಂದೆನು. ಇವರು ಬಾಗಿಲನ್ನು ತಟ್ಟಿದ ಶಬ್ದವನ್ನು ಕೇಳಿಯೇ ಇರ ಬೇಕು ಪಕ್ಕದ ಮನೆಯ ಶಾಸ್ತ್ರಿಗಳೂ ಬಾಗಿಲನ್ನು ತೆರೆದು ಯಾರು ಎಂದು ಕೂಗಿದರು.

ಆಕೆ ನನ್ನನ್ನು ಕುರಿತು "ಅಪ್ಪಾ, ನನಗೆ ಕೈಕಾಲು ನಡುಗುತ್ತಿದೆ, ಹುಡುಗಿ ಮನೆಯಲಿಲ್ಲ" ಎಂದರು.

ನನಗೆ ಮೈಜುಮ್ಮೆಂದಿತು. "ಮನೆಯಲ್ಲಿಲ್ಲವೆ? ಮಲಗಿದ್ದ ಳೆಂದಿರಿ" ಎಂದೆನು.

"ನಾನು ನಿಮ್ಮೊಂದಿಗೆ ಮಾತನಾಡುವುದಕ್ಕೆಂದು ಬಂದಾಗ ಹಾಸಿಗೆಯಲ್ಲಿದ್ದಳು. ಇಲ್ಲಿ ಮಾತು ಮುಗಿದಮೇಲೆ ಮನೆಗೆ ಹೋಗಿ ಮಲಗಿಕೊಂಡೆ, ಪಕ್ಕದ ಹಾಸಿಗೆಯಲ್ಲಿ ಅವಳು ಇದ್ದಾಳೆಯೆಂದೇ ತಿಳಿದು ಕೊಂಡಿದ್ದೆ. ಸ್ವಲ್ಪಹೊತ್ತು ನಿದ್ದೆಬರಲಿಲ್ಲ. ಒಂದುಗಳಿಗೆ ಬಿಟ್ಟು ಯಾಕೋ ಉಸಿರು ಬಿಡುವ ಶಬ್ದ ಕೇಳಲಿಲ್ಲವಲ್ಲಾ ಎಂದು ತೋರಿತು. ಕೈಹಾಕಿ ನೋಡಿದೆ, ಬರಿಯ ಹೊದಿಕೆ ಇತ್ತು. ಎದ್ದು ದೀಪವನ್ನು ದೊಡ್ಡದುಮಾಡಿತಂದು ಹಾಸಿಗೆಯೆಲ್ಲ ಹುಡುಕಿದೆ, ಹುಡುಗಿ ಇಲ್ಲ. ಕೂಗಿದೆ, ಮಾತಿಲ್ಲ. ಹಿತ್ತಲಿಗೆ ಏತಕ್ಕಾದರೂ ಹೋದಳೋ ಎಂದು ದೀಪ ವನ್ನು ತೆಗೆದುಕೊಂಡು ಹೋಗಿ ನೋಡಿದೆ, ಅಲ್ಲಿಯೂ ಇಲ್ಲ. ನನಗೆ ಉಸಿರಾಡದು. ಅಯ್ಯೋ ನನ್ನಮ್ಮ ಏನಾದಳೋ ಕಾಣೆನಲ್ಲಾ" ಎಂದು ಆಕೆ ಅಳುತ್ತಾ ಕೆಳಗೆ ಕುಳಿತರು.

ಮಾತು ನಡುಗುತ್ತಾ ಇವರು ಇಷ್ಟನ್ನು ಹೇಳುವ ವೇಳೆಗೆ ಶಾಸ್ತ್ರಿ ಗಳು ನಾವಿದ್ದೆಡೆಗೆ ಬಂದು ನಮ್ಮ ಜೊತೆಗೆ ನಿಂತರು. ಇವರ ಮಾತನ್ನು ಕೇಳಿ "ಛೆ, ಛೆ ಏತರ ಮಾತಮ್ಮಾ ಇದು, ಹೋಗಿ ಚೆನ್ನಾಗಿ ನೋಡಿ" ಎಂದರು.

"ಅಪ್ಪಾ ನಾನು ನೋಡಿ ಆಯಿತು. ನೀವೇ ನೋಡಿ."

ಶಾಸ್ತ್ರಿಗಳು ಹಜಾರದಲ್ಲಿದ್ದ ಲಾಂದ್ರುವೊಂದನ್ನು ತೆಗೆದುಕೊಂಡು ಅಂಗಳದ ಬಾವಿಯ ಬಳಿಗೆ ನಡೆದರು. ಅವರ ಮನಸ್ಸಿನ ಭಯವನ್ನು ತಿಳಿದು ನಾನೂ ಅವರ ಜೊತೆಗೆ ಹೊರಟೆನು. ಆಕೆ ಅಳುತ್ತಾ ನಡುಗುತ್ತಾ ಅಯ್ಯೋ ಎಂದು ಗೋಳಾಡುತ್ತಾ ನಮ್ಮ ಹಿಂದೆ ಬಂದರು.

ಶಾಸ್ತ್ರಿಗಳು ಬಾವಿಯೊಳಗೆ ದೀಪವನ್ನು ಹಿಡಿದರು. ಬೆಳಕು ಅಲ್ಲಿಯ ವರೆಗೆ ಹೋಗದು. ನಾನು ಹೋಗಿ ಒಂದು ಹಗ್ಗವನ್ನು ತಂದೆನು.

ಲಾಂದ್ರುವನ್ನು ಅದಕ್ಕೆ ಕಟ್ಟಿ ಬಾವಿಯೊಳಗೆ ನೀರಿನ ಮಟ್ಟದವರೆಗೆ ಬಿಟ್ಟು ನೋಡಿದೆವು. ನೀರು ನಿದ್ರಿಸುತ್ತಿತ್ತು. ಅಲ್ಲಿ ಏನೂ ಇಲ್ಲ.

ನಾನು ಸ್ವಲ್ಪ ಸಮಾಧಾನವಾಗಿ ನಿಟ್ಟುಸಿರನ್ನು ಬಿಟ್ಟೆನು. ಶಾಸ್ತ್ರಿಗಳು ನನ್ನ ಕಿವಿಯಲ್ಲಿ "ಎಲ್ಲಾ ಬಾವಿಯಲ್ಲೂ ಹೀಗೆಯೇ ಆದರೆ ನಿಟ್ಟುಸಿರುಬಿಡಬಹುದು. ಜವಾನರಿದ್ದರೆ ಕರೆಯಿರಿ, ಹೋಗಿ ನೋಡೋಣ" ಎಂದರು.

ನಡುಗುತ್ತ ನೊನಗುತ್ತ ಅಳುತ್ತ ಇದ್ದ ಆಕೆ "ಅಪ್ಪಾ, ನೀವು ಕಿವಿಯಲ್ಲಿ ಮಾತನಾಡಿಕೊಳ್ಳಬೇಡಿ, ನನಗೂ ಹೇಳಿ. ಎಲ್ಲಿ ಬೇಕಾದರೂ ಹೋಗೋಣ, ಹುಡುಕೋಣ" ಎಂದರು.

ಶಾಸ್ತ್ರಿಗಳು ಆಕೆಯ ಮನೆಯ ಮುಂದೆ ಹೋಗಿ ಲಕ್ಷ್ಮಮ್ಮ ಎಂದು ನಾಲ್ಕೈದು ಸಲ ಕೂಗಿದರು.

ಉತ್ತರವಿಲ್ಲ.

ಇವರ ಕೂಗಿನಿಂದ ಎಚ್ಚತ್ತು ನೆರೆಹೊರೆಯವರು ಕೆಲವರು ಬಂದರು. ನಮ್ಮ ಆಳು ನೆರೆಯವರ ಮನೆಯ ಒಬ್ಬ ಆಳು ಇಬ್ಬರನ್ನೂ ಕರೆದುಕೊಂಡು ಹತ್ತುಜನ ಕೆಲವು ಹಗ್ಗಗಳನ್ನೂ ಕೆಲವು ಗಳಗಳನ್ನೂ ತೆಗೆದುಕೊಂಡು ಕೆಲವರು ತೋಪಿನಕಡೆ ಬಾವಿಗೂ ಕೆಲವರು ದೇವಾಲಯದ ಕಡೆ ಬಾವಿಗೂ ಹೊರಟೆವು.

ನನಗೆ ಇಷ್ಟುಹೊತ್ತಿಗೆ ಹುಡುಗಿ ಏನಾಗಿದ್ದಳೆಂಬ ವಿಷಯದಲ್ಲಿ ಸ್ವಲ್ಪವಾದರೂ ಸಂದೇಹವಿರಲಿಲ್ಲ. ನಾನೂ ಆಕೆಯೂ ಮಾತನಾಡುತ್ತಿದ್ದಾಗ ನಾನು ಏನನ್ನೋ ಕಂಡೆನೆಂದುಕೊಂಡದ್ದು ನಿಜವಾಗಿಯೂ ಆ ಹುಡುಗಿಯ ಮುಖವೇ. ಅವರು ನನ್ನ ಸಂಗಡ ಮಾತನಾಡುವುದಕ್ಕೆ ಬಂದದ್ದನ್ನು ನೋಡಿ ತಾನೂ ಎದ್ದುಬಂದಳೋ, ಇಲ್ಲ ಆಮೇಲೆ ಎಚ್ಚತ್ತು ತಾಯಿ ಇಲ್ಲದ್ದನ್ನೂ ನಮ್ಮ ಮನೆಯಲ್ಲಿ ದೀಪವಿರುವುದನ್ನೂ ನೋಡಿ ತಾಯಿ ಅಲ್ಲಿರಬಹುದೆಂದು ಊಹಿಸಿ ಬಂದಳೋ, ಇಲ್ಲ ಪ್ರೇಮಕ್ಕೆ ಸಹಜವಾದ ಪರೋಕ್ಷದೃಷ್ಟಿಯಿಂದ ಕೆಟ್ಟುದು ಆಗಿರುವುದನ್ನೂ ಅದನ್ನು ತಾಯಿ ಮರೆಮಾಜುತ್ತಿರುವುದನ್ನು ಅನುಮಾನಿಸಿ ಅವರಿಗೆ ನಾನು

ಹೇಳುವ ಮಾತನ್ನು ನಿಜವಾಗಿ ತಿಳಿಯುವುದಕ್ಕೆಂದು ಮೆಲ್ಲಗೆ ಬಂದು ಹೊಂಚುಕೇಳಿದಳೋ, ಅಂತೂ ಅವಳು ಬಂದು ಅಲ್ಲಿ ನಿಂತು ನಾವು ಆಡಿ ಕೊಂಡ ಮಾತನ್ನು ಕೇಳಿರಬೇಕು. ನಾವು ಅವಳಿಗೆ ಏನು ಸಬಬನ್ನು ಹೇಳು ವುದೆಂದು ಯೋಚನೆಮಾಡುವುದಕ್ಕೆ ಆರಂಭಿಸಿದಾಗ ಯಾತಕ್ಕೋ ಇಣಿಕಿ ನೋಡಿರಬೇಕು. ಆಗಲೇ ನಾನು ಅವಳನ್ನು ನೋಡಿರಬೇಕು. ನಾನು ಹೊರಗೆ ಬಂದು ನೋಡಿದಾಗ ಹುಡುಕಿದ್ದರೆ ಸಿಕ್ಕಿರಬಹುದಾಗಿತ್ತು. ಮರದ ನೆರಳಲ್ಲಿ ಕಾಣಲಿಲ್ಲವೋ ಮರದ ಹಿಂದೆ ನಿಂತಳೋ ಯಾರೂ ಇಲ್ಲ ವೆಂದು ನಾನು ಒಳಗೆ ಬಂದುಬಿಟ್ಟೆನಲ್ಲ. ನಾವು ತೋಪಿನಕಡೆ ಹೊರ ಟಾಗ ನನಗೆ ಹೊಟ್ಟೆಯಲ್ಲಿ ಏನೋ ಒಂದು ಸಂಕಟ ಹತ್ತಿತು. ಹುಡುಕಿ ನೋಡಿದ್ದರೆ ಚೆನ್ನಾಗಿತ್ತಲ್ಲ ಎಂದೂ, ಹುಡುಕದೆ ಇದ್ದರೂ ಹಿಂದಕ್ಕೆ ಬಂದವನು ಆಕೆ ಕೇಳಿದಾಗ ಹುಡುಗಿಯ ಮುಖವನ್ನು ಕಂಡೆನೆಂದಿದ್ದರೆ ಅವರು ಒಡನೆ ಹೋಗಿ ಮನೆಯಲ್ಲಿ ನೋಡಬಹುದಾಗಿತ್ತಲ್ಲ ಎಂದೂ, ನನಗೆ ಆ ಹುಡುಗಿಯನ್ನು ನಾನೇ ಬಾವಿಯಲ್ಲಿ ತಳ್ಳಿದಂತೆ ದುಃಖ ಉಂಟಾಯಿತು. ನಿನ್ನೆ ರಾತ್ರಿ ನಡೆದದ್ದಿದು, ಎಂದೋ ನಡೆದಂತಿದೆ. ನಮ್ಮ ಮನೆಯಿಂದ ದೇವಾಲಯದ ಬಾವಿಯಬಳಿ ಹೋದದ್ದು ನನಗೆ ನೆನಪೇ ಇಲ್ಲ. ಹತ್ತುಸಲ ಹೋಗಿ ಬಂದಿರುವ ಆ ದಾರಿಯ ಬಳಕೆಯಾದ ಅಡಿಅಡಿಯ ಜಾಗವು ಯಾವುದೂ ನನಗೆ ಆಗ ತೋರಲಿಲ್ಲ. ಕೆಲವರು ತೋಪಿನ ಬಳಿಗೆ ಹೋಗಲು ನಾವು ದೇವಾಲಯದ ಬಾವಿಯ ಬಳಿ ಹೋದೆವು.

ಅಲ್ಲಿಯೂ ನೀರು ಕದಲದೆ ನಿದ್ದೆಹೋಗುವಂತಿತ್ತು. ಸ್ವಲ್ಪವಾದ ಅಲೆ ನಿದಾನವಾಗಿ ತಿಳಿಯದಂತೆ ಚಲಿಸುತ್ತಿತ್ತು. ಚಂದ್ರನು ಶುಭ್ರವಾದ ಆಕಾಶದಲ್ಲಿ ಮೂರುಮಾರೆತ್ತರದಲ್ಲಿ ನಿಂತಂತೆ ಕಾಣುತ್ತಿದ್ದನು. ಇಬ್ಬರು ನೀರಿನಲ್ಲಿ ಗಳವನ್ನು ಹಾಕಿ ಆಡಿಸಲು ಆರಂಭ ಮಾಡಿದರು. ಜನರು ಬಂದು ಓಡಿಯಾಡಿದ್ದರಿಂದ ಅಲ್ಲಿ ಒಂದು ಮರದ ಮೇಲಿಂದ ಒಂದು ಗೂಗೆ ಇನ್ನೊಂದು ಕಡೆಗೆ ಹಾರಿಹೋಯಿತು. ಚಿಟ್ಟೆಗಳು ಚಿರಚಿರ ಶಬ್ದ ಮಾಡುತ್ತಿದ್ದವು.

ಗಳುಗಳನ್ನು ಹಾಕಿ ಆಡಿಸಲು ನೀರು ಅಲ್ಲಕಲ್ಲೋಲವಾಗಿ ಒಂದು ಬಿಂಬವಾಗಿದ್ದ ಚಂದ್ರನು ನೂರುಪಾಲಾದನು. ಸ್ವಲ್ಪಹೊತ್ತು ನೋಡಿ ಆಳು "ಇನ್ನು ಇಲ್ಲಿ ನೋಡಬೇಕಾದದ್ದಿಲ್ಲ, ಸ್ವಾಮಿ" ಎಂದನು.

ಶಾಸ್ತ್ರಿಗಳು "ತಾವು ಆ ಬಾವಿಯ ಹತ್ತಿರ ಹೋಗಿ ನೋಡೋಣವಾಗಲಿ! ನಾನು ಇಲ್ಲಿ ಇನ್ನೂ ಸ್ವಲ್ಪಹೊತ್ತು ನೋಡಿಬರುತ್ತೇನೆ" ಎಂದರು.

ನಾನು ಆ ಬಾವಿಯ ಕಡೆ ಹೊರಟೆನು. ನನ್ನ ಜೊತೆಗೆ ಆಕೆಯೂ ಬಂದರು. "ಅಪ್ಪಾ ಈ ತೋಟಗಳ ಬಾವಿಗಳಲ್ಲಿ ಹೋಗಿ ನೋಡಬಾರದೆ" ಎಂದರು.

ನಾನು ಉತ್ತರ ಹೇಳಲಿಲ್ಲ. ಅವರೂ ಬರಲಿ ಎಂದು ಮೆಲ್ಲಗೆ ನಡೆಯುತ್ತಾ ಇನ್ನೊಂದು ಬಾವಿಯ ಬಳಿಗೆ ಬಂದು ಸೇರಿದೆನು.

ಇಲ್ಲಿಯೂ ಏನೂ ಆಗಿರಲಿಲ್ಲ. "ಇಲ್ಲಿ ಒಂದು ಕಲ್ಲು ಸಂದಿ ಇದೆ. ಅಲ್ಲಿ ಗಳ ಸರಿಯಾಗಿ ಹೋಗುವುದಿಲ್ಲ. ಬೆಳಗಾದರೆ ನಾನು ಮುಳುಗಿ ನೋಡುತ್ತೇನೆ ಸ್ವಾಮಿ!" ಎಂದು ಆಳು ಹೇಳಿದನು.

ಆಕೆ "ಅಯ್ಯೋ, ಬೆಳಗಿನತನಕ ಆದರೆ ಜೀವ ಇರುವುದು ಉಂಟೆ. ಈಗಲೇ ನೋಡಿ ನಮ್ಮಪ್ಪ" ಎಂದು ಗೋಳಾಡಿದರು.

ಆಳು ನನ್ನ ಮುಖವನ್ನು ನೋಡಿದನು. ಹುಡುಗಿ ಆಗ ಬಾವಿಯಲ್ಲಿ ಬಿದ್ದಳಾದರೆ ಇನ್ನೂ ಜೀವ ಇರುವುದುಂಟೆ? ನಾನು "ಇನ್ನೊಂದು ಸಲ ಗಳ ಹಾಕಿ ನೋಡು" ಎಂದೆನು.

ಪುನಃ ಹುಡುಕುವುದಕ್ಕಾರಂಭಿಸಿದರು.

ಯಾರೋ "ತೋಟಗಳಲ್ಲಿ ಹೋಗಿ ನೋಡೋಣವೆ" ಎಂದರು. ಇನ್ನೊಬ್ಬರು ಮೆಲ್ಲಗೆ "ತೋಟದತನಕ ಹುಡುಕಬೇಕಾದದ್ದಿಲ್ಲ" ಎಂದರು.

"ತೋಟದ ಬಾವಿಗೇನಾದರೂ ಹೋದಳೊ" "ಅಲ್ಲಿ ಬಿದ್ದಿರಲಾರಳು" ಎಂದು ಅವಳು ಎಂದು ಹೆಸರನ್ನೆತ್ತುವುದಕ್ಕೆ ಯಾರಿಗೂ ಇಷ್ಟವಿಲ್ಲ.

ಸ್ವಲ್ಪಹೊತ್ತಿಗೆ ಇನ್ನೊಬ್ಬರು "ಈ ಹೂವಿನ ತೋಟದ ಕುಂಟೆಯಲ್ಲಿ ಬೇಕಾದರೆ ನೋಡಬಹುದು" ಎಂದರು.

ಮತ್ತೊಬ್ಬರು "ಅಲ್ಲಿ ಇರುವ ನೀರೇನು ಎರಡಾಳು ನೀರಿಲ್ಲ" ಎಂದರು.

ಇಷ್ಟುಹೊತ್ತಿಗೆ ಮೂರುವರೆ ಜಾಮವಾಗಿತ್ತು. ಚಂದ್ರನು ಒಂದು ಮಾರಿನಲ್ಲಿ ನಿಂತಿದ್ದನು. ದೂರದಲ್ಲಿ ಬರುತ್ತಿದ್ದ ಉದಯದ ಬೆಳಕಿನಿಂದ ಆಗಲೇ ಮಲಿನನಾಗಿದ್ದನು. ಚಿಟ್ಟೆಗಳು ಚಿರಚಿರ ಶಬ್ದವನ್ನು ನಿಲ್ಲಿಸಿಬಿಟ್ಟಿದ್ದವು.

ನನಗೆ ಈ ಎರಡು ಬಾವಿಯಲ್ಲೂ ಏನೂ ಇಲ್ಲದ್ದರಿಂದ ಹೂವಿನ ತೋಟದ ಬಾವಿಯಲ್ಲಿ ಹೋಗಿ ನೋಡೋಣವೆಂದು ತೋರಿತು. ಅದು ದೇವಾಲಯದ ಹತ್ತಿರ, ಶಾಸ್ತ್ರಿಗಳಿದ್ದ ಬಾವಿಯ ಕಡೆಗೆ ಹೋಗಬೇಕು. ಆಕೆಯನ್ನು ಕರೆದುಕೊಂಡು ಅಲ್ಲಿಗೆ ಹೊರಟೆನು. ಹೋಗುತ್ತಾ ಶಾಸ್ತ್ರಿಗಳು ಎದುರಿಗೆ ಬಂದರು. "ಏನು" ಎಂದರು.

"ಏನೂ ಇಲ್ಲ, ಹೂವಿನ ತೋಟದ ಬಾವಿಯಲ್ಲಿ ನೋಡೋಣವೆಂದು ಬಂದೆ" ಎಂದೆನು.

"ಅದು ಮೊದಲು ತೋಚಲಿಲ್ಲವಲ್ಲಾ. ಅಲ್ಲಿಗೂ ಆಗಲೇ ಇಬ್ಬರು ಹೋಗಿದ್ದರೆ ಚೆನ್ನಾಗಿತ್ತು" ಎಂದು ಅವರು ಹೇಳಿದರು.

ಇವರ ಮಾತನ್ನು ಕೇಳಿ ನನಗೆ ಈ ಕೆಲಸದಲ್ಲಿ ಉದ್ದಕ್ಕೂ ನಮ್ಮನ್ನು ಮೀರಿದ ಯಾವುದೋ ಶಕ್ತಿಯು ನಮ್ಮನ್ನೆಲ್ಲ ಹೆಜ್ಜೆ ಹೆಜ್ಜೆಗೂ ತಪ್ಪುದಾರಿಗೆ ಸೆಳೆದಿತ್ತೆಂದು ತೋರಿಬಂದಿತು. ಜಾಗ್ರತೆಯಾಗಿ ನಡೆದು ಬಾವಿಯ ಬಳಿಗೆ ಬಂದೆವು.

ಪಾರಿಜಾತದ ಗಿಡದಿಂದ ಸುಖವಾದ ವಾಸನೆಯು ತಂಪಾಗಿ ಹಾಯ್ದು ಬಂತು. ಹೂಗಳು ಕೆಲವು ಕೆಳಗೆ ಉದುರಿಬಿದ್ದಿದ್ದುವು. ಮಲ್ಲಿಗೆಯ ಪೊದೆಯಲ್ಲಿ ತುಂಬ ಎಲೆ; ಹೂವಿಲ್ಲ. ಸೇವಂತಿಗೆಯ ಪಾತಿಯಲ್ಲಿ ಅಲ್ಲಲ್ಲಿ ಚೆನ್ನಾಗಿ ಅರಳಿದ ಒಂದೆರಡು ದೊಡ್ಡ ಹೂ. ಕಟ್ಟೆಗಳಲ್ಲಿ ಗುಂಪು ಗುಂಪಾಗಿ ತುಳಸಿ. ಒಂದು ಮೂಲೆಯಲ್ಲಿ ಬಾವಿ. ನಾವಿಬ್ಬರೂ ಹೋಗಿ ಬಾವಿಯ ತಡಿಯಲ್ಲಿ ನಿಂತೆವು. ಆಕೆಯೂ ಬಂದು ಪಕ್ಕದಲ್ಲಿ ನಿಂತಳು.

ಅದು ನನಗೆ ತಿಳಿಯಲಿಲ್ಲ. ಆಕೆಗೆ ತಿಳಿಯಿತು "ಅಯ್ಯೋ ನನ್ನಮ್ಮ" ಎಂದು ಆಕೆ ನೀರಿನೊಳಕ್ಕೆ ನುಗ್ಗಿದರು. ಶಾಸ್ತ್ರಿಗಳು ಅವರ ಕೈಯನ್ನು ಹಿಡಿದು ಬಲವಾಗಿ ಹಿಂದಕ್ಕೆಳೆದುಕೊಂಡು "ಒಬ್ಬರು ಸಾಕಮ್ಮ, ಇರಿ ಹಾಗೆ" ಎಂದರು.

ನಾನು ನೀರಿನಕಡೆ ಚೆನ್ನಾಗಿ ನೋಡಿದೆನು. ಮುಖವು ಮೂರು ಪಾಲು ಮೇಲುಗಡೆಗೆ ಕಾಣುತ್ತಿತ್ತು. ಬೆಳ್ಳಗಿದ್ದ ಹಣೆ, ಒದ್ದೆಯಾದ ಕೂದಲು, ಉಬ್ಬಿ ಆ ದೇಹವನ್ನು ತೇಲಿಸುತ್ತಿದ್ದ ಸೀರೆ ಇವು ಕಂಡವು. ಆ ಹುಡುಗಿ ಅಲ್ಲಿ ಪ್ರಾಣವನ್ನು ನೀಗಿದ್ದಳು.

ಆಕೆ "ಅಯ್ಯೋ ನನ್ನನ್ನು ಬಿಟ್ಟುಹೋದೆಯಲ್ಲೇ" ಎಂದು ಕಠೋರವಾಗಿ ಕೂಗಿ ಕೆಳಗೆ ಬಿದ್ದರು.

ತೋಪಿನ ಹಕ್ಕಿಗಳು ಕೆಲವು ಈ ಕೂಗಿನಿಂದ ಎಚ್ಚತ್ತು ತಾವೂ ಸ್ವಲ್ಪ ಕೂಗಿಕೊಂಡವು. ಹೆಚ್ಚಾಗಿ ಹನಿಬೀಳುವುದಕ್ಕೆ ಆರಂಭವಾಯಿತು. ಶಾಸ್ತ್ರಿಗಳು "ಈಕೆಯನ್ನು ನೋಡಿಕೊಳ್ಳಿ" ಎಂದು ಹೇಳಿ ನೀರೊಳಕ್ಕಿಳಿದು ಆ ದೇಹವನ್ನು ತಂದು ಹೊರಗೆಹಾಕಿದರು.

ಆಕೆಗೆ ಇದೊಂದರವೇಲೂ ಜ್ಞಾನವಿರಲಿಲ್ಲ.

ಇಷ್ಟುಹೊತ್ತಿಗೆ ಕೂಗನ್ನು ಕೇಳಿ ಎರಡು ಬಾವಿಗಳಿಂದಲೂ ಹುಡುಕುತ್ತಿದ್ದವರೆಲ್ಲ ಓಡಿಬಂದರು.

ಏನೇನೋ ಮಾಡಿದೆವು, ಹುಡುಗಿಗೆ ಜೀವ ಬರಲಿಲ್ಲ. ನಾವು ಅವಳನ್ನು ನೋಡುವುದಕ್ಕೆ ಮೊದಲೇ ಎಲ್ಲವೂ ಆಗಿಹೋಗಿತ್ತು.

ತೀರಾ ಆಸೆಯನ್ನೆಲ್ಲ ಬಿಟ್ಟು ಮುಂದಣ ಕೆಲಸವನ್ನು ಯೋಚಿಸುವ ವೇಳೆಗೆ ಬೆಳಗಾಯಿತು. ಚಂದ್ರನು ಮರೆಯಾದನು. ಹಿಮವು ಮತ್ತಷ್ಟು ಹೆಚ್ಚಿತು. ನಾನು ಒಬ್ಬೊಬ್ಬರಿಗೆ ಒಂದೊಂದು ಕೆಲಸವನ್ನು ಹಚ್ಚಿ ಮಿಕ್ಕ ಏರ್ಪಾಡುಮಾಡುವುದಕ್ಕೆ ಮನೆಯಕಡೆ ಹೊರಟೆನು.

ದೂರದ ಸಮುದ್ರದ ತೆರೆಗಳ ಶಬ್ದದಂತೆ ಎಚ್ಚತ್ತ ಊರಿನ ಜನದ ಎಂದಿನ ಕೆಲಸದ ಶಬ್ದವು ಕೇಳುತ್ತಬಂತು. ದಿನದಂತೆ ಬಾವಿಗೆ ಹೋಗುವ ಕೆಲವರು ನನ್ನ ಎದುರಿಗೆ ಬಂದರು.

ಬಲವಾಗಿ ಬೀಳುತ್ತಿದ್ದ ಹಿಮವನ್ನು ಚೆದರಿಸುತ್ತ ಈ ಕಡೆ ಮುಳುಗಿದ ಚಂದ್ರನೇ ಈ ಕಡೆ ಹೊಸ ತೇಜಸ್ಸಿನೊಡನೆ ಎದ್ದನೆಂಬಂತೆ ಸೂರ್ಯನು ಉದಯಿಸುತ್ತಿದ್ದನು. ಕಣ್ಣೀರಹನಿಯಂತೆ ಸಣ್ಣ ಮುತ್ತಿನಂತೆ ಹುಲ್ಲಿನ ಕೊನೆಯಲ್ಲಿ ಹಿಮಜಲವು ಒಟ್ಟುಗೂಡಿ ನಿಂತಿತ್ತು. ಅಮಲವಾಗಿ ಕೋಮಲವಾಗಿ ಅಚ್ಚವಾಗಿ ನಿಂತು, ಅಬಲವಾದರೂ ಹೃದಯವನ್ನು ಸ್ಥಿರವಾಗಿ ಒಟ್ಟುಗೂಡಿಸಿಕೊಂಡು, ಬೆಳಕನ್ನು ಕಂಡೊಡನೆ ತನ್ನನ್ನು ನೀಗಿಕೊಳ್ಳಲು ಕಾದಿದ್ದ ಆ ಒಂದೊಂದು ಹನಿಯೂ ನನ್ನ ಕಣ್ಣಿಗೆ ಆ ಬಾಲ ವಿತಂತುವಿನ ಆತ್ಮದ ಪ್ರತಿಬಿಂಬದಂತೆ ಕಂಡಿತು.

* * * *

ನಮ್ಮ ಮನೆಯವರು ಇಂದು ಬಂದರು. ನನ್ನ ಲಕ್ಷ್ಮಿಯು ಆಕೆಯನ್ನು ನಮ್ಮ ಮನೆಗೆ ಕರೆದುಕೊಂಡು ಬರಬೇಕೆಂದಳು. ಆಕೆ ನಿನ್ನೆ ಸಾಯಂಕಾಲಕ್ಕೆ ಈಗ್ಯೆ ಇಪ್ಪತ್ತುವರ್ಷದಷ್ಟು ಮುದುಕಿಯಾಗಿ ಹೋಗಿದ್ದಾರೆ. ನನ್ನ ಲಕ್ಷ್ಮಿಯನ್ನು "ಅಮ್ಮ ನೀನೇ ನನಗೆ ಗತಿ. ನಿನ್ನ ಗಂಡ, ಮಕ್ಕಳು, ನೀನು ಎಲ್ಲರೂ ಸುಖವಾಗಿರಿ, ತಾಯಿ. ನನಗಿನ್ಯಾರೂ ಇಲ್ಲವಮ್ಮ, ನೀನೇ ನನ್ನ ಲಕ್ಷ್ಮಿ" ಎಂದರು.

——— ———

ಮುಸುಮುತ್ತಿ

(ಪರಕಾಯ ಪ್ರವೇಶ)

ಇದು ಕೋರ್ಟ್ನೀಸಾಹೇಬನ ಡಯರಿಯ ಇನ್ನೊಂದು ಭಾಗ.

"ಶ್ರೀರಾಮನು ರಾವಣನನ್ನು ಕೊಂದು ವಿಭೀಷಣನಿಗೆ ಪಟ್ಟವನ್ನು ಕಟ್ಟುವುದಕ್ಕಾಗಿ ಲಂಕೆಯೊಳಗೆ ಪ್ರವೇಶಿಸುವಾಗ, ಊರ ಬಾಗಿಲಲ್ಲಿ ಒಂದು ನೀಲವನ್ನು ಕಂಡು ಅದನ್ನು ಮೋಹಿಸಿ, ಇಲ್ಲೇ ಇಷ್ಟು ಮನಸ್ಸುಸೋತರೆ ಇನ್ನು ಒಳಗಿರುವ ವಿಭವವನ್ನು ನೋಡಿ ಇನ್ನು ಯಾವ ಯಾವ ಆಸೆ ತಲೆದೋರುವುದೋ ಎಂದು ಶಂಕಿಸಿ ಹಿಂದಿರುಗಿ ಬಂದನಂತೆ. ಲಕ್ಷ್ಮಣನು ಊರನ್ನು ಹೊಕ್ಕು ವಿಭೀಷಣನಿಗೆ ಪಟ್ಟವನ್ನು ಕಟ್ಟಿದನಂತೆ. ಹೀಗೆಂದು ಹಿಂದೂಗಳಲ್ಲಿ ಒಂದು ಸುಂದರವಾದ ಕಥೆಯುಂಟು.

"ಈ ಸೀಮೆಯು ನಮಗೆ ಲಂಕೆಯ ರೀತಿಯಾಗಿದೆ. ನಾವು ರಾಮನಂತೆ ಇಲ್ಲ. 'ಎಲ್ಲವನ್ನೂ ತೊರೆದು ನನ್ನನ್ನು ಹಿಂಬಾಲಿಸಿ ಬಾ' ಎಂದು ಧನವು ಹೇಳಿತೋ ಎಂಬಂತೆ ಕೇಳಿದ ಪೂರ್ವದೇಶದ ಆಹ್ವಾನವು ಪಾಶ್ಚಾತ್ಯರಿಗೆ ಸೋಕಿ ನಮ್ಮ ಜನರು ಇಲ್ಲಿಗೆ ಬರುವುದಕ್ಕೆ ಪ್ರಾರಂಭಿಸಿದಾಗಿನಿಂದ ಈ ಸೀಮೆಯ ಧನವು ಕೊಂಚಕೊಂಚವಾಗಿ ನಮ್ಮ ಸೀಮೆಯನ್ನು ಸೇರುತ್ತಲಿದೆ. ನಾವು ಅಂದವಾದ ಯಾವುದನ್ನು ಕಂಡರೂ ಹೊತ್ತುಕೊಂಡು ಹೋಗಬೇಕೆನ್ನುತ್ತೇವೆ. ಷಾಹಜಹಾನನ ಸಿಂಹಾಸನವು ನಾದರ್ಷಹನೊಂದಿಗೆ ಪರ್ಷಿಯಾಕ್ಕೆ ಹೋಯಿತು. ನಾದರ್ಷಹನು ಹೋದವನು ಪುನಃ ಬರಲಿಲ್ಲ. ನಾವು ಇಲ್ಲಿಯೇ ನೆಲಸಿ ನಿಂತ ನೂರಾರು ನಾದರ್ಷಹರಂತೆ ಒಬ್ಬೊಬ್ಬರು ಒಂದೊಂದನ್ನು ಮೆಲ್ಲಗೆ ಒಂದೊಂದಾಗಿ ಸಾಗಿಸುತ್ತಿದೇವೆ. ರಾಜ್ಯದಲ್ಲಿ ಹಿಂದೆ ಇದ್ದ ಪ್ರಸಿದ್ಧವಾದ ಒಳ್ಳೆಯದಾದ ಶ್ರೇಷ್ಠವಾದ ವಸ್ತುಗಳು ಹೋಗುತ್ತಾ ಇವೆ. ಸೀಮೆಯು ಬರಿಯ ಸೀಮೆಯಾಗುತ್ತಾ ಇದೆ.

"ನಾನು ಈ ವಿಷಯವನ್ನು ಕುರಿತು ಯೋಚನೆಮಾಡುವಂತೆ ಈಚೆಗೆ ಒಂದು ಸಂಗತಿ ನಡೆಯಿತು. ಕೆಲವು ದಿನಗಳ ಹಿಂದೆ ನನ್ನ ತಂಗಿ ಎಮಿಲಿಯೂ ಅವಳ ಗಂಡನೂ ನನ್ನ ಮನೆಗೆ ಬಂದರು. ಜಾನ್ ಫರ್ರ್ಕ ವರನು ಈ ಸೀಮೆಯಲ್ಲಿ ಬಹಳ ಪ್ರೀತಿಯುಳ್ಳವನು ; ಪ್ರಾಯಶಃ ನಮ್ಮ ಜನರಲ್ಲಿ ನಾನು ಕಂಡಹಾಗೆ ಇನ್ನು ಯಾರಿಗೂ ಅಷ್ಟು ವಿಶ್ವಾಸವಿಲ್ಲ. ಅವನು ಇಲ್ಲಿಯ ಜನರನ್ನು ಬಲ್ಲನು ; ಅವರ ನಡೆನುಡಿಗಳನ್ನು ಬಲ್ಲನು. ಇಲ್ಲಿಯ ನಾಗರಿಕತೆಯಲ್ಲಿ ಉತ್ತಮವಾದ ಅಂಶಗಳು ಯಾವುವು ಎಂಬುದನ್ನು ಬಲ್ಲನು ; ಇಲ್ಲಿಯ ದೇವಾಲಯಗಳ ಶಿಲ್ಪದ ಕೌಶಲ್ಯವನ್ನು ಬಲ್ಲನು. ಈ ಸೀಮೆಯಲ್ಲಿ ಪೂರ್ವಕಾಲದಲ್ಲಿ ಅಮೋಘವಾದ ಒಂದು ನಾಗರಿಕತೆ ಇತ್ತೆಂದೂ ಈಗ ನಮ್ಮ ಕಣ್ಣಿಗೆ ಬೀಳುವ ದಿನ ದಿನದ ಜೀವನದಲ್ಲೂ ಆ ನಾಗರಿಕತೆಯ ಶ್ರೇಷ್ಠವಾದ ಭಾಗಗಳು ಕಾಣಬರುವುವೆಂದೂ ಸ್ಥಿರಪಡಿಸಿ ನಮ್ಮವರಿಗೆ ತಿಳಿಸುವುದಕ್ಕೆ ಅವನು ಮಾಡಿರುವ ಪ್ರಯತ್ನವು ಎಷ್ಟು ಮಹತ್ತಾದುದೆಂದು ಅವನ ಹೆಸರನ್ನು ಹೇಳಿದಮಾತ್ರಕ್ಕೆ ಎಲ್ಲರಿಗೂ ವ್ಯಕ್ತವಾಗುವುದು. ಹಾಗೆ ಮಾಡುವುದಕ್ಕಾಗಿ ಅವನು ಈ ಸೀಮೆಯನ್ನೆಲ್ಲಾ ಸುತ್ತಿದಾನೆ. ಎಲ್ಲೆಲ್ಲಿ ದೇವಾಲಯಗಳಿವೆ, ಎಲ್ಲೆಲ್ಲಿ ಮಠಗಳಿವೆ, ಎಲ್ಲೆಲ್ಲಿ ಪೂರ್ವದ ಅರಮನೆಗಳು ಮನೆತನದವರು ಇದ್ದಾರೆ, ಅಲ್ಲಿಗೆಲ್ಲಾ ಪ್ರಯಾಣ ಮಾಡಿ ಅಲ್ಲಿ ಇರುವ ಶಿಲ್ಪದ ಕೆಲಸವನ್ನೂ ಚಿತ್ರದ ಕೆಲಸಗಳನ್ನೂ ಪಟಗಳನ್ನೂ ನೋಡಿದಾನೆ. ಹಾಗೆ ನೋಡಿ ಅವುಗಳನ್ನು ವರ್ಣಿಸಿ ಇಲ್ಲಿಯ ವಿಷಯ ಎಲ್ಲರಿಗೂ ತಿಳಿಯುವಂತೆ ಎತ್ತಿ ಕೊಂಡಾಡಿದಾನೆ. ಈ ಸೀಮೆಯ ಜನರು ಇದಕ್ಕಾಗಿ ಅವನಿಗೆ ಬಹಳ ಕೃತಜ್ಞರಾಗಿರಬೇಕು. ಇದೆಲ್ಲದರಲ್ಲಿಯೂ ಎಮಿಲಿಯು ಅವನಿಗೆ ಸಹಾಯವಾಗಿ ನಿಂತು ಈ ಸೀಮೆ ಎಂದರೆ ನಿಜವಾದ ಒಂದು ವಿಶ್ವಾಸವನ್ನು ಪಡೆದಿದಾಳೆ.

"ಫರ್ರ್ಕವರನು ಅಲ್ಲಲ್ಲಿ ಸಾಧ್ಯವಾದ ಪಟಗಳು ಶಿಲ್ಪಗಳು ಮುಂತಾದುವನ್ನು ಬೇಡಿಯೋ ಕೊಂಡುಕೊಂಡೋ ಒಟ್ಟುಗೂಡಿಸಿದಾನೆ. ಎಲ್ಲವನ್ನೂ ಒಂದುಕಡೆ ಸೇರಿಸಿ ತನ್ನದೊಂದು ಮ್ಯೂಸಿಯಂ ಮಾಡಬೇಕೆಂದು ಅವನ ಅಭಿಪ್ರಾಯ. ಇಲ್ಲಿಗೆ ಬರುತ್ತಾ ಇವರು ಅಜಾಂತದ ಗುಹೆಗಳನ್ನು ನೋಡಿಕೊಂಡು ಬಂದರು. ಅವರ ಉತ್ಸಾಹವನ್ನು ಹೇಳುವಂತಿಲ್ಲ.

ಫರ್ಕ್ಕುವರಸು ಬಂದ ಮೊದಲು ಅದೇ ಮಾತನ್ನೇ ಆಡುತ್ತಿದಾನೆ. ಎವಿ೦ ಲಿಯೂ ಸುಮ್ಮನಿರುವುದನ್ನು ನೋಡಿ ನಾನು ನಿನಗೆ ಹೇಗೆ ತೋರಿತು ಎಂದೆ. ಅವಳು ಅದನ್ನು ನೋಡಿ ನನಗೆ ಬಹಳ ಆನಂದವಾಯಿತು, ಒಂದು ವಿಷಯಕ್ಕೆ ಮಾತ್ರ ವ್ಯಸನಪಟ್ಟೆ ಎಂದಳು. ಯಾವ ವಿಷಯ ?—ಎಂದೆ. 'ಅದರಲ್ಲಿಯ ಚಿತ್ರವೊಂದನ್ನು ನೋಡಿದಾಗ, ಬರೆದ ಮಹಾರಾಯರು ಬರೆದರು, ಕಾಗದಗಳ ಮೇಲೆಯೋ ಬಟ್ಟೆಗಳ ಮೇಲೆಯೋ ಬರೆಯಬಾರ ದಾಗಿತ್ತೇ ಎಂದುಕೊಂಡೆ; ಹಾಗೆ ಬರೆದಿದ್ದರೆ ನಾವು ಯಾವ ಬೆಲೆಯನ್ನಾ ದರೂ ಕೊಟ್ಟು ತೆಗೆದುಕೊಂಡು ಹೋಗಬಹುದಾಗಿತ್ತು. ಈಗ ಆ ಕಲ್ಲು ಬಂಡೆಗಳ ಮೇಲೆ ಬರೆದುಬಿಟ್ಟಿದಾರೆ, ನಾವು ಯಾರೂ ತೆಗೆದುಕೊಂಡು ಹೋಗುವ ಹಾಗಿಲ್ಲ' ಎಂದಳು. ಈ ಆಸೆಯು ತಪ್ಪು ಎಂದು ಆಗ ನನಗೆ ಅಷ್ಟು ತೋರಲಿಲ್ಲ. ಈ ಉತ್ಸಾಹವು ಸರಿಯಾದದ್ದೆಂಬುದರಲ್ಲಿ ಸಂದೇಹ ವಿಲ್ಲ. ಯಾರು ನೋಡಿದರೂ ಈ ಆಸೆ ಹುಟ್ಟುವಂತೆ ಮಾಡಬಲ್ಲ ಸೊಗಸು ಆ ಚಿತ್ರಗಳಲ್ಲಿದೆ.

"ಹಾಗೆಯೇ ಮಾತನಾಡುತ್ತಿರುವಲ್ಲಿ ನನ್ನ ಡಿವಿಜನಿನಲ್ಲಿರುವ ದೇವಾಲಯಗಳ ಮಾತೂ ಪ್ರಸಿದ್ಧವಾದ ಸ್ಥಳಗಳ ಮಾತೂ ಬಂತು. ಫರ್ಕ್ಕುವರಸು 'ನಿನ್ನ ಡಿವಿಜನಿನಲ್ಲಿ ಮುಸುಮತ್ತಿ ಎನ್ನುವ ಊರಿದೆಯಂತಲ್ಲ, ಅಲ್ಲಿ ಒಬ್ಬರ ಮನೆಯಲ್ಲಿ ಬಹಳ ಒಳ್ಳೆಯ ಚಿತ್ರಗಳಿವೆಯಂತೆ' ಎಂದನು. ವಿಚಾರಿಸುವಲ್ಲಿ ಹೆಸರು ಮೊದಲಾದದ್ದನ್ನೆಲ್ಲಾ ಹೇಳಿದನು. ಕೊನೆಗೆ 'ಅವನಲ್ಲಿರುವ ಒಂದೆರಡು ಚಿತ್ರಗಳನ್ನಾದರೂ ತೆಗೆದುಕೊಂಡು ಹೋಗ ಬೇಕು. ನೀನು ಸಹಾಯಮಾಡುವೆಯಾ' ಎಂದನು. ಈ ದೇಶದ ಔನ್ನತ್ಯವನ್ನು ಇತರರಿಗೆ ಪ್ರಕಾಶಪಡಿಸುವವನಿಗೆ ಯಾವ ಸಹಾಯವನ್ನಾ ದರೂ ಮಾಡಬಹುದೆಂದು ನಾನು ಆಗಲಿ ಎಂದೆನು. ನಿನ್ನೆ ಮುಸುಮತ್ತಿಗೆ ಹೋಗಿದ್ದೆವು.

"ಮುಸುಮತ್ತಿ ಒಂದು ಸಣ್ಣ ಊರು; ಬೇಚಿರಾಕಾಗದೆ ಊರು ಎಷ್ಟು ಹಾಳಾಗುವುದು ಸಾಧ್ಯವೋ ಅಷ್ಟೂ ಹಾಳಾಗಿದೆ. ಊರ ಹೊರಗೆ ಅಲ್ಲಿ ಅಲ್ಲಿ ಮನೆಗಳನ್ನ ಕಟ್ಟಿಕೊಂಡು ಇರುವವರನ್ನ ಬಿಟ್ಟರೆ ಊರಲ್ಲಿ ನಾಲ್ಕು ಐದು ಮನೆಗಳು ಇರಬಹುದು ಅಷ್ಟೇ. ಅವರೆಲ್ಲಾ ರೈತರು.

ನಾನು ಕೆಲವು ದಿನಗಳ ಹಿಂದೆ ಅಲ್ಲಿ ಹೋಗಿದ್ದಾಗ ಒಂದು ಮನೆಯ ಜಗುಲಿಯ ಮೇಲೆ ಒಬ್ಬ ಮುದುಕನು ಕುಳಿತಿದ್ದನು. ನಾನು ಊರು ಏಕೆ ಹೀಗಾಯಿತು ಎಂದೆನು. ಈ ಸೀಮೆಯ ಜನರಲ್ಲಿ ಹೇಗೋ ಕಾಣೆ ಬಹಳ ನಿಜವಾದ ತಿಳಿವು ಒಂದು ಪ್ರಚಾರವಾಗಿದೆ; ಅವರು ಆಡುವ ಸಾಮಾನ್ಯವಾದ ಮಾತಿನಲ್ಲಿ ತತ್ತ್ವವು ಅಡಗಿರುವುದು. ಅವರ ಬೇಸಾಯಗಾರರು ದೊರೆತನದ ನಯವನ್ನು ಬಲ್ಲರು. ಇವರಲ್ಲಿ ಸಾಮಾನ್ಯನ ಜೀವನದಲ್ಲೂ ಶಾಂತಭಾವವು ಪ್ರಬಲವಾಗಿರುವುದು. ಊರು ಏಕೆ ಹೀಗಾಯಿತೆಂದರೆ ಮುದುಕನು 'ಎಲ್ಲಾ ಊರೂ ಹೀಗಾಗುವುದೇ !' ಎಂದನು. ನಾನು 'ಏಕೆ, ಕೆಲವು ಊರು ಬೆಳೆಯುತ್ತಾ ಬರುತ್ತದಲ್ಲಾ' ಎಂದೆನು. ಮುದುಕನು 'ಬೆಳೆಯುವಾಗ ಬೆಳೆಯುತ್ತದೆ ಇಳಿಯುವಾಗ ಇಳಿಯುತ್ತದೆ' ಎಂದನು. 'ನಿಮ್ಮ ಊರು ಬೆಳೆದಿತ್ತೆ ?' ಎಂದು ನಾನು ಕೇಳಿದೆನು. ಮುದುಕನು 'ಪ್ರಾಯಬರದ ಹಾಗೆ ಮುದಿತನ ಬಂದೀತೆ ?' ಎಂದನು. ಆಮೇಲೆ ಹಾಗೆಯೇ ಕೇಳಿದ್ದರಲ್ಲಿ ಈ ಊರು ಪುರಾಣಗಳಲ್ಲಿ ಪ್ರಸಿದ್ಧವಾಗಿದ್ದ ಮಾಹಿಷ್ಮತೀನಗರವೆಂದೂ ಇಲ್ಲಿ ಕಾರ್ತವೀರ್ಯಾರ್ಜುನನು ದೊರೆಯಾಗಿದ್ದನೆಂದೂ ಈಚೆಗೆ ನೂರಾರು ಮನೆಗಳವರು ದೊರೆಗಳಾಗಿದ್ದು ಖಿಲರಾಗಿ ಕೊನೆಗೆ ಮುಸಲ್ಮಾನರ ದಂಡು ಒಂದು ಬಂದಾಗ ಊರಿನವರೆಲ್ಲ ಎದ್ದು ಯುದ್ಧಮಾಡಿದರೆಂದೂ ಅದರ ಈಚೆಗೆ ಊರು ಹಳ್ಳಿಯಾಗುತ್ತ ಬಂದು ಕೊನೆಗೆ ಈ ನಾಲ್ಕು ಮನೆ ಉಳಿದುವೆಂದೂ ಅವನು ಹೇಳಿದನು. ಮಾಹಿಷ್ಮತೀನಗರವೆಲ್ಲೋ ಈ ಊರೆಲ್ಲೋ ! ಅಂತು ಮುದುಕನಿಗೆ ಆ ವಿಷಯದಲ್ಲಿ ಏನೂ ಸಂದೇಹವಿರಲಿಲ್ಲ. ಅರ್ಜುನನು ತನ್ನ ಸಾವಿರ ಕೈಗಳಿಂದ ಸಾಮುಮಾಡುವುದಕ್ಕಾಗಿ ಕಲ್ಪಿಸಿದ್ದ ಗರಡಿ ಎಂದು ಒಂದು ಕಲ್ಲಿನಮಂಟಪವನ್ನು ತೋರಿಸಿದನು. ಅವನು ದಿನವೂ ಸ್ನಾನಕ್ಕೆ ಹೋಗುತ್ತಿದ್ದನೆಂದು ಒಂದು ಪುಷ್ಕರಣಿಯನ್ನು ತೋರಿಸಿದನು. ದಿನವೂ ಪೂಜೆ ಮಾಡುವುದಕ್ಕೆ ಹೋಗುತ್ತಿದ್ದ ದೇವಾಲಯವನ್ನು ತೋರಿಸಿದನು. ಅವನು ರಾವಣನನ್ನು ಹಿಡಿದುತಂದು ಕಟ್ಟಿಹಾಕಿದ್ದನೆಂದೂ ರಾವಣನನ್ನು ಜನರಿಗೆ ತೋರಿಸಿ ಹತ್ತು ತಲೆಯ ಹುಳು, ಅದರ ಕೈಲಿ ಆಟವಾಡಿಸುತ್ತೇನೆ ನೋಡಿ, ಎಂದು ಅವನನ್ನು ಕುಣಿ ಎಂದಾಗ ಅವನು ಕುಣಿಯದೇ

ಇರಲು ಹಿಡಿದು ಅವನಿಗೆ ಒಂದು ಏಟನ್ನು ಕೊಟ್ಟನೆಂದೂ, ಅದಕ್ಕೆ ರಾವಣನು ಹಾರಿ ನಿಲ್ಲಲು ರಂಗಮಂಟಪದ ಕಲ್ಲುಛಾವಣಿಗೆ ತಲೆಗಳು ತಗಲಿ ಅದರಲ್ಲಿ ಹತ್ತು ಗುಣಿಗಳು ಬಿದ್ದುವೆಂತಲೂ, ಆ ಗುಣಿಗಳು ಇನ್ನೂ ಆ ಮಂಟಪದಲ್ಲಿ ಕಾಣುವುವೆಂದೂ ಹೇಳಿದನು. ಇದು ಈ ಸೀಮೆಯ ಜನರಲ್ಲಿ ವಾಡಿಕೆ. ಇವರಲ್ಲಿ ಯಾವ ಹಳ್ಳಿ ಕಾಡೂ ತಾನು ಮಹಾಪುರುಷರಿಗೆ ಅನರ್ಹವೆಂದು ಎಣಿಸಿಕೊಳ್ಳುವುದಿಲ್ಲ. ಅಲ್ಲದೆ ದೇವತಾಂಶಪುರುಷರು ನೆಲವನ್ನು ಮೆಟ್ಟುವ ದಿನ ಈ ಜನರ ಮನಸ್ಸಿನಲ್ಲಿ ಇನ್ನೂ ಕಳೆದುಹೋಗಿಲ್ಲ. ನಾನು ಮುದುಕನ ಈ ಮಾತನ್ನೆಲ್ಲ ಕೇಳಿ ಎಂದಿನಂತೆ ಹೇಳುವ ಮಾತು ಎಂದುಕೊಂಡೆನು. ಆದರೆ ಊರು ಕೊಂಚಕಾಲದ ಹಿಂದೆ ಬಹಳ ದೊಡ್ಡದಾಗಿತ್ತೆಂದು ತೋರುವ ಚಿಹ್ನೆಗಳು ಬೇಕಾದಷ್ಟು ಈ ಹಳ್ಳಿಯಲ್ಲಿ ಇವೆ. ಮೇಲೆ ಹೇಳಿದ ಮಂಟಪ ಒಂದು; ಸಾಲಿಗೆ ಹತ್ತು ಕಂಬದಂತೆ ಹತ್ತು ಸಾಲು ಕಂಬಗಳಿರುವ ದೊಡ್ಡ ಕಟ್ಟಡವಿದು. ಅಷ್ಟು ಎತ್ತರವಾಗಿಲ್ಲ. ಆದರೂ ಎಷ್ಟು ಅಗಲದ ಕಲ್ಲುಗಳು! ಏನು ಭಾರವಿದ್ದಿರಬೇಕು! ಇದು ಬಹಳ ಗಟ್ಟಿಗರಾದ ಜನರ ಕೆಲಸವೆಂದು ತೋರುತ್ತದೆ. ಪುಷ್ಕರಣಿಯು ದೊಡ್ಡದು. ಸುಮಾರು ನೂರೈವತ್ತುಗಜದ ಚದರವಿದೆ. ಕಲ್ಲುಗಳನ್ನೆಲ್ಲ ಒಂದೇ ನಯವಾಗಿ ಕೆತ್ತಿ ಅಂಚುಗಳನ್ನು ಸಮವಾಗಿ ಉಳಿಯಿಂದ ಕಡಿದು ಜೋಡಿಸಿ ಸೋಪಾನವನ್ನು ಕಟ್ಟಿದಾರೆ. ಇದು ಕೆಲಸಮಾಡುವುದರಲ್ಲಿ ಶ್ರದ್ಧೆ ಇದ್ದವರಿಂದ ಆದ ಕೆಲಸವಾಗಿ ತೋರುತ್ತದೆ. ಅಂದವಾದ ಕಟ್ಟಡದಲ್ಲಿಯ ಆನಂದವೇನೆಂಬುದನ್ನು ಬಲ್ಲವರ ಕೆಲಸ. ಈಗ ಈಗ ಮೇಲ್ಗಡೆಯ ಸೋಪಾನಗಳಲ್ಲಿ ಸೊಪ್ಪುಸೆದೆ ಬೆಳೆದು ಕಲ್ಲುಗಳು ಸಡಲುತ್ತಿವೆ. ಆದರೂ ಕೆಳಗಡೆಗೆ ಇರುವ ಕಲ್ಲುಗಳು ಭದ್ರವಾಗಿ ನಿಂತಿವೆ. ಈಗಲೂ ತಳದಲ್ಲಿ ನೀರು ನಿಂತಿರುವುದನ್ನು ನೋಡಿದರೆ ನಾಲ್ಕು ಕಡೆಯೂ ಒಂದೇ ಸೋಪಾನದ ತುದಿಗೆ ನಿಂತಿದೆ. ಸೋಪಾನವು ಒಂದೇ ಸಮನಾಗಿ ಬರುವುದಕ್ಕೆ ಅವರು ಎಷ್ಟು ಪ್ರಯತ್ನಮಾಡಿರಬೇಕು! ಆಮೇಲೆ ಈ ದೇವಾಲಯ. ಗ್ರೀಕರ ವಿಗ್ರಹಗಳ ಸರಳತೆಯನ್ನೂ ನಮ್ಮ ಸೀಮೆಯ ಕಟ್ಟಡಗಳ ಧೀರಭಾವವನ್ನೂ ನೋಡಿದ ಕಣ್ಣಿಗೆ ಇಲ್ಲಿಯ ವಿಗ್ರಹಗಳ ವೈರೂಪ್ಯವೂ ಈ ಕಟ್ಟಡಗಳ ಲಘುಭಾವವೂ ಅಷ್ಟು ಶ್ರೇಷ್ಠವಾಗಿ ಕಾಣವು. ಆದರೂ

ಕಟ್ಟಡಗಳ ಒಟ್ಟಿನ ಭಾವವು ಸರಿಯಾಗಿರುವಂತೆ ಕಾಣುತ್ತದೆ. ಈ ದೇವಾಲಯದಲ್ಲಿ ಎಲ್ಲಾ ಕೆಲಸವೂ ನಯವಾಗಿದೆ. ಚಪ್ಪಡಿಗಳನ್ನು ಜೋಡಿಸಿ ಗೋಡೆಯನ್ನು ಕಟ್ಟಿದೆ. ಜೋಡಿಸಿರುವ ಪಙ್ತಿಗಳು ನಾಲ್ಕು ಕಡೆಯೂ ಒಂದೇ ಮಟ್ಟಕ್ಕೆ ಇವೆ. ಇದರಲ್ಲೂ ಕೆಲವು ಭಾಗಗಳು ಶಿಥಿಲವಾಗುತ್ತಾ ಬರುತ್ತಿವೆ. ದೇವಾಲಯದಲ್ಲಿ ಒಂದು ವಿಗ್ರಹ ಇದೆ. ಆದರೆ ಬಹಳ ದಿವಸಗಳಿಂದ ಪೂಜೆ ಇಲ್ಲ. ಇಷ್ಟಲ್ಲದೆ ದೊಡ್ಡ ಊರಾಗಿದ್ದಿರಬೇಕೆನ್ನುವುದಕ್ಕೆ ಉದ್ದಕ್ಕೆ ಹಾಳುಮನೆಗಳ ಸಾಲುಗಳಿವೆ. ಮುದುಕನು ಒಂದನ್ನು ಅಕ್ಕಸಾಲೆಗಳ ಕೇರಿ ಎಂದೂ, ಒಂದನ್ನು ವೈಶ್ಯರ ಕೇರಿ ಎಂದೂ, ಒಂದನ್ನು ಅಂಬಿಗರಕೇರಿ ಎಂದೂ, ಒಂದನ್ನು ಬ್ರಾಹ್ಮಣರ ಕೇರಿ ಎಂದೂ, ಏಳೆಂಟು ಕಡೆ ಏಳೆಂಟು ಬೀದಿಗಳ ಗುರುತುಗಳನ್ನು ತೋರಿಸಿದನು. ಎಲ್ಲವೂ ಶೂನ್ಯ. ಅಲ್ಲಲ್ಲಿ ಮಾತ್ರ ಹಾಳುಗೋಡೆ. ಎಲ್ಲವನ್ನೂ ನೋಡಿ ಹಿಂದಕ್ಕೆ ಬಂದಿದ್ದೆನು.

"ನಿನ್ನೆ ಮುಸುಮತ್ತಿಗೆ ಹೋಗಿ ವಿಚಾರಿಸಿದ್ದರಲ್ಲಿ ಆ ಚಿತ್ರಗಳಿರುವವರ ಮನೆ ಯಾವುದೆಂದರೆ ಈ ಮುದುಕನದೇ. ನಾವು ಹೋಗಿ ಮುದುಕನಿಗೆ ಹೇಳಿಕಳುಹಿಸಿದೆವು. ಮುದುಕನು ಹೊರಗೆ ಬಂದು ನಮಸ್ಕಾರಮಾಡಿ ದಯಮಾಡಿಸಬೇಕು ಎಂದನು. ಈ ಜನರ ನಯವು ಇವರದೇ. ಮುದುಕನ ನಡೆನುಡಿಗಳು ಸ್ವಭಾವಜನ್ಯವಾದ ದೊಡ್ಡತನವನ್ನು ತೋರತಕ್ಕವು. ಘರ್ಗ್ಯುಸನು

'ಕೃಷ್ಣಯ್ಯ ಎನ್ನುವರು ನೀವೇಯೋ?' ಎಂದನು.

'ಹೌದು, ಸಾಹೇಬರೆ.'

'ತಮ್ಮಲ್ಲಿ ಸ್ವಲ್ಪ ಕೆಲಸವಿದೆ. ಅದಕ್ಕಾಗಿ ಬಂದೆವು.'

'ಅಪ್ಪಣೆಯಾಗಬೇಕು.'

'ನಿಮ್ಮಲ್ಲಿ ಹಿಂದಣಕಾಲದ ಚಿತ್ರಗಳು ಅನೇಕ ಇವೆಯಂತೆ. ಅವುಗಳನ್ನು ನೋಡಬೇಕೆಂದು ಬಂದಿದೇವೆ.'

'ಅಲ್ಲಿ ಇರುವವೇನು ಬಹಳ ಇಲ್ಲ.'

'ಇರುವಷ್ಟನ್ನು ತೋರಿಸಿದರೆ ಸಾಕು.'

'ಆಗಲಿ. ದಯಮಾಡಿಸಿ.'

"ನಾವು ಹೋಗಿ ಹಜಾರದಲ್ಲಿ ಕುಳಿತೆವು.

"ಮುದುಕನು ಒಳಗೆ ಹೋಗಿ ಕೆಲವು ಪಟಗಳನ್ನು ತಂದು ನಮ್ಮ ಹತ್ತಿರ ಇರಿಸಿದನು. ಕರಡು ಸಾಮಾನ್ಯವಾದದ್ದು. ಒಂದು ಬಟ್ಟೆಯ ಮೇಲೆ ಒಂದು ಮಾದರಿಯ ಮೇಣವನ್ನು ಹಚ್ಚಿ ಪಟ ಮಾಡಿತ್ತು. ಅದರ ಮೇಲೆ ಸಾಮಾನ್ಯವಾದ ಬಣ್ಣಗಳಿಂದ ಚಿತ್ರವನ್ನು ಬರೆದಿತ್ತು. ಬರವಣಿಗೆ ಬಹಳ ಸುಲಭವಾಗಿ ಬಂದಿತ್ತೆಂಬಂತೆ ತೋರುತ್ತಿತ್ತು. ಕೆಲವದರಲ್ಲಿ ಒಂದುಸಲ ಬರೆದು ಅಳಿಸಿದ ಗುರುತು ಕಾಣುತ್ತಿತ್ತು. ಇನ್ನು ಕೆಲವದರಲ್ಲಿ ಮೊದಲನೇಸಲ ಎಳೆದ ಗೆರೆಯೇ ನಿಂತಿತ್ತು. ಅಂತು ಚಿತ್ರಗಾರನ ಕೈ ಎಷ್ಟು ಸುಲಭವಾಗಿ ಓಡುತ್ತಿದ್ದಿರಬೇಕು ಎಂದು ಆಶ್ಚರ್ಯತೋರುವಂತಹ ಚಿತ್ರಗಳು. ಒಂದು ಗೋಪಾಲಕೃಷ್ಣನ ಚಿತ್ರ. ಬರೆದವನಿಗೆ ಗೋಪಾಲಕೃಷ್ಣನು ಎಷ್ಟು ನಿಜವಾದ ವ್ಯಕ್ತಿಯಾಗಿದ್ದಿರಬೇಕೆಂದು ಆ ಪಟವನ್ನು ನೋಡಿದವರಿಗೆ ಮಾತ್ರ ಊಹಿಸಲು ಸಾಧ್ಯ. ಆ ನಿಲುವಿನ ಸೊಗಸೋ, ಆ ಅಡಿಯನ್ನಿಟ್ಟಿರುವ ನ್ಯಾಸವೊ, ಆ ಕೈಗಳು ಕೊಳಲನ್ನು ಹಿಡಿದಿರುವ ಬೆಡಗೋ, ಕೊಳಲಿಗಿಟ್ಟಿರುವ ಆ ತುಟಿಯ ಸೊಂಕೊ, ಆ ಕಣ್ಣಿನ ನೋಟದ ಒಯ್ಯಾರವೋ, ಒಂದುಕಡೆ ಬಾಗಿರುವ ನಿಲುವಿನಿಂದ ಎದೆಯು ಒಂದುಕಡೆಗೆ ಸರಿದಿರುವ ಹಾರದ ಲಕ್ಷಣವೊ, ಇದೆಲ್ಲಾ ಹಾಗಿರಲಿ, ಆ ಗಾನವು ಸುತ್ತಣ ಗಾಳಿಯಲ್ಲಿ ಹರಡುತ್ತಿರುವುದರಲ್ಲಿ ಅದರಲ್ಲಿ ಮಿಕ್ಕ ಶಬ್ದವೆಲ್ಲಾ ನಿಂತುಹೋಯಿತೆಂದು ತೋರಿಸುವುದಕ್ಕೆ ಎಂಬಂತಿರುವ ಹಿಂದಣ ಒಂದು ಮರದ ನಿಶ್ಚಲವಾದ ಎಲೆಗಳ ಚಿತ್ರವೋ, ಆನಂದದಿಂದ ಕೇಳುತ್ತ ಹತ್ತಿರ ನಿಂತಿರುವ ಹಸುವೋ, ಹತ್ತಿರದ ದೇವತೆಗಳ ಋಷಿಗಳ, ಗೋಪಿಕಾಸ್ತ್ರೀಯರ ಇದೆಲ್ಲದರ ಸೊಗಸೊ! ನೋಡಿದಾಗ ನನಗೆ ಈ ದೇವರು ಇವನಿಗೆ ಪ್ರತ್ಯಕ್ಷನಾಗಿದ್ದಿರಬೇಕು ಎನ್ನಿಸಿತು. ಎಮಿಲಿ ಫರ್ರ‍್ಕುವರ ಇವರ ಸಂತೋಷಕ್ಕಂತೂ ಪಾರವೇ ಇಲ್ಲ. ಇದನ್ನು ಬರೆದವರು ಯಾರು?—ಎಂದು ಕೇಳಿದರು.

'ನಮ್ಮ ತಾತಂದರು.'

'ಬಹಳ ಗಟ್ಟಿಗರೆಂದು ಕಾಣುತ್ತದೆ.'

'ಅವರಷ್ಟು ಗಟ್ಟಿಗರು ನಮ್ಮ ಮನೆತನದಲ್ಲೇ ಹುಟ್ಟಲಿಲ್ಲ.'

'ಅವರು ಇನ್ನೂ ಏನನ್ನಾದರೂ ಬರೆದರೋ?'

'ಅವರು ಬಹಳ ಚಿತ್ರಗಳನ್ನು ಬರೆದರು. ಆದರೆ ಮೂರು ಪಾಲೆಲ್ಲಾ ಗೋಪಾಲಕೃಷ್ಣನ ಚಿತ್ರವನ್ನೇ ಬರೆದದ್ದು. ಅವರಿಗೆ ಈ ಸ್ವಾಮಿಯ ಚಿತ್ರವನ್ನು ಬರೆಯುವುದರಲ್ಲಿ ಬಹಳ ಉತ್ಸಾಹ. ಇಗೋ ನೋಡಿ ಇವುಗಳನ್ನೆಲ್ಲಾ ಬರೆದು ಬರೆದು ಕೊನೆಗೆ ಬಂದದ್ದು ಇದು ಎಂದು ಒಳಗೆ ಹೋಗಿ ಒಂದು ದಃಷ್ಟರನ್ನು ತಂದು ಎದುರಿಗಿಟ್ಟನು. ನಾವು ತೆಗೆದು ನೋಡಲಾಗಿ ಮೂರು ಪಾಲೆಲ್ಲಾ ಗೋಪಾಲಕೃಷ್ಣನ ಚಿತ್ರಗಳು; ಒಂದಕ್ಕೊಂದಕ್ಕೆ ಸ್ವಲ್ಪ ವ್ಯತ್ಯಾಸ. ಒಂದೊಂದು ಸಲ ಯಾವ ಭಾಗದಲ್ಲಿ ವ್ಯತ್ಯಾಸ ಎಂದು ಹೇಳುವಂತಿರಲಿಲ್ಲ. ಆದರೆ ಒಟ್ಟಿನಲ್ಲಿ ವ್ಯತ್ಯಾಸ ಕಾಣುವುದು. ಹೀಗೆ ಇದ್ದುವನ್ನು ನಾವು ಸಾಲುಸಾಲಾಗಿ ನೋಡುತ್ತಾ ಬಂದೆವು. ಹದಿನಾರು ಪಟ ಸಿಕ್ಕಿದುವು. 'ಇದು ಒಂದೊಂದನ್ನೂ ಬರೆಯುವುದು. ಬರೆದ ಮೇಲೆ ಸ್ವಾಮಿಯು ನನಗೆ ದರ್ಶನಕೊಡುವುದು ಹಾಗಲ್ಲ ಎಂದು ಹೇಳಿ ಮತ್ತೊಂದನ್ನು ಪ್ರಾರಂಭಿಸುವುದು. ಹೀಗೆ ಮಾಡಿ ಕೊನೆಗೆ ಬಂದದ್ದು ಆಗೋ ಆಗ ನೋಡಿದಿರಲ್ಲ ಆ ಪಟ' ಎಂದನು.

"ಫರ್ಕುವರನು ಆಶ್ಚರ್ಯಪಟ್ಟನು. 'ಹಾಗಾದರೆ ಆ ಪಟ ಬರೆದಾಗ ಆದು ಸರಿಯಾಗಿ ಬಂತು ಎಂದು ಒಪ್ಪಿದರೊ?'

'ಇಲ್ಲ ಆಮೇಲೆ ಕೊಂಚ ದಿನ ಬಿಟ್ಟುಕೊಂಡು ಇನ್ನೊಂದು ಪಟ ಆರಂಭಮಾಡಿದರು. ಅದಕ್ಕೆ ಕೈ ಹಾಕುವುದಕ್ಕೆ ಮೊದಲು ಹತ್ತು ಹನ್ನೆರಡು ದಿನ ಒಂದೇ ಸಮನಾಗಿ ದೇವರ ಪೂಜೆಮಾಡುತ್ತಾ ಬೆಳಗಾಗ ಸಂಜೆಯಾಗ ಧ್ಯಾನಮಾಡುತ್ತಾ ಕುಳಿತಿದ್ದರಂತೆ. ಏನೋ ವಿಚಿತ್ರವಾದ ಬದಕು ಸ್ವಾಮಿ, ಅವರದು. ಧ್ಯಾನಮಾಡಿ ಕುಳಿತಿದ್ದವರು ಆ ಹೊತ್ತು ಬಾವಿಯಿಂದ ಬಂದು 'ಸ್ವಾಮಿ ದಯೆಮಾಡಿರುವ ಹಾಗಿದೆ.' ಎಂದು ಹೆಂಡತಿಯನ್ನು ಕರೆದು ದೇವರಿಗೆ ಕಾಯಿ ಒಡೆಯಹೇಳಿ ತಾವು ಬರೆಯುವುದಕ್ಕೆ ಕುಳಿತರಂತೆ. ಮಧ್ಯಾಹ್ನ ಎರಡು ಮೂರು ಇಳಿದಿದ್ದರೂ ಬರೆಯುತಾಲೇ ಕುಳಿತಿದ್ದರು. ಆ ಹೊತ್ತಿಗೆ ನಮ್ಮ ದೊಡ್ಡ ತಾತ ಪೂಜೆ ಮುಗಿಸಿಕೊಂಡು ಬಂದು ತಮ್ಮನ ಹತ್ತಿರ ಕುಳಿತರು.

ಮನೇ ಮಕ್ಕಳು ಮರಿ ಎಲ್ಲಾ ಊಟಮಾಡಿ ಆಯಿತು. ನಮ್ಮ ಅವ್ವ ಆಗ್ಯೆ ನಮ್ಮ ತಂದೆಯನ್ನು ಗರ್ಭಿಣಿಯಾಗಿದ್ದರು. ಯಾರೂ ಕಾಯಬೇಡಿ ಎಂತ ಹೇಳಿ ಎಲ್ಲರಿಗೂ ಊಟಮಾಡಿಸಿದರು. ನಮ್ಮ ದೊಡ್ಡತಾತ ನಮ್ಮ ಚಿಕ್ಕತಾತ ಇಬ್ಬರೇ ಹಸಿದು ಕೂತುಕೊಂಡಿದ್ದರು. ಇನ್ನೇನು ಮುಗಿಯುತ್ತದೆ, ಎಂತಲೇ ಹತ್ತಿರ ಹತ್ತಿರ ಸಂಜೆಯವರಿಗೆ ಕೂತರಂತೆ; ಪಟ ನೋಡಿದರೂ ಹಾಗೆಯೆ ಕಾಣುತ್ತದೆ. ಕುಳಿತೇ ಇರುವ ವೇಳೆಗೆ ದಂಡು ಬಂತು ಅಂತ ಕೂಗಾಯಿತು. ಊರ ಬಾಗಿಲುಗಳೆಲ್ಲ ಹಾಕಿದರು, ಊರವರೆಲ್ಲ ಕೋಟೇಕಡೆ ಹೊರಟರು. ನಮ್ಮ ತಾತನವರದು ಬಹಳ ಹುಮ್ಮಸ್ಸು; ದೇವರ ಮನಸ್ಸು ಇಲ್ಲವೇನೋ ಈ ಹೊತ್ತು ಈ ಪಟ ಮುಗಿಯುವುದು, ಎಂದುಕೊಂಡು ಎದ್ದು ಅಂಬುತೆಕ್ಕೊಂಡು ಕೋಟೆಗೆ ಹೊರಟರು. ಮನೆಯಲ್ಲಿ ಹೆಂಗಸರು ಊಟಮಾಡಿಕೊಂಡು ಹೋಗಬಾರದೇ ಎಂದರು. ನಮ್ಮ ತಾತ ಊಟ ಕೋಟೆಗೆ ಕಾಯಬಹುದು, ಕೋಟೆ ಊಟಕ್ಕೆ ಕಾಯುತ್ತದೆಯೇ? ಎಂದರಂತೆ. ದೊಡ್ಡ ತಾತನವರು—ಬಂದುಬಿಡುತ್ತಾನೆ ಎಂದರಂತೆ. ಹೆಂಗಸರು ಬಲವಂತ ಮಾಡಿದರು. ನಮ್ಮ ತಾತನವರು ಪೂಜೆಗೆ ಇಟ್ಟಿದ್ದ ಒಂದು ಬಾಳೆಯ ಹಣ್ಣನ್ನು ತಿಂದು ಇದೋ ಬಂದುಬಿಟ್ಟೆ ಎಂದು ಹೊರಟರು. ಆ ದಿನ ಬಂದ ಗುಂಪು ಸ್ವಲ್ಪದ ಗುಂಪಲ್ಲ. ಊರಿನಲ್ಲಿ ಇದ್ದ ಜನವೂ ಕಡಿಮೆ; ಸುಮ್ಮನೆ ಏನನ್ನಾದರೂ ತೆತ್ತಿದ್ದರೆ ಹೊರಟುಹೋಗುತ್ತಿದ್ದರು. ನಮ್ಮ ತಾತ ಹುಮ್ಮಸಿನವರು. ಯಾರೋ ಹಾಗೆ ಹೇಳಿದರೆ ಒಪ್ಪಲಿಲ್ಲ. ಕೋಟೆಯಮೇಲೆ ನಿಂತು ಓಡಾಡುತ್ತಾ ಇರುವಾಗ ದಂಡಿನವನು ಯಾವನೋ ಒಂದು ಕೋವಿಯಿಂದ ಅವರನ್ನು ಸುಟ್ಟುಬಿಟ್ಟ; ಅವರು ಹಾಗೆಯೇ ಬಿದ್ದುಹೋದರು. ಆ ಹೊತ್ತಿಗೆ ಹೊಲಗದ್ದೆಗೆ ಹೋಗಿದ್ದ ಜನರೂ ಬಂದರು. ದಂಡನ್ನ ಹ್ಯಾಗೋ ತಡದರು. ಮುಗಿಯಿತು. ನಮ್ಮ ತಾತನನ್ನ ಎತ್ತಿಕೊಂಡು ಬಂದು ಮನೆಯಲ್ಲಿ ಹಾಕಿದರು. ಎದೆ ಹತ್ತಿರ ಸುಟ್ಟುಬಿಟ್ಟಿದ್ದರು. ಜೀವ ಸ್ವಲ್ಪ ಕುಟುಕುಜೀವ ಇದ್ದದ್ದು, ಇನ್ನೇನು ಎನ್ನುವ ಹಂಗದೆ; ಒಂದುಸಲ ಕಣ್ಣುತೆಗೆದು ನೋಡಿದರಂತೆ. ಅಣ್ಣ ನೋಡುತ್ತಾ ಇದ್ದರು. ಕೋಟೆಗೆ ಹೋಗೋಕೆ ಮೊದಲು ಇದ್ದ

ಜ್ಞಾನ ಇದ್ದಿರಬೇಕು. 'ಇಗೋ ಬಂದು ಬಿಟ್ಟೆ ಪಟ ಮುಗಿಸಬೇಕು.' ಎಂದರಂತೆ; ಅಂದರೋ ಇಲ್ಲವೋ ಪ್ರಾಣಹೋಯಿತು. ನಮ್ಮ ದೊಡ್ಡ ತಾತಂದರು ತಮ್ಮನನ್ನು ಮಗನಂತೆ ನೋಡುತಾ ಸಾಕಿಕೊಂಡಿದ್ದರು.' ಅವನು ಬರಲಿ ಊಟಮಾಡೋಣ ಎಂತ ಕೂತಿದ್ದರು. ಹೀಗಾಗಿ ಹೋಗುತ್ತಲೂ—'ಅಯ್ಯೋ ಸಣ್ಣಪ್ಪಾ ಎರಡು ತುತ್ತು ಅನ್ನಹಾಕಿ ಕಳುಹಿಸದೆ ಹೋದೆನಲ್ಲೋ ಹಸಿವಿನಲ್ಲಿ ಕೊಲೆಗೆ ಕಳುಹಿಸಿದೆ ನಲ್ಲೋ—ಎಂದು ಬಿದ್ದು ಹೊರಳಾಡಿದರಂತೆ; ಗೋಳುಬೇಡ. ಆಮೇಲೆ ಕರ್ಮಾಂತರಗಳೆಲ್ಲಾ ಆದವು. ನಮ್ಮ ದೊಡ್ಡ ತಾತನವರು ಅಂದಿನಿಂದ ಒಂದು ತರಹಾ ಆದರು. ಕೊಂಚದಿನ ಬಾಗಿಲಿನಲ್ಲಿ ಕುಳಿತು ತಮ್ಮನು ಬೀದಿಯಿಂದ ಬರುತ್ತಾನೆ ಎಂದು ಕಾದುಕೊಂಡು ಇರುವ ಹಾಗೆ ಕಾಣುತ್ತಿದ್ದರಂತೆ. ಆಮೇಲೆ, ಅವನು ಹಾಗೆ ಬರುವುದಿಲ್ಲ, ಅವನ ಮನಸ್ಸು ಹೇಗೆ ಇತ್ತೋ ಬಲ್ಲವರಾರು, ಅಂತೂ ಬರುತ್ತಾನೆ ಎಂದು ಹೇಳುತ್ತಿದ್ದರಂತೆ. ಇನ್ನು ಅಂತವರು ಬರುವುದು ಎಂದರೆ ಏನು! ಆದರೆ ಕೊನೆಗೂ ಹಾಗೆಯೇ ಹೇಳುತ್ತಿದ್ದರು.

'ಆ ದಿನ ಬರೆಯುತ್ತಿದ್ದ ಚಿತ್ರವೆಲ್ಲಿ?'

'ಒಳಗೆ ಇದೆ.'

'ಅದನ್ನು ತಂದು ತೋರಿಸಿ.'

'ಆ ಚಿತ್ರವನ್ನ ತೋರಿಸಬಾರದು ಎಂತ ನಮ್ಮ ದೊಡ್ಡವರು ಹೇಳಿದಾರೆ.'

'ಅದೇನು?'

'ಅರ್ಧ ಆಗಿರುವ ಕೆಲಸ. ಅದರಲ್ಲಿ ಸೊಟ್ಟು ತಪ್ಪು ಕಾಣಬಹುದು. ನೋಡಿದವರು ಚೆನ್ನಾಗಿಲ್ಲ ಅಂದುಕೊಳ್ಳಬಹುದು. ಕಸಬುದಾರರಿಗೆ ಅವಮರ್ಯಾದೆ. ನೋಡೋನ ಭಕ್ತಿ ಕೆಡುತ್ತದೆ. ಅದಕ್ಕಾಗಿ ಹಿರಿಯರು ಬೇಡ ಎನ್ನುತ್ತಾರೆ.'

'ಅಯ್ಯಾ ನೀವು ಹೇಳುವ ಕಥೆಯನ್ನು ಕೇಳಿದರೆ ಆ ಕಸಬುದಾರನ ಮಾತು ಯಾರೂ ಏನೂ ಎನ್ನುವಹಾಗಿಲ್ಲ. ನಾವು ಈ ದೇವರನ್ನು ಪೂಜೆ

ಮಾಡುವವರಲ್ಲ. ನಮಗೆ ಭಕ್ತಿ ಕೆಡುವುದಿಲ್ಲ. ತನ್ನಿ ಒಂದುಸಲ ನೋಡೋಣ.'

'ಆಗಲಿ. ಸಾಹೇಬರು ಮಾತ್ರ ಬಂದಿದ್ದರೆ ತರುತ್ತಿದ್ದೆನೋ ಇಲ್ಲವೋ. ಅಮ್ಮಾ ಅವರು ಬಂದಿದಾರೆ. ನೋಡಿಕೊಂಡು ಹೋಗಲಿ. ನಮ್ಮ ದೊಡ್ಡತಾತಾ ಅವರು ಅದನ್ನು ಯಾರಿಗೂ ತೋರಿಸಕೂಡದು ಎಂದದ್ದಕ್ಕೆ ಇನ್ನೊಂದು ಕಾರಣ ಇತ್ತು. ಅವರು ನಮ್ಮ ತಾತಾ ಬರುತ್ತೇನೆ ಎಂತ ಹೇಳಿದರಲ್ಲ, ಅದರಮೇಲೆ ಅವರು ಬರುತ್ತಾರೆ, ಬಂದು ಮುಗಿಸುತ್ತಾರೆ, ಎಂತ ನಂಬಿಯೇ ಇದ್ದರು ನೋಡಿ.'

'ಬರುತ್ತಾರೆ ಎಂದರೆ.'

'ಏನೋ ಅವರು ಹಾಗೆ ಹೇಳುತ್ತಿದ್ದರು. ಕೊನೆಕೊನೆಗೆ ಅವರು ಎಂದುಕೊಂಡಿದ್ದದ್ದು ನಮ್ಮ ಮನೇಲಿ ಅವರು ಮತ್ತೆ ಹುಟ್ಟುತ್ತಾರೆ; ಹುಟ್ಟಿಬೆಳೆದು ಪಟ ಮುಗಿಯಿಸುತಾರೆ ಎಂತ. ಅವರು ಬರುತ್ತಾರೆ ಎನ್ನುವುದರಮೇಲೆ, ಬಂದು ಮುಗಿಸುವತನಕ ಯಾರಿಗೂ ತೋರಿಸ ಬಾರದು ಎಂದು ಹೇಳುತ್ತಿದ್ದರು. ಅವರು ಇರುವವರಿಗೆ ಯಾರಿಗೂ ತೋರಿಸಲಿಲ್ಲ. ನಮ್ಮ ತಂದೆಯವರು ಹುಟ್ಟಿಬೆಳೆದು ನಾನು ಹುಟ್ಟಿ ಇಪ್ಪತ್ತುವರುಷದ ಹುಡುಗನಾಗುವವರೆಗೆ ನಮ್ಮ ದೊಡ್ಡ ತಾತನವರು ಇದ್ದರು. ನಮ್ಮ ತಂದೆಯವರಿಗೆ ಆ ಕಳೆ ಇರುತ್ತದೆಯೇನೋ ಎಂತ ನೋಡಿದರಂತೆ. ಇರಲಿಲ್ಲ. ನಾನು ಹುಡುಗನಾದಾಗ ನನ್ನ ತಿದ್ದಿ ನೋಡಿ ದರು; ನನಗೂ ಇರಲಿಲ್ಲ. ಯಾವಾಗ ಬರುತ್ತಾನೋ ಭದ್ರವಾಗಿ ಇರಿಸಿರಿ ಎಂತ ಹೇಳಿ ಪ್ರಾಣಬಿಟ್ಟರು. ನಮ್ಮ ತಂದೆಯವರು ನಮ್ಮ ಗುರುಗಳವರಿಗೆ ಒಂದುಸಲ ಅದನ್ನು ತೋರಿಸಿದರು. ಇಗೋ ಇಂದು ಈ ಅಮ್ಮಾ ಅವರ ಮುಖ ನೋಡಿದರೆ ಅದನ್ನ ಅವರು ನೋಡಬಹುದು ಎಂತ ನನ್ನ ಮನಸ್ಸಿಗೆ ಕಾಣುತ್ತದೆ. ತಂದು ತೋರಿಸುತ್ತೇನೆ.' ಎಂದು ಮುದುಕನು ಒಳಗೆ ಹೋಗಿ ಎರಡು ಪಟಗಳನ್ನು ತಂದು ಒಂದು ಪಟವನ್ನು ಮುಂದಿಟ್ಟನು.

"ನೋಡಿ ನನಗೆ ನಿಜವಾಗಿಯೂ ವಿಭ್ರಾಂತಿ ಉಂಟಾಯಿತು. ಅದರಲ್ಲಿ ಚಿತ್ರಗಾರನು ಏನು ಮಾಯೆಮಾಡಿದ್ದನೋ ಕಾಣೆ. ಮಾತಿನಲ್ಲಿ

ವರ್ಣಿಸುವುದಕ್ಕೆ ಸಾಧ್ಯವೇ ಎಂದು ಸಂದೇಹಬರುತ್ತದೆ. ಪಟದಲ್ಲಿ ಗಾಳಿ ಕಣ್ಣಿಗೆ ಬೀಳುತ್ತಿರುವಂತೆ ಚಿತ್ರವಾಗಿತ್ತು. ಅದರಲ್ಲಿ ದೇವರ ಕೊಳಲ ಗಾನವು ಅಲೆ ಅಲೆಯಾಗಿ ಪ್ರಸರಿಸುವುದು ಕಾಣಿಸುವಂತಿತ್ತು. ಕೃಷ್ಣನ ಆಕಾರವೂ ಅಷ್ಟೆ. ಪಟದಿಂದ ಹೊರಗೆ ನಡೆದು ಬರುವುದೋ ಎಂಬಂತೆ ತೋರುತ್ತಿತ್ತು. ಎಲ್ಲಾ ವಿವರವೂ ಮೊದಲ ಪಟದಂತೆಯೇ ಇದ್ದರೂ, ನಮಗೆ ತಿಳಿಯದ ಯಾವುದೋ ಭಾಗದಲ್ಲಿ ಸ್ವಲ್ಪ ಸ್ವಲ್ಪ ವ್ಯತ್ಯಾಸವನ್ನು ಮಾಡಿದ್ದದ್ದರಿಂದ ಎಂತ ಕಾಣುತ್ತದೆ, ಪಟದಲ್ಲಿ ಒಂದು ವಿಜಾತೀಯವಾದ ಹೊಸ ಹೊಳಪು ಸೇರಿತ್ತು. ಪಟಗಳು ಎಲ್ಲಾದರೂ ಎಂಬತ್ತು ವರುಷದ ಹಿಂದೆ ಬರೆದ ಹಾಗಿದ್ದರೂ ಬಣ್ಣ ಫಳಫಳ ಕಾಣು ವುದು. ಇದರಲ್ಲಿ ಅಂತೂ ಬಣ್ಣ ಸ್ವಲ್ಪವೂ ಕಂದಿರಲಿಲ್ಲ. ನಮ್ಮ ಇಬ್ಬರಿ ಗಿಂತಲೂ ಎಮಿಲಿಯ ಮುಖದಲ್ಲಿ ತೋರಿದ ಉತ್ಸಾಹವೇ ಉತ್ಸಾಹ; ಅವಳು ಉಸಿರೆತ್ತದೆ ಸುಮ್ಮನೆ ಪಟವನ್ನೇ ದುರುಗುಟ್ಟಿ ನೋಡು ತ್ತಿದ್ದಳು.

'ಇದೋ ಆ ಅರ್ಥದಲ್ಲಿ ನಿಂತ ಪಟ?'

'ಅಲ್ಲ ಇದು.'

''ಮುದುಕನು ಪಟದ ಮೇಲೆ ಇನ್ನೊಂದು ಪಟವನ್ನು ಇಟ್ಟನು.

''ಎಮಿಲಿಯು 'ಆಶ್ಚರ್ಯ ಆಶ್ಚರ್ಯ' ಎಂದಳು.

''ಅದೇ ಪಟ; ಮತ್ತಷ್ಟು ಮಾಯೆ; ಸ್ವಲ್ಪಹೊತ್ತು ಸುಮ್ಮನೆ ನೋಡಿದೆವು.

''ಫರುಕ್ಕುವರನು 'ಅದೇನು ತಳಗೆ ಹಸುವಿನ ಹತ್ತಿರ ಆರಂಭಿಸಿದ್ದು ನಿಂತುಹೋಗಿರುವುದು?' ಎಂದು ಕೇಳಿದನು. ಮುದುಕ 'ಅವರು ಅದನ್ನು ಬರೆಯುತ್ತಿದ್ದಾಗಲೇ ದಂಡು ಬಂತು ಎಂತ ಹೊರಟು ಹೋದರು. ಇನ್ನು ನಾಲ್ಕು ಗಳಿಗೆಯಲ್ಲಿ ಪಟ ಮುಗಿಯುತ್ತಿತ್ತು. ಅದು ಏನನ್ನು ಬರೆಯುತ್ತಿದ್ದರೋ ಹೇಗೆ ಹೇಳುವುದು? ನಮಗೆ ತಿಳಿಯದು.' ಎಂದನು.

''ಪಟವನ್ನು ಚೆನ್ನಾಗಿ ನೋಡುವಲ್ಲಿ ಅದು ಇನ್ನೊಂದು ಹಸು ವಿನ ಚಿತ್ರವೋ ಎಂಬಂತೆ ಕಾಣುತ್ತಿತ್ತು, ಇಂತದೇ ಎಂದು ಹೇಳುವ

ಹಾಗಿರಲಿಲ್ಲ. ಎಮಿಲಿ ಅದನ್ನೇ ನೋಡುತ್ತಿದ್ದಳು. ನಾನು ಮುದುಕನನ್ನು 'ಅದೇನು ಇರಬಹುದು ಎಂತ ಯಾರೂ ಹೇಳಿಯೇ ಇಲ್ಲವೇ' ಎಂದೆನು.

"ಮುದುಕ—ನನ್ನ ಮಗಳ ಮಗ ಒಬ್ಬ ಹುಡುಗ ಇದ್ದಾನೆ. ಅವನು ಏನೋ ಹೇಳಿದ. ಇನ್ನು ಯಾರಿಗೂ ಅದು ಬಗೆ ಹರಿದಿಲ್ಲ.

"ಫರ್ರುಕವರನು 'ಅಯ್ಯಾ ನೀವು ಈ ಪಟವನ್ನು ನನಗೆ ಬೆಲೆಗೆ ಕೊಡುವುದಾದರೆ, ತೆಗೆದುಕೊಂಡುಹೋಗಿ ನಮ್ಮ ಸೀಮೆಯಲ್ಲಿ ನಿಮ್ಮ ತಾತನವರ ಹೆಸರನ್ನು ಪ್ರಸಿದ್ಧವಾಗುವ ಹಾಗೆ ಮಾಡುತ್ತೇನೆ. ಕೊಡುವಿರಾ?' ಎಂದು ಮುದುಕನನ್ನು ಕೇಳಿದನು.

"ಮುದುಕ—ಸ್ವಾಮಿ ನಮ್ಮ ದೊಡ್ಡತಾತನವರು ಈ ಪಟವನ್ನ ಯಾರಿಗೂ ತೋರಿಸಬೇಡವೆಂತ ಅಪ್ಪಣೆ ಮಾಡಿದರಂತೆ; ನಾವು ಹೇಗೆ ಮಾರುವುದು?

"ಫರ್ರುಕವರ—ನಾನು ನನ್ನ ಉಪಯೋಗಕ್ಕಾಗಿ ಕೇಳುವುದಿಲ್ಲ. ನಿಮ್ಮ ತಾತನವರ ಹೆಸರು ಪ್ರಸಿದ್ಧಿಗೆ ಬರುತ್ತದೆ. ನಿಮ್ಮ ಊರು ದೇಶದ ಹೆಸರು ಪ್ರಸಿದ್ಧಿಗೆ ಬರುತ್ತದೆ.

"ಮುದುಕ—ಬರುತ್ತೇನೆ ಎಂದವರು ಮತ್ತೆ ಬಂದರೆ?

"ಫರ್ರುಕವರ—ಬರುವುದುಂಟೆ ಯಜಮಾನರೆ? ಸ್ವಲ್ಪ ಯೋಚನೆ ಮಾಡಬೇಕೋ ಇಲ್ಲವೋ?

"ಮುದುಕ—ಸ್ವಾಮಿ ನಮ್ಮ ಯೋಚನೆಯು ಮಾತೆಲ್ಲ ಎಷ್ಟು? ಅವರು ಹೇಳಿದ್ದು ಅವರಿಗೆ ಗೊತ್ತು. ನಾವು ಅದಕ್ಕೆ ಅರ್ಥ ಏನಮಾಡಬಹುದು? ಪಟ ಇಲ್ಲಿ ಇದ್ದರೆ ಹೇಗಾದರೂ ಆಗಲಿ. ದೊಡ್ಡವರ ಮಾತು ನಡೆಸಿದ ಹಾಗಾಯಿತು. ಅದರಮೇಲೆ ದೇವರ ಇಷ್ಟ.

"ಫರ್ರುಕವರ—ಆಗಲಿ. ಯೋಚನೆಮಾಡಿ, ನಾವು ನಾಲ್ಕು ಐದು ದಿನದಲ್ಲಿ ಮತ್ತೆ ಬರುತ್ತೇವೆ. ಆಗ್ಯೆ ಕಡೆಯ ಮಾತು ಹೇಳಿ.

"ಇದೊಂದನ್ನೂ ಎಮಿಲಿ ಕೇಳುತ್ತಿದ್ದ ಹಾಗೆ ತೋರಲಿಲ್ಲ. ಇಷ್ಟುಹೊತ್ತಿಗೆ ನನ್ನನ್ನು ನೋಡಿ ಇಲ್ಲಿ ಏನನ್ನು ಬರೆಯಬೇಕೆಂದು ಹೋಗಿದ್ದರು ಹೇಳಲೆ?—ಎಂದಳು.

"ನಾನು 'ಹೇಳು' ಎಂದೆನು.

"ಎಮಿಲಿ—ಇಲ್ಲಿ ಒಂದು ಕರು ಓಡಿಬಂದು ಮೊಲೆ ಕುಡಿಯ ಬೇಕೆಂದಿರುವಾಗ ದೇವರು ಕೊಳಲನ್ನು ಬಾಯಿಗಿಟ್ಟುಕೊಂಡು ಒಂದು ಸ್ವರವನ್ನು ನುಡಿಸಲು ಆ ಆಸೆಯು ತೃಪ್ತಿಯಾಗಿ ಗಾನವನ್ನು ಕೇಳುತ್ತಾ ನಿಂತಂತೆ ಬರೆಯಬೇಕೆಂದು ಆತನು ನೋಡಿದ್ದನು. ತಾಯ ಹಾಲನ್ನು ಕುಡಿದರೆ ಮತ್ತೆ ಹಸಿವು ಉಂಟು. ಈ ಗಾನದ ಅಮೃತವನ್ನು ಕುಡಿದರೆ ಇನ್ನು ಹಸಿವಿಲ್ಲ. ಇದರಲ್ಲಿ ಇರುವುದೆಲ್ಲವನ್ನೂ ಆ ಕ್ಷಣದಲ್ಲಿ ಗಾನವು ಆರಂಭವಾಗಿದೆಯೆಂಬ ಭಾವವನ್ನು ಸೂಚಿಸುವುದಕ್ಕೆ ಎಂದು ಬರೆದಿದೆ. ಅದು ಸಾಮಾನ್ಯವಾದ ನಿಯಮಗಳನ್ನು ಅನುಸರಿಸಿ ಬರೆದಿರುವುದು. ಇದು ಆಗತಾನೆ ಗಾನ ಆರಂಭವಾದದ್ದು ಹೀಗಿತ್ತೆಂದು ಬರೆದಿರುವುದು.

"ಮುದುಕ—ಹಾಗಾದರೆ ನಮ್ಮ ಹುಡುಗ ಹೇಳಿದ್ದು ನಿಜ.

"ನಾವು—ಏನು ಹೇಳಿದ?

"ಮುದುಕ—ಅದೇ ದೇವರು ಆಗತಾನೆ ಏನನ್ನೋ ನೆನೆದು ಕೊಂಡು ನುಡಿಸೋಣ ಎಂತ ಕೊಳಲನ್ನು ಇಟ್ಟುಕೊಂಡಿದಾರೆ. ಗಾಳಿ ಯೆಲ್ಲ ಮೊದಲು ಸ್ವರಕ್ಕೆ ಜುಮ್ಮೆಂದಿದೆ. ಹಾಲು ಕುಡಿಯುವುದಕ್ಕೆ ಬಂದ ಕರು ನೋಡು ಕುಡಿಯದೆ ಹಾಗೇ ನಿಂತಿದೆ ಎಂದ. ಅಮ್ಮಾವರು ಹೇಳುವುದೂ ಅದೇ ಮಾತಾಯಿತು.

"ಹುಡುಗನ ಪ್ರತಿಭೆ ಎಷ್ಟಿರಬಹುದೆಂದು ನಮಗೆ ಆಶ್ಚರ್ಯ ವಾಯಿತು. ನಿಜವಾಗಿಯೂ ಪಟದಲ್ಲಿ ಗಾಳಿಯು ಜುಮ್ಮೆಂದು ರೋಮಾಂಚಿತವಾದ ಹಾಗೆ ಕಾಣುತ್ತಿತ್ತು. ದೇವರ ಮುಖದಲ್ಲಿ ಹೊಸದಾಗಿ ತುಂಬಿದ ಭಾವವು ಕಾಣುತ್ತಿತ್ತು.

"ಫರ್ಮ್ಮವರ—ಆ ಹುಡುಗನನ್ನು ಈ ಕಸಬಿಗೆ ತಯಾರುಮಾಡಿ ಯಜಮಾನರೇ. ಮುಂದಕ್ಕೆ ಬರುತ್ತಾನೆ. ಈ ಪಟವನ್ನು ನಮಗೆ ಕೊಡುವ ವಿಷಯ ಯೋಚನೆಮಾಡಿ ನಾಲ್ಕು ದಿವಸಕ್ಕೆ ಮತ್ತೆ ನಾವು ಇಲ್ಲಿ ಬಂದಾಗ ನಮಗೆ ಹೇಳಿ.

"ಎಮಿಲಿಯು ಏನನ್ನೋ ಹೇಳಹೋಗಿ ಹೇಳದೆ ಸುಮ್ಮನಾದಳು.

''ಮುದುಕನು—'ದಯಮಾಡಿ ಸ್ವಾಮಿ' ಎಂದು ತಾಂಬೂಲವನ್ನು ತಂದು ಕೊಟ್ಟನು. ನಾವು ಎಲ್ಲಾ ಹೊರಟುಬಂದೆವು.

* * * *

''ನಾವು ಮತ್ತೆ ಅಲ್ಲಿಗೆ ಹೋಗುವ ಯೋಚನೆಯನ್ನು ಬಿಟ್ಟಿದ್ದೇವೆ. ಹಣದ ಆಸೆಯಿಂದ ಮುದುಕನು ಕೊಟ್ಟರೂ ಕೊಟ್ಟುಬಿಡಬಹುದು. ನಮಗೂ ಪಟವೆಂದರೆ ಬಾಯೂರುವುದು ನಿಜ. ಆದರೂ ಹೋಗುವುದಿಲ್ಲ. ಏಕೆ ಎಂದು ಹೇಳುವೆನು.

''ಎಮಿಲಿಯು ನಾವು ಹಿಂದಕ್ಕೆ ಬರುವಾಗ ಪುಷ್ಕರಣಿಯಲ್ಲಿ ಸ್ವಲ್ಪ ಹೊತ್ತು ಕುಳಿತುಕೊಂಡಳು. ಘರ್ಮ್ಕವರನು ತಾನು ತಂದಿದ್ದ ತಿಂಡಿಯನ್ನು ಹೊರಗೆ ತೆಗೆದನು. ಮೂವರೂ ತಿಂದು ಟೀ ತೆಗೆದುಕೊಳ್ಳುತ್ತಿದ್ದೆವು. ಆಗ ಎಮಿಲಿ 'ಅಣ್ಣಾ ಈ ಕೊಳಾ ನೋಡಿದೆಯಾ. ಎಷ್ಟು ಚೆನ್ನಾಗಿದೆ' ಎಂದಳು.

''ನಾನು—ಚೆನ್ನಾಗಿದೆ ಆದರೆ ನೀರಿಲ್ಲ; ಅಲ್ಲದೆ ಕಲ್ಲೂ ಅಲ್ಲಲ್ಲಿ ಕಳಚಿಕೊಳ್ಳುತ್ತಾ ಇದೆ. ಇಗೋ ನೋಡು ಯಾರೋ ಮನೆ ಕಟ್ಟುವುದಕ್ಕೋ ಏನೋ ಇಲ್ಲಿದ್ದ ಚಪ್ಪಡಿಯನ್ನು ತೆಗೆದುಕೊಂಡು ಹೋಗಿದಾರೆ.

'' 'ಅಣ್ಣಾ, ಅವರು ಮಾಡುವ ಕೆಲಸವನ್ನೇ ನಾವು ಮಾಡಬೇಕೆಂದಿದ್ದೇವಲ್ಲಾ. ನೋಡು ಈಗ ಇದರಲ್ಲಿ ನೀರಿಲ್ಲ. ಹೋಗಲಿ ಕಟ್ಟಡ ಚೆನ್ನಾಗಿದೆ. ಸೊಪ್ಪು ಸೆದೆ ತೆಗೆದುಹಾಕಿ ಸರಿಯಾಗಿ ನೋಡಿಕೊಂಡರೆ ನೀರು ಇಂದಿಲ್ಲದಿದ್ದರೆ ನಾಲ್ಕು ವರುಷದ ಮೇಲೆ ಬಂದಾಗ್ಯೆ ಇದು ಒಳ್ಳೆಯ ಕೊಳ. ನನಗೆ ಈಗ ಮನಸ್ಸಿನಲ್ಲಿ ಹಿಂದೆ ನೀರಿಗೆ ಸೋಪಾನದಿಂದ ಇಳಿದುಹೋದ ಈ ಊರ ಹುಡುಗಿಯರ ಕಾಲಂದಿಗೆಯ ಶಬ್ದವು ಕೇಳಿಸುತ್ತಿದೆ. ಅವರು ಇಳಿದೂ ಹತ್ತಿ ಇನ್ನೂ ನಡೆಯುತ್ತಿರುವರೋ ಎನ್ನುವಂತಿದೆ. ಕೊಳವಿದ್ದರೆ ನೀರು ಬರಬಹುದು, ಸುಂದರಿಯರು ಬರಬಹುದು, ಎಲ್ಲವೂ ಬರಬಹುದು. ಕಲ್ಲನ್ನು ಕಳಚಿಕೊಂಡು ಹೋಗುವವರು ಹೋಗಿ ಕೆಟ್ಟುಹೋದ ಬಾವಿ ಎಂದು ಬಾವಿಯನ್ನು ಎಲ್ಲರೂ ಅಷ್ಟಷ್ಟು ಕೆಡಿಸಿದರೆ ನೀರು ಬಂದಾಗ್ಯೆ ಕೊಳವಿಲ್ಲ ಅಣ್ಣಾ.'

"'ಹೌದು ಎಮ್ಮಲಿ; ಆದರೆ ನೀನು ಹೇಳುವುದೇನು ?'

"'ನಾವು ಪಟ ಚೆನ್ನಾಗಿದೆ ಎಂತ ಪಟವನ್ನು ವಿಗ್ರಹ ಚೆನ್ನಾಗಿದೆ ಎಂತ ವಿಗ್ರಹವನ್ನು, ಇದು ಅದು ಚೆನ್ನಾಗಿದೆ ಎಂತ ಇದು ಅದು ಎಲ್ಲವನ್ನೂ, ಇಲ್ಲಿಂದ ಹೊತ್ತುಕೊಂಡು ಹೋದರೆ ಈ ಸೀಮೆ ಮತ್ತೆ ಮುಂದಕ್ಕೆ ಬರುವಾಗ್ಯೆ ಇದೆಲ್ಲಾ ಅರೋಡಾಗಿ ಹೋಗಿರುತ್ತೆ. ನಾವು ಏನು ಉದ್ಧಾರಮಾಡಿದ ಹಾಗಾಯಿತು ?'

"'ಸೀಮೆಗೆ ಹೆಸರು ಬರಲಿ ಎಂತ ಅಲ್ಲವೆ ಪಟ ತಕ್ಕೊಂಡು ಹೋಗುವುದು ?'

"'ಅಲ್ಲಿ ಹೆಸರು ಬಂದು ಇಲ್ಲಿ ಆದದ್ದೇನು ? ಹುಡುಗನನ್ನ ತಯಾರುಮಾಡಿ ಎಂತ ಹೇಳಿ ಪಟವನ್ನು ತಕ್ಕೊಂಡು ಹೊರಟುಹೋದರೆ ಏನು ಸಹಾಯಮಾಡಿದ ಹಾಗಾಯಿತು ?'

"ಆಮೇಲೆ ನಾವು ಮೂವರೂ ಕುದುರೆಗಳನ್ನೇರಿ ಊರಕಡೆಗೆ ಹೊರಟೆವು. ಸ್ವಲ್ಪ ದೂರ ಬಂದಮೇಲೆ 'ಅಣ್ಣಾ ಇವರಲ್ಲಿ ದೇಹವನ್ನು ಜೀವ ಬಿಟ್ಟುಹೋಗುವುದು, ಆ ದೇಹದಲ್ಲಿ ಇನ್ನೊಂದು ಜೀವ ಬಂದು ಸೇರಿಕೊಳ್ಳುವುದು ಎಂತ ಹೇಳುವುದನ್ನು ಕೇಳಿದ್ದೀಯಾ ?' ಎಂದಳು.

"'ಕೇಳಿದ್ದೇನೆ.'

"'ಅದನ್ನು ಪರಕಾಯಪ್ರವೇಶವೆನ್ನುತ್ತಾರೆ. ಜೀವ ಎಲ್ಲೋ ಹೋಗಿರುವಾಗ ಆ ದೇಹವನ್ನು ಬಚ್ಚಿಟ್ಟುಬಿಟ್ಟರೆ ಅಥವಾ ಅದರ ಗುರುತು ಸಿಕ್ಕದಂತೆ ಮಾಡಿಬಿಟ್ಟರೆ ಜೀವ ಬಂದಾಗ್ಯೆ ಅದು ಸಿಕ್ಕದೆ ಪೇಚಾಡಿ ಅಲೆಯುವುದಂತೆ.'

"ಹೌದು.'

"'ಅಣ್ಣಾ, ಈ ಜನ ಭಾರತಮಾತೆ ಎನ್ನುತ್ತಾರಲ್ಲಾ ಆ ಸುಂದರಿ ಸನ್ನಿಯಿಂದ ಈಗ ಮಲಗಿದಾಳೆ. ಮಕ್ಕಳು ಹತ್ತಿರ ಕುಳಿತು ಅಮ್ಮಾ ಎಂದು ಅಳುತ್ತಿವೆ. ದೇಹವನ್ನು ನೋಡಿದರೆ ಜೀವ ಇನ್ನು ಈಗಲೋ ಆಗಲೋ ಬರುತ್ತೆ ಎನ್ನುವ ಹಾಗೆ ಕಳೆ ಇದೆ. ಇಂಥಾ ಸಮಯದಲ್ಲಿ

ನಾವು ಈ ಮೈಯಮೇಲಿರುವ ಬಳೆ ಉಂಗುರ ಮುಗುತಿಯನ್ನು ತೆಗೆದುಕೊಂಡು ಹೋಗಿ ಅದನ್ನು ವಿರೂಪ ಮಾಡಿದರೆ, ಜೀವ ಬಂದಾಗ್ಯೆ ಅದಕ್ಕೆ ದೇಹ ಗುರುತು ಸಿಕ್ಕದೆ ಹೋಗುವುದು. ದೇಹವನ್ನು ತೆಗೆದು ಕೊಂಡು ಹೋದರೂ ಹಾಗೆಯೆ. ಅವುಗಳು ಎಂತ ಮಕ್ಕಳು ಮೊರೆ ಯುತ್ತಾ ಇವೆ. ಅಳುವುವಲ್ಲಾ ಎಂದು ಎಲ್ಲೋ ಹೋಗಿರುವ ತಾಯಿಜೀವ ಅಲೆದು ಅಲೆದು ಹಿಂದಿರುಗಿ ಬರಬಹುದು. ಬಂದಾಗ್ಯೆ ಸೇರುವುದಕ್ಕೆ ದೇಹವಿಲ್ಲದೆ ಹೋಗಿ ಅದು ಎಲ್ಲಾದರೂ ಕ್ಷೋಭೆಗೆ ಸಿಕ್ಕೀತು ಅಣ್ಣಾ. ನಾವಿದನ್ನು ಮಾಡಬಾರದು' ಹೀಗೆಂದು ಹೇಳುವ ವೇಳೆಗೆ ಎಮಿಲಿಯ ಕಣ್ಣಲ್ಲಿ ನೀರು ಬಂದಿತ್ತು. ಫರ್ರ್ಗುವರನು ಇನ್ನೊಂದು ಕಡೆಗೆ ಮುಖವನ್ನು ತಿರುಗಿಸಿಕೊಂಡಿದ್ದನು. ತನ್ನ ಕೂಸು ಮಗ ಜಾರ್ಜನ್ನು ನೆನೆಯುತ್ತಿದ್ದನೆಂದು ತೋರುತ್ತದೆ.

"ಅಲ್ಲಿಂದ ಒಂದು ಮಾತನ್ನೂ ಆಡದೆ ನಾವೆಲ್ಲಾ ಹಿಂದಕ್ಕೆ ಬಂದೆವು. ಅದರಿಂದಲೇ ಪಟವನ್ನು ಕೇಳುವುದಕ್ಕೆ ಮತ್ತೆ ಹೋಗಲಿಲ್ಲ.

"ಇವರ ನಾಗರಿಕತೆ ಖಿಲವಾಗಿದೆ ಎಂದು ನಮ್ಮ ನಾಗರಿಕತೆ ಯನ್ನು ನಾವು ಇಲ್ಲಿ ಪ್ರಚಾರಕ್ಕೆ ತರುವುದೂ ಪರಕಾಯ ಪ್ರವೇಶದಂತೆ ದುಃಖಕ್ಕೆ ಕಾರಣವಾದೀತೋ ಎಂದು ನನಗೆ ಸಂದೇಹ ಉಂಟಾಗಿದೆ."

2019—30 ಬೆಂಗಳೂರು ಪ್ರೆಸ್, ಮೈಸೂರು ರೋಡ್, ಬೆಂಗಳೂರು ಸಿಟಿ